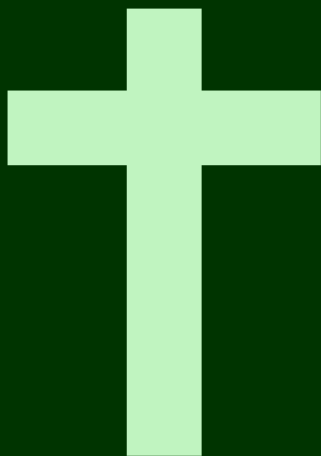

Buk Baibel long Anuki

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Anuki
Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua New
Guinea
Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e

Contents

Mrk	1
Apasol (Acts)	44
Psam	114

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kivikivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Rounne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Rounne siyakovi da Yesu na iyyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Yesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yarukwavina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

Jon Babataito idima

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28

¹ Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.

² Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ini-nagho

da touna yami keda inagigiri.

³ Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo,

“Tami Bada kiiravine kokabunagha,

bi yana keda kovirotomani da inapepewa.’ ”

⁴ Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabataitodi bi God warana iyadimedimeni iyawonewonedi bo, “Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito na inimatakira da yami beronama kotubuwamira.” ⁵ Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jodan rarimine.

⁶ Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuni-nama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa.

⁷ Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara

uravidi ayarupama. ⁸ Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

Jon, Yesu ibabataitoni

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyagiina ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jodan rarimine Yesu ibabataitoni. ¹⁰ Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi. ¹¹ Bi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu, iinuwayuyunem, bi tamve iinuwamiise.”

Seitan, Yesu iruyaghani

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe. ¹³ Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi

Mat 4:12-22

¹⁴ Herod, Jon irubiuveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God Warana Miisena iyadimedimeni wawaya biiyadi. ¹⁵ Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima kotubuwamira bi Warana Miisena konigeruveni.”

¹⁶ Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Andru teya, sawae sewari siyatavenayowoyeni. ¹⁷ Na iwonedo bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevevemi da wawaya konakonadi da tagu sinigeru-vegu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na naboni.” ¹⁸ Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.

¹⁹ Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi. ²⁰ Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina bi, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

Yesu, Kanuma berona ivikanibuveni

Luk 4:31-37

²¹ Wasina, Yesu kana kivikivina teya Kaponiyam kwanatune siver-akanibu, bi **wiiyawiitaveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene** God warana wiiyeveveyana idaguni. ²² Wawaya yana wiyeveveyana sivisokoveni, basuna touna iyiyeevededi na ere maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.*

²³ Wasina, bi kabepepa barena kamone iyiyeeveveyana, na tomogha kanuma berona itowatawani na irukwatu ²⁴ iyawonawona bo, “Awaki toumii biidi kunabera, Yesu, Nasaret tomogha? Bo kupiika toumii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iiyabo, tam na God yana Wi-ivinevinegha Kabikabikuwayina tana.”

1:11: Gen 22:2; Isa 42:1; Mrk 9:7   **1:14:** Mrk 6:14-29   * **1:22:** Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

²⁵ Bi Yesu iwonatagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!” ²⁶ Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibutaveni.

²⁷ Bi wawaya tupadi sivosokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana wouna ere maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma beroberodi yawonedo na sakabisisireni.” ²⁸ Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siviwarareerebeni.

Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Bi yaininagha Yesu kana kivikivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Andru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi. ³⁰ Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyakenakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha. ³¹ Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawiigeghomiiri. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.

³² Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iyyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi Yesu biidi.† ³³ Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi. ³⁴ Bi wawaya korotodi gubagegube iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuvendi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna iyyabo na iwonedo bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”‡

Yesu, Galiline idima

Luk 4:42-44

³⁵ Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomiiri, bare ikuyoveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari. ³⁶ Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoyeni. ³⁷ Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitaraki-nyanem.”

³⁸ Iwonabodedi, bo “Tana nagho meygii mududi mma riridae, bi God warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine api-ika.” ³⁹ Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyikanibuwana.

Yesu, tomogha iviyawiini

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wiiyawiguna, rubana kunimiiseyegu.”§

† **1:32:** Jius yadi wiiyawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidie yadaguni da yanagho Satade ravidie yakovi. ‡ **1:34:** Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevinegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiiyogha badana iynaghovedina naboni. § **1:40:** Jius yada gwara nununena, wawaya iyyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwaghasinedi da pari barene siyakabepepa bo meygii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa.

⁴¹ Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.” ⁴² Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha. ⁴³ Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonawiiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo, ⁴⁴ “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **prist** biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”**

⁴⁵ Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

2

Yesu, tomogha digadigana iviyawiini

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na ² koroto sivitaghomidi name, da getana gwara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedi-meni. ³ Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritona sikawari. ⁴ Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Yesu biidi. Na toudi maghatare teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitavetaveyana, meme rogune Yesu iyamiimiirina. Wasina bi, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghone. ⁵ Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwonen bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

⁶ Nama God yana gwara kana wiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwawagiura, ⁷ “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni yisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”

⁸ Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwoned bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura? ⁹ Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawoneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa?’ ¹⁰ Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwonen bo, ¹¹ “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.” ¹² Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi sivisokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

** **1:44:** Prist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

Yesu, Livai Ivineyi

¹³ Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika touna biidi, bi God warana iviyevevedi. ¹⁴ Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwonebi bo, “Kivinigu da kagu kivikivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

¹⁵ Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Yesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam.* ¹⁶ God yana gwara kana wiiveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonebi bo, “Awaki biidi teks yuyouna da wawaya beroberodi teya sakamkam?”

¹⁷ Yesu iwaiyana bi muriye, iwonebi bo, “Wawaya yawayawiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi.”

Bera katamanidi da wiiveveyana woudi

¹⁸ Gabudara tana, Jon **Babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwonebi bo, “Jon kana kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?”

¹⁹ Bi Yesu iwonebi bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekamsiniya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha. Touna yawatana, kam gesiniyana basuna toudi sinuwamiise patapata. ²⁰ Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na toudi kam siniya, basuna toudi sinuwapoya.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikoupopoveni. Gegha iiyabo kwama wouna pinimina iyakabi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina inatamogosira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokmogha. ²² Naboni bada, gegha iiyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiroroni, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wouna, kabikabiwiitaghoma wouna siniwagha na inakasiroroni.”

Yesu na Wiyawiiaveyana Gabudarina kana Bada

²³ **Wiiyawiiaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina wit kamdi siyapunepuneka kam biidi. ²⁴ **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwonebi bo, “Kita, kwakovi

* **2:15:** Mosis, God yana gwara igrumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi wawaya berodi.

da God yana gwara yigesa, da wiiyawiiitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”

²⁵ Yesu iwonabodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina? ²⁶ Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist** kiikiiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist wiibadadi toudi kawagha nokodi bred sakamkam, bi Deivid bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.” ²⁷ Yesu iwonena mayedi bo, “God wiiyawiiitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitedi, gegha wawaya iyaberadi da wiiyawiiitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina. ²⁸ Noko biidi, God yana **Wiisuwona Tomoyina**, na tagu wiiyawiiitaveyana gabudarina kana Bada.”

3

Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ **Wiiyawiiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona ikita nama iya-makamake. ² Na **Perisis** yadi kayowana da siyiawuni na siyaru-ruwiitete bi siyakita da noko tomoyina iviyawiini wiiyawiiitaveyana gabudarine. ³ Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.” ⁴ Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiiyawiiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera? Tani yawa bo tanakasunugha?” Bi getana iiyabo iyawonabodenina. ⁵ Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiweravera. Toudi tainadi sikuru na touna ivinuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

⁶ Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod turaturana* biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

Yesu, koroto ghamana sikivini

⁷⁻⁸ Wasina bi, Yesu kana kivi-kivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalem, Idumeyama, bi kwanatu mududi Jordan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipi-ika. ⁹⁻¹⁰ Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kivi-kivina iwonededi da waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagarina. ¹¹ Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na naghone sivotuwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!” ¹² Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonededi da gegha siyisisiya da touna iiyabo.

2:26: 1 Sa 21:1-6 * **3:6:** Herodiyans Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da Perisis siyanoghonoghotu bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyavereyana. **3:9-10:** Mrk 4:1

Yesu, apasol ivineyidi

Mat 10:14; Luk 6:12-16

¹³ Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuvedi, sipiika touna biidi. ¹⁴ Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyama-kae bi siyapepewa na ikwatuvedi toudi **apasol**. Bi iwonedo bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwarareerebeni.” ¹⁵ Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyikanibuvedi. ¹⁶ Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni:

Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),[†]

¹⁷ Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikeyakeya natunatuna),

¹⁸ Andru,

Piripo,

Batoromiu,

Matiu,

Tomas,

Jemes, Arupiyas natuna,

Taidiyas,

Saimon touna Zelot wawaya[‡]

¹⁹ bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabinama ipiika

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriya mayeni, na gerubana da siyakam. ²¹ Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

²² God yana gwara Mosis iverenina kana wiiveveveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuvedi.”

²³ Wasina bi, Yesu, gwara kana wiiveveveyana damdi ikwatuvedi bi miibama iwonedo bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuveni? ²⁴ Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi toudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wi-imaragatana. ²⁵ Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana. ²⁶ Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa. ²⁷ Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iyyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bareye inayapi. ²⁸ God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotatavedi. ²⁹ Bi iyyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona inamakewaghata.” ³⁰ Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi iyikanibuvedi,

[†] **3:16:** Pita yana basuna akima. [‡] **3:18:** Zelot yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyaviya.

bi toudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siya-wonawona bo, “Touna kanuma berona itowatawani.”

Yesu yana rakaraka waghata

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatare siyamiimiiri, na wawaya tana sivipora da touna iyawoneni. ³² Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatare sakayokayovem.”

³³ Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iiyabo, bi warewaresigu iiyawogha?” ³⁴ Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na iwonedni bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu! ³⁵ Iiyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi sinagunaki.”

4

Tanawa ruwamaruwa miibidi

¹ Yesu Galili sawane* wiiyeveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagaie igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri. ² Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyievevedi. Miiba sisiyidi iwonedni bo, ³ “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroveni, bi pei ivirubusareni. ⁴ Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam. ⁵ Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha, ⁶ bi ramramdi gesiyayowogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi sivivi. ⁷ Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogutawanidi na gesiyuwaghana. ⁸ Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.” ⁹ Bi iwonedni bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

Yesu yana wiimiiba basuna awaki

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Noko murine Yesu kana kiviivivina yadi twelve da wawaya mududi miiba kiiravidide sivitarakiiyana.

¹¹ Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda woune inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi. ¹² Anabera da God yana **peroveta** naghove waghata igirumina inarumaghatara.

‘Patana sinakitakitawiiivera

bi gerubana sinakitana,

bi sinawaiwaiyana

bi gesinakovina,

kate bi sinamake karona,

na yadi beronama ananoghotatavedi.’ ”

Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

* **4:1:** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

¹³ Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana? ¹⁴ Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana wawaya biidi yarererei. ¹⁵ Wawaya mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi **Seitan** yapiika na sisiyina yakabitaveni. ¹⁶ Wawaya mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyaneni ¹⁷ bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku. ¹⁸ Wawaya mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana, ¹⁹ bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha siyuwuwaghana. ²⁰ Tanawa miisena na naboni ware wawaya sisiya sawaiyana, sakabisisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

²¹ Yesu iwonededi bo, “Da name meyani wawaya kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore, ²² noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwiimaghataridi debae, bi bera kasikasitawanidi naboni, na anatatetavedi. ²³ Memeda ere tainamina kowaiyana.”

²⁴ Bi toudi iwonededi bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii. ²⁵ Yagu sisiya basuna konakovina aniwiitemi da konakowa yapora. Bi iiyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana wiibada yagogogo

²⁶ Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawaya inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi. ²⁷ Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo. ²⁸ Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune, na sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu. ²⁹ Uwadi sitora siyamenameni na tomogha kabipura idaguni.”

³⁰ Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawaya inibadedi na yadagudaguni? ³¹ Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu mududi naboni bi wawaya sawavi, ³² bi yagogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

³³ Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawaya iwonededi, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana. ³⁴ Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kivikivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidouvi

³⁵ Noko gabudarina, ravidyiye, Yesu kana kivikivina iwonededi bo, “Tana towawona sawa nawane.” ³⁶ Touna patana wagae, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona. Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho. ³⁷ Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima wagae iyarughurughu. ³⁸ Name

waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kivikivina sikasiwi-imataki siwona bo, “Abawiiyeveveyana, touda pinimina bi tana rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?”

³⁹ Igeghomiiri bi yanunu iwone ni bo, “Kiraborabobo!” Bi yabarata iwone ni bo, “Kovinighorowa.” Yanunu ikabitoura na yabarata sivinighorowa. ⁴⁰ Bi iwone ni bo, “Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

⁴¹ Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agi mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iiyabo mmkodi **berakayowiiwiyaka** iyaberaberana. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawone ni na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

5

Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuvedi

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Yesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure. ² Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyibadeni, ³⁻⁴ getana iiyabo rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha, na gerubana iiyabo iyanigoratawanina. ⁵ Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake. ⁶ Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore oghogheyana, ⁷⁻⁸ bi Yesu tomoyina iwone ni bo, “Kanuma beroberomi kokanibutaveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo kunavereguna.”

⁹ Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Kam waghawagha iiyabo?”

Iwonabodeni bo, “Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na ‘Yawo.’ ” ¹⁰ Touna patana iyipepeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi noko kuburinama geiyiporatavedi.

¹¹ Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam, ¹² na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuviporami, kanarughu.” ¹³ Iviwaghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

¹⁴ Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwone ni, bi kate meyagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita, ¹⁵ bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi iyanuwanuwagiura wiimasi, na toudi sinaghara. ¹⁶ Wawaya iiyawogha sikitana turadi siwone ni da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi. ¹⁷ Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

¹⁸ Raghanina Yesu waege iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.

19 Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwonedu da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve ibera, bi metagha touna ivinuwayuyunimna.”²⁰ Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha, iyimaghamaghatara awaki Yesu touna biidi ibera, bi tupadi iiyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiiakovi, da awaki biidi Yesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawonedi awaki God touna biidi ibera. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwonedi da turaturadi gegha siyawonedi da touna iviyawii.

Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawii
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21 Yesu wagagha sawa itowawoneni bi ipiika nawane, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari. 22 Tomogha tana ipiika touna biidi, kana waghawagha Jairas, bi touna **kabepepa barena** kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwapore oghogheyana. 23 Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.” 24 Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi ririnagha sigwagwari.

25 Wasike magurina tana nama, kubuwiiipum ikabi da bodu 12 sikovi. 26 Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha. 27-28 Yesu sisiyina iwaiyaneni na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama anakabitowoghawosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira murine bi kana kwama ikabitowoyi. 29 Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwiiipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi.

30 Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”

31 Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyigu?’”

32 Bi ikitawiiinogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita. 33 Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni. 34 Yesu wasikena iwoneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

35 Yesu patana iyiisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jairas yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveveyana gekunitaina irirenina.”

36 Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneni bo, “Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.” 37 Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho. 38 Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara siyaduudu bi kate

siyasiyasiyapa, ³⁹ irughu bareye bi iwonedu bo, “Awaki biidi kwiin-uwapoya bi koduudu? Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”

⁴⁰ Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena.

⁴¹ Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneni bo, “*Talita, kum!*” yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

⁴² Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi sinokeni bi sivilokoveni. ⁴³ Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

6

Nasaret damdi, Yesu sivilinighiighiyeni

¹ Yesu kana kivikivina teya noko meyiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune. ² **Wiiyawiiitaveyana gabudarine** na wiiyeveveyana **kabepepa barena** kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sivilokoveni. Sivitarakiiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da **berakayowiiwiiyaka** yabera?” ³ Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi sivilinighiighiyeni.

⁴ Yesu iwonedu bo, “Kubura mududi wawayidi, **peroveta** sak-abikuwayedi, bi yadi meyiighi waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikabikuwayedina.” ⁵⁻⁶ Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwiiyaka iyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura bi iviyawiidi.

Bi touna meyiigha iyapeepewa bi wawaya iyivevevedi.

Yesu kana kivikivina yadi 12 iviporadi

⁷ Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiiitaghomidi bi meyiighi bogaebogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi, ⁸ bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu kamonena. ⁹ Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.” ¹⁰ Kate iwonedu bo, “Meko meyiighi konanagho bi sinikiikiivemi na, noko barene kawagha komake, patana da noko meyiighi konakuyoveni. ¹¹ Konapiika meyiighi tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko wiikatagha toudi biiyadi!”*

¹² Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karonu God biidi. ¹³ Toudi kanuma beroberodi sirukwawina sikanibu bi oliw miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa.

6:11: Acts 13:51 * **6:11:** Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiriri, bi miisedima Israelma sitowawona. Yesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.”

Jon Babataito yana rabobo

14-16 Wawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi **berakayowiiwiyaka** inabera na basuna touna Jon **Babataito**, bi touna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko **peroveta** tana, ware peroperoveta naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod[†] mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

17-20 Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi wiiyeveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituro, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,” na Herod yana wiyogha tomotomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghiri da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipiika iyisisiya touna biidi, bi Herod iyinoghota bata, bi nuwamiiseye Jon iyawaiwaiyaneni. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi iveremayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyirabobona.

21 Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada ghamaghamadi, wiyogha babadidi bi Galili kana wiinaghowana wawayidi kiiravidiye. 22 Herodiyas natuna wasike[‡] irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamiimiiseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwoneneni bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.” 23 Bi Herod ivisuwona mma naboni iwoneneni bo, “God naghone iisuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiiabadana muduna!”

24 Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiiyaneni, “Awaki kiiravine anibaba?”

Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”

25 Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi da ivibabiini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.” 26 Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiiababa iyigeyeni, 27 na Herod yanawiiyogha tomoyina ivipora, iwoneneni da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina, 28 dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi touna sinananaki ivereni.

29 Raghanine Jon kana kivikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14

6:14-16: Mrk 8:28 † 6:14-16: Kiiwawo Herod: Herod Antipas, Galili kanabada.

‡ 6:22: Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.”

³⁰ Yesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina. ³¹ Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Yesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Yesu iwonedni bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawitaveyana gisina.” ³² Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

³³ Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meygii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu kana kivikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha. ³⁴ Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi bodaboda, na God warana miisena wiivevedidaguni.

³⁵ Ravidu gabudare na kana kivikivina sipiika touna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iyyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo. ³⁶ Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meygii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

³⁷ Bi Yesu kana kivikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.”

Bi siwona bo, “Yam kayowana da toumii kananagho bi 200 dinari rubane kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”§

³⁸ Yesu ivitarakiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”

Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toumii gwabimiye bred imiikovi bi ighana bata.”

³⁹ Bi Yesu noko korotona iwonedni bo, “Kokabiwiitaghomimi bi idu debane komakekira.” ⁴⁰ Na sikabiwiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100. ⁴¹ Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi. ⁴² Tupadi sikam da inunuridi, ⁴³ bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi. ⁴⁴ Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Yesu, rarima debane ipepewa

Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21

⁴⁵ Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonedni da wagae siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyiporadi. ⁴⁶ Ivikukuvedidaguni, muriye igae koyae da iyarupari. ⁴⁷ Nubabasuve, na kana kivikivina yadi wagae bi sawa basukiine, bi Yesu tana duma kayetanave. ⁴⁸ Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa debane iyapeepewa bi ibera da ware iyaveratupiiredi. ⁴⁹ Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara. ⁵⁰ Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonedni bo, “Yami noghota inimaragata,

§ 6:37: Grik 200 denari. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiina.

mmko tagu. Gekonanagerana!”⁵¹⁻⁵² Bi touna waga toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi

Mat 14:34-36

⁵³ Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani. ⁵⁴ Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi. ⁵⁵ Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi. ⁵⁶ Yesu meghamegha inagho, meyagii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebae siyatoretoredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuviwaghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”

Bi wawaya iiyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragate siyawa.

7

God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi

¹⁻⁴ **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidinakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapora da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghanina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidinakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiyeveveyana mududi Jerusalemma sipiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna. ⁵ Na touna siwoneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinana?”

⁶ Bi iwonabodedi bo, “Tami na wiiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata **peroveta** Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma,

God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.

⁷ Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara, na yadi kabepepa gegha ere daminana.’ ”

⁸ Bi Yesu iwonamagha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiiyeveveyana kokivikivini.” ⁹ Bi kate iwonedo bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiirikubutene bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora. ¹⁰ God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamamnaki da sinamnaki kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakasunuyi.’

¹¹ Bi tami naboni kwiiyeveveyana - memeda iiyabo mane bo sawara

tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiiteni, na inawonedi bo, 'Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitemi bi atoura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.'¹² Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwiitedina.¹³ Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kohera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini."

Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi

Mat 15:10-20

¹⁴ Yesu wawaya ikwativena mayedi sipiika bi iwonedi bo, "Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi.¹⁵⁻¹⁶ Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna."*

¹⁷ Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kivikivina sivitarakiyaneni bo, "Mmko miibina katota kuwoneni na yana basuna awaki?"

¹⁸⁻¹⁹ Iwona bo, "Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakoviida raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko kiiravinena touna wawayina God matane na gegha dadabuna." Raghanina Yesu naboni iwonana, yiyeveveyana da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda.²⁰ Bi kate bada iwona bo, "Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na touna dadabuna.²¹ Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroberodi, wiimumurana, kabiyouna, kasunugha, madawara,²² kitakirorowana, bera berodi, wiiyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigegeeyana, bi beraneghanegha.²³ Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na touna tamumu."

Wasike yana wiigeruwana

Mat 15:21-28

²⁴ Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana.²⁵⁻²⁶ Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponsiyane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyikanibuvini natuna kamone.²⁷ Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwoneni bo, "Gegha iyamiise da ededa kadi kam

* **7:15-16:** Verse 16, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”†

²⁸ Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo rogune na daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”

²⁹ Na Yesu iwoneni bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuveni. Kuveramagha yam bareye.”

³⁰ Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana kepane iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini

³¹ Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten kuburidigha iverarughuwonedi da inagho Galili sawane. ³² Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiikeni Yesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa. ³³ Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinoghotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi. ³⁴ Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi iviyawiiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kotamobubu!” ³⁵ Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi.

³⁶ Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini. ³⁷ Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sino-keni bi siwona bo, “Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyia.”

8

Yesu wawaya 4,000 ivikanidi

Mat 15:32-39

¹ Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kivikivina ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi iwonededi bo, ² “Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu iikanighughuedi. ³ Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.”

⁴ Kana kivikivina siwonabodeni bo, “Getana iiyabo mma iyamakamakena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?”

⁵ Bi Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye?”

Toudi siwona bo, “Bred yadi seven.”

† **7:27:** Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi yisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuedi da daghasi.

⁶ Wasina bi noko korotona iwonedu da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwa, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina iveredi da koroto siyarereyedi, bi sireregha da wawaya sikabipatadi. ⁷ Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na God biidi ivikiikiwa bi kana kivikivina iwonedu da wawaya siyarereyedi. ⁸ Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvidi. ⁹ Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wawayidi iviporadi sinagho yadi bareye.

Perisis mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini

Mat 15:39–16:4

¹⁰ Yaininagha Yesu kana kivikivina teya wagaе sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure. ¹¹ Bi **Perisis** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni. Toudi sikayoveni da siyikayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyivevevedi da touna God gwabinama ipiika. ¹² Touna nuwanuwana kamone iviyawiiguri iwona bo, “Tami mmko kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.”

Perisis da Herod yadi wiiveveveyana beroberodi

¹³ Wasina bi Yesu, **Perisis** ikuyovedi bi kana kivikivina teya wagaе sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane. ¹⁴ Bi kivikivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye na tanagha nama wagaе. ¹⁵ Wasina Yesu iwonawiiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”*

¹⁶ Kivikivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudimani siwona bo, “Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”

¹⁷ Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwonedu bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakoviguna? Tami nuwanuwami sikotakii! ¹⁸ Tami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana! ¹⁹ Konoghosi da metagha bred yadi 5 akiya gimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.”

²⁰ Bi bada ivitarakiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

²² Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni

* **8:15:** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwononina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiiveveveyana berodi da yadi makamake kedana. **8:18:** Mrk 4:12

Yesu biidi bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iyyiawiini. ²³ Na Yesu tomoyina imana ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatate. Tomoyina matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwoneni bo, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

²⁴ Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivivira.”

²⁵ Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana sikitarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora. ²⁶ Bi Yesu iwoneni bo, “Gegha kunaveramagha meyagiiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

Pita ikararumaghatara da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mat 16:13-16; Luk 9:18-20

²⁷ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho meygii mududi Sisiriya Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Wawaya sawonawona da tagu iyyabo?”

²⁸ Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

²⁹ Bi ivitarakiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iyyabo?”

Pita iwonabodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.” ³⁰ Bi Yesu iwonawiiyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

Yesu kana kivikivina iwonedida inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha

Mat 16:21-23; Luk 9:21

³¹ Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kivikivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wiiyeveveyana damdi sinisinighiighiiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.” ³² Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwonenida gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

³³ Bi Yesu imiiri wamira da kana kivikivina ikitadi bi Pita ikini iwonghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunaghotaveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Yesu kivinina yana basuna

Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

³⁴ Wasina bi Yesu noko koroto da kana kivikivina ikwatuedi sipiika touna biidi bi iwonedida bo, “Memeda iyyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari† bi inakivinigu. ³⁵ Iiyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iyyabo yana wiina sawarida inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³⁶ Bi

8:28: Mrk 6:14,15 † **8:34:** Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kivikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kivikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana.

meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina. ³⁷ Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina. ³⁸ Memeda wawaya iyawogha kata samakamake na yadi kayowana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiveveveyana sinisinighiighiiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayako-vidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabikabikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

9

¹ Bi kate Yesu iwonenamayededi bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

Yesu kana kita ivibogae

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae toudi matadiye. ³ Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iiyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena. ⁴ Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Yesu teya siyisisiya.

⁵⁻⁶ Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, imiise kirakii da touda mma. Toumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

⁷ Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iiyabo avinuwayuyuneni. Kowaiyaneni!” ⁸ Rotomanina kivikivina sikitawininogha bi getana iiyabo siyakitana, wasina Yesu kawagha nama.

⁹ Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki koya debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana da God yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomi-iri, bi kate muriye na wawaya sinawonedi.

¹⁰ Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiirimagha?” ¹¹ Wasina bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara kana wiiveveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriye na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inapiika?”*

¹² Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiyeni bi sinitupaketowanegu? ¹³ Iisuwonemi, Elaija nada iipiika bi wawaya yadi

9:7: Mrk 1:11 * 9:11: Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana Wiivinevinegha Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegha siyanoghosi da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi.

kayowana sibera touna biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana sigirumina kamone touna kiiravine.”†

*Yesu, tomogha gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuveni
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*

¹⁴ Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagha siyowogha, na koroto ghamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiiveveveyana damdi teya siyikawakereyana. ¹⁵ Raghanina wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiiyeni bi sivera sinagho da sivikiikiiveni.

¹⁶ Kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya kwiikawakereyana?”

¹⁷ Tomogha koroto kamone iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni tam biidi. ¹⁸ Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone yadaguni, na yitavenayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona yitaragiigiyyeni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana.”

¹⁹ Yesu iwonabodedi bo, “Agi da tami, gekoyigeruveguna! Nada mmko raghani gurina tagu tami teya tamakae! Raghani viya tagu yami vita anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeni mabo!” Na sipiikeni touna biidi. ²⁰ Bi raghanina kanuma berona Yesu ikita, na tomogha gisigisi inukeni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.

²¹ Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiiyaneni bo, “Awaki raghanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodeni bo, “Raghanina dodone bi irumaghatara. ²² Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da keyame ivitavenageeyeni bi rarime ivitavenayowoyeni. Bi meboda tam rubam, na kuyikanighughvemii da kuyiwiitemii.”

²³ Yesu iwoneni bo, “Metagha kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iiyabo yigeruvegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

²⁴ Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu iigeruvem. Bi yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!”

²⁵ Raghanina Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyeni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogha gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

²⁶ Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiiyeni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Touna irabobo!” ²⁷ Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiigeghomiiri da imiiri.

²⁸ Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi kawaghana wiikowoye, sivitarakiiyaneni siwona bo, “Awaki kiiravine tounii gerubana da kanuma berona kayikanibuvenina?”

²⁹ Bi iwonedi bo, “Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana tanikanibuveni, wasina kiiravine memeda tanaruparina.”

† 9:13: Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matiu 11:13-14, 17:10-13).

Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰⁻³¹ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyivevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iyawonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinakasunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha.” ³² Naboni ivisisiya, na yana wiiveveveyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyitarakiyaneni.

Kivikivina sivigamowana da iiyabo kana waghawagha ghamana

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiyanedi bo, “Kedae awaki kiiravine koyigamowana?”

³⁴ Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da kamodiye iiyabo kana waghawagha ghamana. ³⁵ Yesu imakewi-*ipikapika*, bi yana **apasol** yadi 12 ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi kate iwonededi bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

³⁶ Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonededi bo, ³⁷ “Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iiyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iiyabo iviporagu na yakayokayowiiyayeni.”

Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada

Luk 9:49-50

³⁸ Bi Jon iwonededi bo, “Abawiiyeveveyana, toumii tomogha tana kakita kam waghawaghae kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavige-siyeni da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

³⁹ Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iiyabo kagu waghawaghae **berakayowiiwiyaka** inabera bi katotawota kagu waghawagha inawonawiiiberona. ⁴⁰ Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada. ⁴¹ Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iiyabo wiiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha sisiyina

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iiyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruwegu bi inaberni da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenay-owoyeni yegiiye na noko gegha aro ghamanana. ⁴³⁻⁴⁴ Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu **keyama**

karakarasine, keyamina karata makewaghawaghasina.‡ 45-46 Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine.§ 47 Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine.** 48 Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.

49 Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inaberadi da sinamiise na yadi wiigeruwane sinimaragata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

50 Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovi, na gegha rubana tana bera da inayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana kiiravine konigamowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

10

Yesu, nayi da wiiyakira ivisisiyana

1 Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jordan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna biidi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyivevevedi.

2 **Perisis** mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi sivitarakiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena rubana iniyakiri?”

3 Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneneni?”

4 Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara iviwaghasina da tomogha wiiyakira sisiyina inagirumi bo, ‘Gegha ayawiiwiinimna, kunagho-taveyana,’ bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”

5 Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami kiiravimiye. 6 Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na, ‘Tomogha da wasike iberadi.’ 7 ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho wavinena teya

‡ **9:43-44:** Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyyawogha na gegha God rapenena (Matu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma Hell na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyana sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina. § **9:45-46:** Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verses na gegha. ** **9:47:** Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiiyeveveyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawiiitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karonu, bi yana wiine sinamake. **10:6:** Gen 1:27 **10:7:** Gen 2:24

sinikapudi sinamakae, ⁸ bi yadi bata na ware tubugha tanagha.' Na gegha muriye yadi bata bi toudi tanagha. ⁹ Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iiyabo inibogabogaedina.”

¹⁰ Muriye siveramagha bareye, na kana kivikivina mmko sisiyina kiiravine sivitarakiyaneni. ¹¹ Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiyyogho bi God matane na bera berona. ¹² Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiyyogho.”

Yesu da ededa gisigisidi

¹³ Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana debadiye iyatoura bi iyarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina taghunudinaki sivigesiyedi. ¹⁴ Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonededi bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sinamakae. ¹⁵ Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha iyunuwamiise da God yana wiibadana iniwaghasineni naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakena.” ¹⁶ Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itoura bi irupari da God iyimiiseyedi.

Tomogha moumourina Yawa makewaghawaghasina kiiravine Yesu biidi ivitarakiyana

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, tomogha tana ivera ipiika da naghone ivituwapore oghogheyana bi iyitarakiyaneni bo, “Abawiiyeveyana miisem, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi?”

¹⁸ Bi Yesu iwoneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha tana iiyabo miisena, wasina God kawagha miisena. ¹⁹ Wasina, yam wiitarakiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiyyoghona; gekunayapina; gekwiinam wiiyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama wawaya yadi maura kunayouna; tamamnaki da sinamnaki kabikarawayedi.’”

²⁰ Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveyana, raghanina dodoguve da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

²¹ Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam maura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.” ²² Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana maura iyavereyana tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere nuwavisina inagho.

²³ Wasina Yesu ikita wiipata bi kana kivikivina iwonededi bo, “Ipiropiro kirakii da maura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

²⁴ Kivikivina yana sisiya kiiravine sivosokovena kirakiiyeni.* Bi Yesu iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawaya sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi. ²⁵ Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha moumourina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

²⁶ Kana kivikivina sinokena kirakiiyeni bi toudimani sivitarakiiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iiyabo bada yawa makewaghawaghasina inakabi?”

²⁷ Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawaya gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”

²⁸ Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”

²⁹ Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iiyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivinigu bi wara miisena tagu kiiraviguve wawaya mududi inawonedi, ³⁰ na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayouna, bi wawaya bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³¹ Bi iiyawogha kata korotodi sivinagho, na noko raghanine na sinimuri, bi iiyawogha kata korotodi sivimuri na noko raghanine, na sininagho.”

Raghani kana wiiaroba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni

Mat 20:17-19; Luk 18:31-33

³² Toudi kedagha sipepewa siyageege Jerusalem, na Yesu ivinagho bi kana kivikivina sivimuri. Na sikabinokeni, bi wawaya iiyawogha murigha siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirenamayedi, bi iwonedi da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi sinatubugha ³³ na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageege Jerusalem, bi nama wawaya tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi biiyadi. Toudi sinigiugerogerora da inarabobo bi dam wiibata sinirouveredi. ³⁴ Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabudara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi kayowana

Mat 20:20-28

³⁵ Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siyawonawona bo, “Abawiiyeveveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiiye kunabera.”

³⁶ Na ivitarakiiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

³⁷ Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiwawo gabudarine wawaya kuniibadedi, na kuniwaghasinemii da yawata tani makerereghana, tana katiiyamve bi tana dugemve.”

* **10:24:** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiiwaghasina maragasina matakirina wawaya biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kivikivina sinokena kirakiiyeni.

38 Bi Yesu iwonedo bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito** naboni ware tagu anababaitona?”†

39 Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”

Bi Yesu iwonedo bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababaito naboni tagu anababaitona. 40 Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iyabo katiiyaguve inamake bi iyabo dugeguve. God iyawogha ivineyidi na nokodi gawara inaveredi.”

41 Raghanina kana kiviivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi. 42 Na ikwatuwiitaghomidi sipiika bi iwonedo bo, “Tami nada kwakovi da iyawogha kubuna damdi yadi kiikiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi. 43 Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iyabo yana kaywana inibada, na touna wiibagubagurana. 44 Bi iyabo yana kaywana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi yadi bagubagurana. 45 Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiye.”‡

Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini

Luk 18:35-43

46 Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana kiviivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda riirine iyamakamake bi iyipepeyana. 47 Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu iwona bo, “Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!”§

48 Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!”

Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “Deivid natuna, kuvinuwanuwaghanegu!”

49 Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni iwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvenem.” 50 Na yana sowo ivirupitaveni, igghomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.

51 Wasina ivitarakiyaneni bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?”

Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana, akayokayoveni da anakitamagha.”

52 Yesu iwoneneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha ikitarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

† **10:38:** redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwawisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonedo da toudi sinivisi sina kabi. **10:43:** Mrk 9:35 ‡ **10:45:** Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiyina itorewiimaghatari peroveta Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana ababagibagi.

§ **10:47:** Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da “Deivid natuna,” na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonoghosi da Keriso wawaya iyiyawiidi da iyibadedi ware Kiiwawo Deivid naghove waghata nosinosidinakin ivibadedi na naboni (Psam 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

11

Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiiwawo

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19

¹ Raghanina Yesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitutukabik-abina, Betapage da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha Oliv Koyane. Bi kana kivikivina bata iviporadi siv-inagho ² bi iwonedo bo, “Konagho korughu noko meyiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iyyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.* ³ Meboda wawaya sinitarakiiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ Na kowonedo bo, ‘Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

⁴ Wasina bi sinagho da donki wotuna sibanani, maghatare kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami, ⁵ na wawaya mududi riridiye siyamiimiirina sivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?” ⁶ Na toudi metagha Yesu iwonedo, na naboni wawaya siwonedi, na siviwaghasinedi da sirutayini. ⁷ Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitavenageegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.

⁸ Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyargha na kedae sikepana.† ⁹ Bi wawaya naghone da iyyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo, “Hosanna!

Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.‡

¹⁰ Nosida Deivid yana kunukunuma

tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!

God abame makamakena kakabekabepepi!”

¹¹ Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na touna da kana kivikivina yadi 12 yawata sikanibu sinagho Betenima.

Yesu, Kogheya kiina imagi

Mat 21:18-19

¹² Raghani ibori bi Yesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyaveravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi. ¹³ Rabarabama ikitawiivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri. ¹⁴ Na kogheya kiina iwoneni bo, “Gegha tana iyyabo

* **11:2:** Jius yadi noghotena donki toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomrowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Yesu na Keriso. † **11:8:** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghad. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu saverabodeni naboni kiiwawo. ‡ **11:9:** Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna kuviyawiiimii, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. Veses 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya.

uwam inakam towogha mayenina!” Na kana kivikivina mmko sisiyina siwaiyaneni.

*Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwawina
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22*

¹⁵ Raghanine Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da iyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana,[§] ¹⁶ bi getana iyyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana. ¹⁷ Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da,

‘Yagu Bare na sinakwatuveni da touna pari barena,
wawaya damvedamve kiiravidiye,

bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’ ”

¹⁸ Na **prist** babadidi da gwara kana wiyeveveyana damdi mmko siwaiyaneni. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiyeveveyana siyisokoveni.

¹⁹ Wasina bi ravidie, na kana kivikivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya kiina irabobo

Mat 21:20-22

²⁰ Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono Jerusalemma, na kogheyina kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho ramramne. ²¹ Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”

²² Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni! ²³ Iisuwonemi, da iyyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiri bi yegiye kitavenayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine. ²⁴ Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi. ²⁵⁻²⁶ Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iyawogha berona tam biidi sibera na kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotatavedi.”**

Yesu yana maragata kiiravine Jius sivitarakiiyana

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Yesu kana kivikivina yawata Jerusalemma siverakanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wiyeveveyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Yesu biidi ²⁸ bi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera kubera? Bi iyyabo mmko maragasina iverem?”

---

§ **11:15:** Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13). **11:17:** Isa 56:7 ** **11:25-26:** Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghotata da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghotata tavedina, tamamnaki abame gegha inanoghotata tavemna.

²⁹ Iwonabodedi bo, “Wiitarakiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera abera. ³⁰ Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaa-bataito: God gwabinama bo wawaya?”

³¹ Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tana-woneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’ ³² Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine wawaya tupana sinoghosi da Jon, na **peroveta** waghata). ³³ Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

Na Yesu iwonedo bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

12

Kwabu bagibagi damdi kadi miiba

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Wasina bi Yesu miibama iwonedo bo, “Tomogha tana kwabu wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine, da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyouna da yana kwabu ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.* ² Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kanareregha kabipura kamonama iyakabi. ³ Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveramagha. ⁴ Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisin-imayamayai. ⁵ Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi, mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana.† ⁶ Kwabu wiibadana wawaya tanagha iyamakamake da iyipora na tomoyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonoghosi da natugu sinakabikarawayeni.’ ⁷ Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivisisiya vivirana bo, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana kwabu na tani rapeneni.’ ⁸ Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibuveni kwabu garina kubune.

⁹ Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore. ¹⁰ Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo,

---

12:1: Isa 5:1,2 * **12:1:** Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedi grapes. Wawaya mmkodi greip kayedima situgudaguda da sarubototavedi ruruboto gawarine, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghoma satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna. † **12:5:** Isrel damdi peroperoveta sivisinighiighiyyedi ware kwabu bagibagi totomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sivisinighiighiyyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita).

‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiiyeni, na kata iviakima kiitowana;‡

11 Mmko berana Bada iberu, ayagha matadae yinuwakayowana.’ ”

12 Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na sikitawiitaveni bi sinagho.

Teks wiimiisana kana wiitarakiiyana

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi siviporadi sinagho Yesu biidi da wiitarakiiyanama siyikayetayina.

14 Sipiika bi siwona bo, “Abawiiyeveveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoye-dina. Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiieveyeyana wawaya biiyadi. Kuwone-mii, wasina da teks tani miisana Sisa\$ biidi bo gegha?”

15 Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siyiyabeni** na iwonedo bo, “Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Dinarias tana kopiikeni anakita.”

16 Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiiyanedi bo, “Mmkona iiyabo gubana da kana waghawagha?”

Toudi siwona bo, “Sisa.”

17 Na Yesu iwonedo bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivisokoveni.

Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 Sadusis†† iiyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo,

19 “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiiye: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna.

20 Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo.

21 Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiraroba biidi itubugha inayi bi irabobo.

22 Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo. Tughurine, na wasikena irabobo.

23 Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha

‡ **12:10:** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiyens 2:19-21 kokita). § **12:14:** Sisa na touna Roume damdi yadi kiiwawo. ** **12:15:**

Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiva siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina. **12:18:** Acts 23:8 †† **12:18:**

Sadusis toudi dam tana, moumouridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genesis, Exodas, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.

gabударine sinageghomiiri, na touna iiyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

²⁴ Yesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gekoyakovina. ²⁵ Raghanina wawaya raboboma sinageghomiiri, na toudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina.†† ²⁶ Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakarakarasinna kamone. Name God, Mosis iwoneni bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap yana God.’ ²⁷ Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabobodi yadi God, bi wawaya yawayawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwaniidi.”

Gwara ghamanakina

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ God yana gwara kana wiiyeveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwonabodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

²⁹ Yesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi, kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada. ³⁰ Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadima kinuwayuyuneni.’ ³¹ Gwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: ‘Turaturam kuvinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”

³² Gwara kana wiiyeveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnena. ³³ God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

³⁴ Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwonabodeyana, na iwoneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iiyabo wiitarakiyana mududi iyawonenina.

Waghawagha Keriso wiitarakiyanina

Mat 22:41–23:36; Luk 20:41-47

³⁵ Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyiyevveyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiiyeveveyana damdi sawona da Keriso na Deivid tubuna? ³⁶ Kanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasisiri, na iwona bo,

‘Bada God yagu Bada iwoneni,

“Mabo ririguve kumakekira

†† **12:25:** Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana.

12:26: Exo 3:6 **12:29:** Deu 6:4,5 **12:31:** Lev 19:18 **12:36:** Psa 110:1

bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoreni.” ’§§
 37 Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiwaiyaneni.

Yesu, God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi irugiuvedi

38 Yesu iyieyevedi, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiiyeveveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiiki-ivedi wiigimona gawaridiye. 39 Bi yadi wiina makamake gawaridi misedi **kabepepa baredi** kamodiye bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghanidiye. 40 Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina inaveredi.”

Kwabura yana vereyana

Luk 21:1-4

41 Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiitetedi. Wawaya moumouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura. 42 Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii. 43 Na Yesu kana kiviivina ikwatuvedi sipiika bi iwonedni bo, “Wiisuwona awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina itore, gegha naboni wawaya mududi. 44 Yana basuna, mmkodi wawaya moumouridi tupadi yadi moura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

13

Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

1 Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuyoveni, na kana kiviivina tana iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

2 Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakanena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kiviivina tounaye sinamiiri kikita

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

3 Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iya-makamake, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiiyaneni, 4 “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

5 Na iwonedni bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina. 6 Tomotomogha korotodi waghawaghaguve sinapiika sinawona bo,

§§ 12:36: Wiisuwona, Keriso na kiiwawo Deivid kayekikina, bi gegha, da Keriso na igee da igee kirakii, bi kate touna na bada Deivid yana Bada.

‘Tagu na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi. ⁷ Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae konawaiyana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko geraghani damona. ⁸ Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri da siniirouwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wiituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.

⁹ Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barediye** sinavidividimi. Bi tami kagu kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedi. ¹⁰ Bi dagudagune na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iyawogha sigeruvenu na konadimeni damve damve biiyadi, muriye da damona inapiika.

¹¹ Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

¹² Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sinabera. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana. ¹³ Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiiyemi. Bi iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

Kabikwarakwa ghamana gabudarina

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ “Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme gewasina da iyamiirina (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na sinaverataveyana koyae. ¹⁵ Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayounana, ¹⁶ bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye da kana tarasowo inakabina. ¹⁷ Bi noko raghanine na kabikwarakwa ghamanakina wasiwasike biiyadi iyawogha siropeya da pepeya sisusuna. ¹⁸ God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana! ¹⁹ Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwa ghamanakina nama. Bi raghanine God kubura ibera na kabikwarakwa ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana. ²⁰ Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iyawogha ivineyidi na noghosidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.

²¹ Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakatanina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina. ²² Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da peroveta wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruvedi. ²³ Na

kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapiika.”

God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina

Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ “Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona. ²⁵ Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sininukenuke. ²⁶ Bi noko raghanine wawaya sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere kinivina. ²⁷ Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivinevinegwa wawayidi sini-tuwiitaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

Kogheya kiina miibina

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Wasina Yesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika. ²⁹ Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu. ³⁰ Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove. ³¹ Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine

Mat 24:36-44

³² “Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

³³ Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiika! ³⁴ Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu. ³⁵ Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidide bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare. ³⁶ Bi raghanine inapiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana. ³⁷ Awaki awonewonemi, na bada wawaya tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

14

Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53

¹ Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi. ² Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawaya wiirouwa sinidaguveni.”

Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi

Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8

³ Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagiini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima† sibera. ⁴ Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawaneni?” ⁵ Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na siki kirakiyi.

⁶ Bi Yesu iwonedni bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayai? Touna bera waratetena ibera tagu biidi. ⁷ Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena. ⁸ Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine. ⁹ Iisuwonemi, meghamegha mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

Judas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoreni

Mat 26:14; Luk 22:3-6

¹⁰ Noko murine Judas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **prist** babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke. ¹¹ Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na svinuwamiise bi sivisuwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Judas keda wiinogha idagu da metagha Yesu, imadiye iyatore.

Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam

Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30

¹² **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabudarine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina Yesu sivitarakiyaneni bo, “Mebo yam wiina kananagho da Koughanu kamkenana kiiravimve kana kabununayi?”

¹³ Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedni bo, “Konagho konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawari na konakita. Na kokivini, ¹⁴ da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawiiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiiye Koughanu kamkenana kana kam?”’ ¹⁵ Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

¹⁶ Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.

¹⁷ Bi ravidaye na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu. ¹⁸ Bi siyakamkam raghanine, iwonedni bo, “Iisuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iiyabo yawata kakamkamna.”

* **14:3:** Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibiisaka tunama satarakepokepo. † **14:3:** Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yayogogo.

19 Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na sivinuwapoya bi sidagu tatadigegha sinitarakiiyaneni, “Wiisuwona tagu bo?”

20 Yesu iwonabodedi bo, “Tami 12 kamomiye tana, iiyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana. 21 **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iiyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata

(The Lord’s Supper)

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

22 Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

23 Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi iveredi da tupadi tounama siniuna. 24 Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inoro-rotaveyana wawaya korotodi kiiravidiye. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi. 25 Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda woune inibadedi na gabudarine wain wouna ananiuni.”

26 Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv koyane.

Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38

27 Yesu iwonededi bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da:

‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi,

na sip tupadi sinimosaredi,’

28 bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho Galilima, bi tami murigha.

29 Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuyovemna!”

30 Yesu, Pita iwoneni bo, “Iisuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inaduu da bata, na naghove kunawona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna.”

31 Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisiiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wiinagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

Getsemenine Yesu iyarurupari

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonededi bo, “Mma komakae bi anarupari.” 33 Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwavisi da nuwapoya ikabi kirakiiyeni, 34 na iwonededi bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”

³⁵ Inagho gisina bi ere nuwavisina ivitavenayowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwavisi da sinivisi naghone sapiipiika na memeda rubana bo gegha da siyanaghotaveyana. ³⁶ Na rugarima iwona bo, “Abba,‡ Tamagunaki! Tam bera tupadi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”

³⁷ Wasina bi Yesu iveramagha da kiviivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwonebi bo, “Saimon, da kwakenakena? Raghani gisina naghana kunabanenega bo gegha?” ³⁸ Na iwonebi bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga.”

³⁹ Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya. ⁴⁰ Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.

⁴¹ Bi raghani wiiarobina iveramagha, na iwonebi bo, “Tami patana kokenakena da kwiiyawitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina iipiika! Kokita, puke wawayina, **Wiisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biiyadi. ⁴² Kogeghomiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iiyabo kagu puke ikabina.”

Yesu sipatumi

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12

⁴³ Yesu patana iyisisiya bi Jjudas, kiviivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepatu sivimakabikabiyeni. Bi mmkodi wawaya na **prist** babadidi, gwara wiiyeveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi. ⁴⁴ Bi Jjudas nada ivikatayidi matakira kiiravine, iwonebi bo, “Tomogha anamaghanina,§ wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

⁴⁵ Raghanina Jjudas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani. ⁴⁶ Na sipatumi da sikabikikisi. ⁴⁷ Bi wawaya tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuvuni bi prist kiikiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.

⁴⁸ Bi Yesu iwonebi, “Tagu ware kasukusunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu. ⁴⁹ Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”

⁵⁰ Wasina bi kiviivina tupadi sikuyoveni bi siverawitaveni. ⁵¹ Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Yesu iyakiviivini, na siberatowoyi da siyaburavi, ⁵² bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

Wiigiugerogerora damdi Yesu sivikeekeeni

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24

⁵³ Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiiyeveveyana damdi sivitaghomidina. ⁵⁴ Bi Pita kana taraboga murigha ikivinidi da

‡ **14:36:** Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi Abba yana basuna tamada.

§ **14:44:** Jius yadi kikiyena wiiturana miisedina, toudi maghanama sikiikiwa kab ivivirana nawanawadiye.

irughu prist kiikiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha, koyakoyagha damdi yawata. ⁵⁵ Bi prist babadidi da **Wiigiugeroogerora damdi**** tupana siberatowoyi da Yesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabobove siyatore, bi gegha tana siyabanana. ⁵⁶ Wawaya korotodi sipiika da sisiya wiiyaba sisisiya da Yesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

⁵⁷ Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiiyabinama Yesu siyaviyeni: ⁵⁸ “Kawaiyaneni iwona da, “Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya imadima siyoghanina anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberana.’ ” ⁵⁹ Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

⁶⁰ Na prist kiikiwawona, Wiigiugeroogerora naghodiye igeghomiiri da Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siyayemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?”

⁶¹ Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na prist kiikiwawona ivitarakiiyanena mayeni bo, “Tamna God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, iiyabo kakabekabepepi na Natuna?”

⁶² Na Yesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakamake bi abama uuwadigha inapiipiika!”

⁶³ Na prist kiikiwawona kana kwama itainagosiri†† bi iwona bo, “Gegha bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana! ⁶⁴ Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosi?”

Bi noko korotona siwona bo, “Touna iberabero na inarabobo.”

⁶⁵ Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iiyabo irouvim!” Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18

⁶⁶ Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya. ⁶⁷ Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwonen bo, “Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata.”

⁶⁸ Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyaguakowa da awaki kwiisisiyeni,” bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko iduu.††

⁶⁹ Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwonen mayedi bo, “Mmko tomoyina, na Yesu kwiinana tana!” ⁷⁰ Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

** **14:55:** Sanhedrin touna Jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasinedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiwawona touna Wiigiugeroogerora damdi gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiiveveyana damdi. **14:62:** Dan 7:13 †† **14:63:** Jius yadi kiki kamonen wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera. †† **14:68:** Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina bi noko raghanine kokorereko iduu.

Raghani gisina bi murine na nama iiyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha.”

⁷¹ Na Pita iwona bo, “Tisuwona, gegha ayiyabana, bi meboda aniyaba na God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”

⁷² Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Yesu iwoneni, “Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

15

Yesu sipiikeni Pailat biidi

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38

¹ Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wiiveveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata nada sivitaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat sivrurvereni. ² Pailat, Yesu ivitarakiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiiwawo bo?”

Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”

³ Prist babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni. ⁴ Na Pailat ivitarakiyanena mayeni bo, “Kunawonabodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!” ⁵ Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39—19:16

⁶ Raghanina **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwani da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuvuni, iyabo, dam Jius sakayoveni na kiiravine sibabana. ⁷ Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iiyawogha wiirouwa kamone kasunugha sibera na yawata. ⁸ Raghanina koroto sivitaghomidi, na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa iyaberaberana naboni, da yadi kayowana iyabera, ⁹⁻¹⁰ Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawoneni touna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiyanedi bo, “Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuvuni kiiravimiye bo?” ¹¹ Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedidi da Pailat siyibabiini bi Barabas iyikanibuvuni kiiravidiye, Yesu wasana. ¹² Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuvuni da Jius yadi kiiwawo?”

¹³ Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!”

¹⁴ Na ivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?”

Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, “Kotuparatuni!”

¹⁵ Na Pailat yana kayowana da koroto iyinuwapikadi, na Barabas biwa gawarinama ivikanibuvuni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu kirakiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni

Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3

¹⁶ Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika. ¹⁷ Bi kwama ididurinama Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviyağa. ¹⁸ Da ere wiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Ki-iwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!” ¹⁹ Bi dighonama gayamina siyarurouvi da siyakanukanu, bi siyituwapore oghogheyana da ere wiinamayidi siyapeepeteni. ²⁰ Raghanina sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

Yesu situparatuni

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27

²¹ Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki). ²² Wasina bi iyo damdi Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuveni Golgota, waghawaghana yana basuna *deudeu gawarina*. ²³ Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha myrrh yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyaniunina.* ²⁴ Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha toudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.

²⁵ Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'klok) bi situparatu. ²⁶ Bi wiiwawu sisiyina siyiaviyeni na kiisepiye sigurumi da gayamina wowone situturatu naboni iwona, “Jius yadi kiiwawo.” ²⁷⁻²⁸ Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiiyane bi tana dugene.†

²⁹ Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwiineyana bi Yesu siwonawiiigiboyi bo, “Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni! ³⁰ Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!”

³¹ Bi berana mayimayiyina, **prist** babadidi da gwara kana wi-yeveveyana damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, “Wawaya mududi iviyawiiidi bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina! ³² Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina, Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni.” Bi nokodi bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Yesu irabobo

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30

³³ Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidu gabudare. ³⁴ Bi ravidu gabudare (3:00 o'klok) na Yesu irukwatu da ghamana, “Eloi, Eloi, lama sabatani?” yana basuna, “Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?”

³⁵ Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, “Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuvani.” ³⁶ Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna bi

* **15:23:** wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura. **15:27-28:** Isa 53:12 † **15:27-28:** Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyinama sivikiitayineni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawii kim iwona da, “Sikita da naboni ware bera bero wawayina” (Aisaiya 53:12 kokita). **15:29:** Mrk 14:58

iwona bo, “Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima inatoreyowoyeni!”‡

³⁷ Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni. ³⁸ Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuwayina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha kabine.

³⁹ Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da metagha Yesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!”

⁴⁰ Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwiitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome. § ⁴¹ Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iiyawogha Yesu teya sipiika Jerusalemma na bada yawata nama.

Jousep, Yesu tubuyina idogu

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana **Wiigiugerorera damna** kamone, bi touna wosina bada God keda woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawiitaveyana gabudarina** naghone ravidie), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu tubuyina kiiravine ivibaba. ** †† ⁴⁴ Bi Pailat ikabinokeni da Yesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuvuni ipiika bi ivitarakiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha! ⁴⁵ Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iviwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.

⁴⁶ Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itoreyowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda. ⁴⁷ Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

16

Yesu igeghomiiri magha

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10

¹ **Wiiyawiitaveyana gabudarina** ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siyutuboro.* ² Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageege, na sinagho karawaga epamana bonayine. ³ Bi kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”

⁴ Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanakina). ⁵ Na karawaga epamana bonayine

‡ **15:36:** Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana Wiivinevinegaha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni. § **15:40:** Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses. ** **15:42-43:** Jius wiiyawiitaveyana na Fraide ravidie yadagu da yanagho Satade ravidie yakovi. †† **15:42-43:** Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiitaveyana ravidie iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha. * **16:1:** Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini.

sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha. ⁶ Bi iwonedo bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiini-noyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena. ⁷ Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedi; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

⁸ Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

MAK 16:9-20

(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)

Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi

Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18

⁹ Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiri magha murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro kanuma beroberodi yadi ⁷ gwabinama ivikanibuvet-ina. ¹⁰ Wasikena awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedo, toudi siyaduudu da siyasiyasiyapa. ¹¹ Bi raghanina wasikena iwonedo da Yesu nada raboboma igeghomiiri bi matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi

Luk 24:13-35

¹² Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara toudi biiyadi na sivinagonagoveni. ¹³ Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwonedo, bi toudi yadi sisiya gesiyigeruvenina.

Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8

¹⁴ Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi irumaghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iyyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha. ¹⁵ Bi iwonedo bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena dam bi dam biiyadi konadimeni. ¹⁶ Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi. ¹⁷ Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiiyaka** sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya. ¹⁸ Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura, na siniyawiiidi.”

God, Yesu ikabi igae abame

Luk 24:50-53; Acts 1:9-11

¹⁹ Bada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni.

²⁰ Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.

Apasol (Acts)

Wonawiiakowa

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igirumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igirumi.

Bi mmko bukana kamone yiakovida da metagha Kanuma Kabik-abikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikere-siyana. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi biiyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biiyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyowwana buka katamanina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso ipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igiruma da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi keresiyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igiruma da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikere-siyana.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghotu ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabik-abikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igirumi na itubugha. Keresiyana damdi rorowaiyina sidima na mmko bukana kamone igirumi da takovi metagha ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghotu mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sikabunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyowwana maragasidi kana kivikivina biiyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Judas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.

Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wiibatana.

Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wiiarobina.

Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

¹ Wayakapo, Tiyopilas.

Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wiiveveveyana da yana bagibagi metagha ibera, dagudagune da tughurine na tupana atore. ²Muriye da abame iyagae na iyyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyoyowanedi da awakigha siyabera. ³Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghatara yana apasol biiyadi bi raghani peyaridi iyiidebena mayeni da wonawaghata touna yawayawiina. Bi God yana wiikiwawona toudi biiyadi iyisisiyeni. ⁴Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedi bo, "Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoyagha raghani gisina. Nada awonemi da tamagunaki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni. ⁵Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito."

Yesu igae abame

Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53

⁶Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivitarakiyaneni bo, "Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiwawona kuniveramayi, bo?"*

⁷Bi Yesu iwonabodedi bo, "Tamagunaki touna kawagha yana wi-ibadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina konakabi. ⁸Bi raghanine Kanuma Kabikabikuwayina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguve na wawaya konimaghmaghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tupana." ⁹Raghanina mmkodi ivisisiya ikovi, na siyaruruwiitete bi God ikabi iyageegeee da matadiye bi uwa ivikowoyi.

¹⁰Raghanina iyageegeee abame bi patana siyaruruwiitete na yain-inagha totomogha bata kadi kwama poepoedi riridiye sirumaghatara. ¹¹Bi siwona bo, "Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iyyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiyina muriye inaveramagha metagha kokita iyageegeee abamena."

1:5: Mrk 1:8   * **1:6:** Yesu kana kivikivina na kubura wiikiwawona sivisisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiwawo da Isrel damdi iyibadedi.   **1:8:** Mrk 16:15   **1:9:** Mrk 16:19

Jiudas wasana Mataiyas sivineyi

Mat 27:3-10

¹² Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.† ¹³ Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni: Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromiu da Matiu, Jemes (touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelos wawaya)‡ bi kate Jiudas (touna Jemes natuna). ¹⁴ Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da Yesu sinananaki Meri teya bi kate titiinayoghoyogho.

¹⁵ Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyedi da kamodiye na wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisisiya iwona bo, ¹⁶ “Warewaresigu, buka katamanina kamone metagha igirumina inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata ivisisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine. Touna ivikedawaga da wawaya Yesu sipatumi. ¹⁷ Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata.”

¹⁸ (Bi Jiudas yana wiyyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona ivikwata da kamowarawarana iruwayi. ¹⁹ Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana siwaiyameni na Hibru gamodima tanavina sikwatuveni Akeldama, noko waghawaghana basuna, ganigani tanavina.)

²⁰ Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, “Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma bo,

‘Yana bare inakwebu,
da gewawaya sinamakena.’

Bi kate,
‘Wawaya tana kana gawara inakabi.’

²¹ Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi. Touna tomoyina na tounii yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata kayapeepewa, ²² dagudaguna na Jon wawaya iyabaabataitodi raghanine, patana da Yesu yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana iniwiiteda da wawaya biiyadi tani maghamaghatara da Yesu raboboma igeghomiiri.”

²³ Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuveni Basabas (kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas. ²⁴ Wasina bi tupadi sirupari bo, “Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam kwakovi. Kiyevemii da meko tomoyina kwawiiwiini, ²⁵ da mmko bagibagine yana gawara inakabi da apasol bigana inabera meko Jiudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure.” ²⁶ Na wiirekwa tana§ sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol nokodi yadi 11 iviagagudi.

† **1:12:** Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni. **1:13:** Mrk 3:16-19 ‡ **1:13:** Zelos: Zelos damdi siyawiiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi. **1:21:** Mrk

1:9, 16:19 § **1:26:** Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguveni patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatare. Na wasina iiyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi.

2

Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha

¹ Raghanina **Pentikos** gabudarina ipiika na wiigeruwana damdi tupadi gawara tanagha sivitaghomidi.* ² Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena. ³ Bi siyakita da sawara tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadigegha debadiye sitowa. ⁴ Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvidi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyiisisiya.

⁵ Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabikabikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake. ⁶ Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya. ⁷ Na noghota kawakawama sivisokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi. ⁸ Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya? ⁹ Touda kubura bogaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jjudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya. ¹⁰ Praigiya, Pampiliya, Ijipt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga, ¹¹ Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitumaghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawaiwaiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiye, na toudamani yada gamoma sisisiyana.” ¹² Na tupadi sinokeni bi sinoghota kawakawa na sivitarakiiyana kabivivirana bo, “Mmko touna awaki berana?”

¹³ Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

Pita irumamata

¹⁴ Pita da **apasol** turaturana yadi 11 sigeghomiiri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghatari tami biiyadi! ¹⁵ Gekonanoghosi da mmkodi damdi siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muyamuya 9 o'klok kawagha, katara inagepaka bi tupada takovi da rarima maragasidi na gedidibare taya niniuna.† ¹⁶ Gegha, raghani katamanine **peroveta** Jewel iwona da mmko matakirina ghamana iyatubugha. ¹⁷ Igiruma da God iwona bo,

‘Raghani damona inapiika‡ na

Kanumigu anawonataveni inayowogha wawaya tupadi biiyadi. Natunatumi totomogha da wasiwasike sinawonakasiyaragha

Anabera da yami yaraga bera gubagubadi sinakita,

bi yami magumagura mimeu sinamimeu.

¹⁸ Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni inayowogha

* **2:1:** Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina. † **2:15:** Mmkodi bera na 9 o'klok didibare situbugha. ‡ **2:17:** Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

yagu bagibagi totomoyidi da wasiwasikedi biiyadi
da yagu bera kiiravine sinawonakasiyaragha.

¹⁹ **Berakayowiiwiyaka** abame aniyeveveyana,
bi matakira kubure aniyeveveyana.

Ganigani, keyama karakarasi na da buu ghamana kubure konakita.

²⁰ Bi gabudara inididibari

bi matu kana kita inawamiri da inidura.

Mmkodi bera sinatubugha bi murine na

Bada yana gabudara ghamanagina inanokanibu bi noghota
kawakawana.

²¹ Bi naboni iyawogha Bada kana waghawaghae
wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawii. ’ ”

²² Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, “Isrel dammi, yagu sisiya
kowaiyaneni: Yesu, touna na Nasaret tomogha, bi God maragata iv-
ereni na berakayowiiwiyaka, bera ghamanakidi da matakira noghota
kawakawadi gwabimiye ibera, noko wiiyeveveyana tami biiyadi da
wiisuwona touna God gwabinama ipiika. ²³ Bi God yana noghota
kamone na tupana nada waghata iwonawii kim da awakigha siy-
atubugha Yesu biidi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwiitemi
bi korosiye kotuparatu da koviraboboni. ²⁴ Bi gegha, God rabobo
sinivisina ghamanama ikabiwiigeghomiri da iyawamagha, basuna
rabobo gerubana iyakabitawani. ²⁵ Na kiiwawo Deivid, mma naboni
ivisisiya Yesu kiiravine,

‘Akita da Bada na nonowa gwabiguve,

bi ririguve kiiravine na geananagharana.

²⁶ Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii

bi kawaguma akabekabepepa.

Bagunakine tubuyigu inoganoga

nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,

²⁷ basuna tam gekunakuyovegu da karawaga kamone anakena,

bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina tubuyina

gekunakabitore da inatamoririghana.

²⁸ Tam yawa makewaghawaghasina kedana kuviyevevegu.

Bi tam kwagwabigwabiyegu kiiravine na nuwamiise inibonu-
vigu.’ ”

²⁹ Bi kate Pita iwonamagha bo, “Warewaresigu, wonawaghata
awonewonemi. Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga
na patana da gwabidae yamakamake na tanakovi da getounamani
iyisisiyena mayenina. ³⁰ Bi touna na peroveta, na iyakovi da God
tounamani waghawaghane wiisuwona maragasina ibera da Deivid
nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiwawo. ³¹ Kiiravine
Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada
Keriso yana geghomiri magha ivisisiyeni iwona bo,

‘God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuyoveni karawaga kamone
inakena,

bo tubuyina geinakabitore da inatamoririghana.’

³² Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiri, na toumii tupamii
kakitana kiimaghmaghatara ³³ bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni
da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona maragasina itore

na naboni ibera da Kanuma Kabikabikuwayina iyavereni. Bi kata Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha toumii biiyadi da basuna kokitakita bi kowaiwaiyaneni. ³⁴ Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena mayenina, raghanine iwona bo,

‘Bada God yagu Bada§ iwoneni bo,

“Mabo ririguve kumakekira

³⁵ bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoredi.” ’

³⁶ Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi yapori! Da God, mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iiyabo korosiye kotuparatuna.”

³⁷ Raghane wawaya mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi iyogha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki toumii kanabera?”

³⁸ Bi Pita iwonedi bo, “Tami tupami, yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababataito, tamumu noghotataveyanina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puyona konakabi. ³⁹ Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiiravimiye bi kate kubuna damdi kiiravidiye iiyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuvedi touna biidina.”

⁴⁰ Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya maragasi-nama toudi iwonawiiyoyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekedima kokoyagha yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.”

⁴¹ Wasina bi, iiyawogha Pita yana sisiya sivigeruveni na sibabataito, bi wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagagudi.

Wiigeruwana damdi yadi yawa

⁴² Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi wiiyeveveyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi. ⁴³ Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiiyaka** da matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na siyanoghonoghoti kawakawa. ⁴⁴ Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomidi bi yadi sawara siyireregha kabivivirana. ⁴⁵ Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya gwabidiye gegha na siyarerereyedi. ⁴⁶ Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siyiitaghomidi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine, ⁴⁷ bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa miisena kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi. Na Bada iyirughuvedi wiigeruwana damdi siyiagagudi da yadi koroto iyaragara-gata.

3

Pita tomogha digadigana iviyawiini

1 Raghani tana Pita da Jon ravidu gabudare 3 o'klok bi siyageege Bare Kabikabikuwayine, rupari kiiravine.* 2 Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina matamketana tane siyatoreto. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakayowana*. Meme wawaya siyarughurughu na digadigana iyipepeyana toudi biiyadi. 3 Raghanine ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi. 4 Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, "Tam kitamii." 5 Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonoghosi da awaki sawarina tana siyavereni. 6 Bi gegha Pita iwona bo, "Tagu getana mane gwabiguve, bi awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret tomogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da kupepewa." 7 Bi Pita imanama katiiyana ikabi da itaina wiigeghomiiri; bi yayainagha kayena da kayetupina sivimaragata. 8 Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepi. 9 Raghanina wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepi, 10 na sakovi da touna noko tomoyina iyabo digadigana gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wiinuwakayowana* riirine iyamakamake bi iyipepeyanana; wawaya siviloko bi sinoghota kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya

11 Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghoudi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina*,† bi wawaya tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi siviloko kirakii. 12 Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedu bo, "Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiimani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera. 13 God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana ibera. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawaya koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghone kovisinighiighiiyeni, bagune iwiini da iyawonatawani. 14 Tami wawaya Kabikabikuwayina bi kiimatana kosinighiiyeni na yami wiina kohera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuveni kiiravimiye, 15 bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God ibera da raboboma igeghomiiri, matamiima kakita da wonawaghata. 16 Bi Yesu waghawaghane wiitumaghana, na mmko tomoyina iyabo kokitakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawaghane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

17 Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kohera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso.

* **3:1:** Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'klok da 3 o'klok). Noko raghaine sasuwawara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidu. † **3:11:** Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghora peyaridi. **3:13:** Exo 3:15
3:14: Mrk 15:6-14

18 Bi mmko berana na raghani katamanine awaki God peroperoveta biiyadi iwonakasiyaragha da iyatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara. 19 Da kata na yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira, bi komiiri karona God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi. 20 Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiitaveyana da kanumimi sinimara-gata. Bi Yesu inawonataveni tami biiyadi, wawayina iyyabo nada ivineghataveni da yami Keriso. 21 Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata inapiika na God inawonataveni. Bi noko raghanine God bera peyaridi iniuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana iyatubugha na naboni inatubugha. 22 Basuna Mosis iwona bo, 'Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana sisiya tupana kowaiyana yapora bi kokabiteketekekeni. 23 Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam kamonama inakwavini bi inakasunuyi.' 24 Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubutubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi murine sisiyina tanagha sitore. 25 Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi. Na God, Abraham iwoneni bo, 'Tam nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi.' 26 God yana noghote na yana Witamariyana, Yesu naghove iwonataveni tami Jius dammi biiyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera beroberodima inatay-inawamirimi."

4

Pita da Jon, Wiigiugerogerora babadidi naghodiye sivisisiya

1 Raghanina Pita da Jon wawayi biiyadi siyisisiya na **prist** babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis* damdi sipiika toudi biiyadi. 2 Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiraki basuna **apasol**, na wawayi siyivevevedi da Yesu yana geghomiiri na yimatakira da wawayi raboboma sinageghomiiri. 3 Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na tomotomoyidi biwa gawarine sitoreni patana da raghani iyabori na siyitupawamiwamiredi. 4 Bi gegha da, wawayi viya yadi wiiyeveveyana siwaiyaneni na sivigeruwana, da wiiigeruwana damdi, tomotomogha yadi koroto iragata da 5,000.

5 Raghani ibori na Jerusalem kamone babada ghamaghamadi sivitaghomidi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara wiiyeveveyana damdi, 6 bi prist kiikiiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da Aleksanda, da kate tomotomogha viya rakaraka kamonama yawata.† 7 Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivarakiyanedi bo, "Mmko berana iyyabo yana maragata bo kana waghawaghae kobera?"

3:22: Deu 18:15,18   3:23: Deu 18:19   3:25: Gen 22:18   * 4:1: Sadusis Mak 12:18 kamone kokita.   † 4:6: Roum babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gwara iyakabi naboni prist kiikiiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo.

⁸ Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonedu bo, “Jius babadimi da kwanatu kana dogadogara, ⁹ memeda kata kwiitupawamiwamiremii bera miisena digadigana biidi kabera. Na awaki kiiravine kowiwiini da konakovi metagha bi iyawa? ¹⁰ Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iyyabo kotuparatu bi God raboboma ikabiwiigeghomiiri, na touna kana waghawagha maragasine na mmko tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yamiimiiri. ¹¹ Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo, ‘Mmko akimina‡ meko tami abayoghayoghana kosinighiiyeni, na kata iviakima kiitowana.’

¹² Yawa na getana iyyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna abama rogne na getana waghawagha iyamakamakena da touna yawa inavereda.”

¹³ Bi raghanina babada **Wiigiugerogerora damna** kamone sikita bi Pita da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi, bi wawayawota na sivisokovedi, bi noghota sikabi da mmkodi totomoyidi na Yesu yawata siyapeepewa. ¹⁴ Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita, na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni, ¹⁵ bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonedu da Wiigiugerogerora yadi dughu gawarina siyakanibutaveni raghani tupona bi muriye toudimani kawagha siyisisiya. ¹⁶ Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi totomoyidi biiyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi **berakayowiwiyyaka** ghamanakina sibera, noko kiiravine gerubana da tana keeyedina. ¹⁷ Bi tana gududi da mmko berana warana gegha wawaya kamodiye inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya magha wawaya biiyadi.”

¹⁸ Wasina bi Pita da Jon sikwatuvedu sirughu magha bi sisiya maragasinama siwonedu da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo siniyeveveyana. ¹⁹ Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami kovitete ni da meko na imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni? ²⁰ Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani kawapotapota bi kanisisiyeni.” ²¹ Na babada Wiigiugerogerora damna kamone Pita da Jon siwonawinagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na kiiravine God siyakabekabepepi. ²² Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

Wiigeruwana damdi yadi rupari

²³ **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi biiyadi. Bi babadidi metagha siwonedu na tupana sivimaghmaghatara. ²⁴ Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii kubera da bera tupana kamodiye. ²⁵ Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana, kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo, ‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu,

‡ **4:11:** akima Mak 12:10 kamone kokita.   **4:24:** Exo 20:11

bi wawaya sitarapiri kawakawa God wiiaviyenina kiiravine?

²⁶ Kubura kana kiikiiwawo da kadi wiinaghowana sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada siniaviyeni yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** yawata sinirouwa.’

²⁷ Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel damdi yawata mmko kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wiivinevinegha. ²⁸ Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata kunuwagiurenina iyatubugha. ²⁹ Wasina katana, Bada, yadi wonawiinaghanaghara kuwaiyana da yam wiitamamariyana maragata kuveremi da mayitepamii sinatora bi wonam kanadimeni. ³⁰ Bi imam kukoghasi da wawaya kuniyawidi bi yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiwiyaka** da matakira ghamadi kunabera.”

³¹ Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke. Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, na noko raghanine sidagu da ere sinitoradi God wonana siyadimedimeni.

Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura

³² Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha. Bi getana iiyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi sawara tupadi na debae siyatutoura. ³³ Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biiyadi iragata da ivimiiseyedi, na **apasol** siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomiiri. ³⁴ Bi kamodiye na getana iiyabo gomagomarina, basuna iiyawogha bare bo tanawa rapediye na siyiigimona bi manena ³⁵ apasol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.

³⁶ Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana kubura Saipras, bi touna apasol sikwatuveni Banabas, (waghawaghana basuna *Wonawiiyoyowana wawayina* mma bada naboni ibera). ³⁷ Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol iveredi.

5

Ananaiyas da Sapira

¹ Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni. ² Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ikabigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi. ³ Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan** nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve? ⁴ Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biiyadi kawagha kuyiyabana, bi God biidi kwiiyaba!” ⁵ Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi siwaiyaneni na naghara ikabikirakiiyedi. ⁶ Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu da sidogu.

⁷ Geraghani gurina* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki itubugha. ⁸ Na Pita wasikena ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”

Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakatanina.”

⁹ Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabikabikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iyawogha moghanem sidogu na siverakanibu matamkete samiimiiri, bi tam bada sinakawarim sinakanibu.” ¹⁰ Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo. Raghani yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuveni da moghanena ririne sidoguni. ¹¹ Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

Apasol gubagubagidi korotodi siviya wiidi

¹² **Apasol berakayowiiwiya** da matakira peyaridi wawaya kamodiye siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana tupatayina kamone siyiitaghomidi. ¹³ Bi ere nagharidi na getana iyabo yiikapuvedi, bagune wawaya na siyiyayedi da toudi sigekirakii. ¹⁴ Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruveni na yadi koroto siyiagagu. ¹⁵ Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda mekeyu kawanagha iyarogutawanidi. ¹⁶ Bi kate koroto ghamana meyagii gisigisidi Jerusalem ririne bada siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iyawogha kanuma beroberodi gwabidiye na siyapiiikedi da tupadi siyawa.

Wawaya apasol sivitupaketowanedi

¹⁷ Noko murine **prist** kiikiwawona babada turaturana iyawogha, toudi na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biyadi. ¹⁸ Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitorerughuvedi. ¹⁹ Bi nubabasuve na Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi ikabitavedi bi ivinaghovedi sikanibu. ²⁰ Bi iwonededi bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone komiiri bi wawaya biyadi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana konadimeni.” ²¹ Raghani ibori na metagha aneya iwonededi na sibera. Da sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone bi wiieveyeyana sidaguni wawaya biyadi.

Raghani prist kiikiwawona babada turaturana yawata siverakanibu na **Wiigiugerogerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapiikedi. ²² Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene sinokanibu, na sikita da apasol gegha nama. Noko biidi siveramagha na sivimaghmaghatara, ²³ siwona bo, “Matamketa guduguduna bi wiikighukighu damdi nama, siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.” ²⁴ Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu yadi

* 5:7: 3 hours murine.

bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi nuwanuwadi siyiteteni da awaki inatubugha.

²⁵ Bi wawaya tana ipiika bi iwonedo bo, “Kowaiyana, tomotomogha biwa gawarina kamone kotoredi na Bare Kabikabikuwayina garina kamone samiimiiri bi wawaya siyevevedi.” ²⁶ Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama Apasol siyarutayinidi siyapiikedi basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya akimama siyarouvidi.[†]

²⁷ Wasina bi apasol sirutayinidi sipiika na Wiigiugerogerora naghodiye sivimiiridi da prist kiikiwawona iyitupawamiwamiredi. ²⁸ Bi touna iwonedo bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu waghawaghane koyiyeveveyana. Bi gegha, kovikawakeekeke na yami wiiyeveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo kiiravine koyiwawumii.”

²⁹ Bi gegha Pita, apasol turaturana yawata siwonabodedi bo, “Toumii God kana kabisisireni bi gegha wawaya! ³⁰ Kayekikidam yadi God ibera da raboboma Yesu igeghomiiri iyyabo kiiye kovirorogi da koviraboboni murine, ³¹ bi ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana ivereni da touna Kiiwawo bi Wiiwiyyawa, bi mmkodi bera ibera na Isrel damda tana miiriwamira bi yada tamumu tana kabitoura da God noghotataveyana inavereda. ³² Toumii mmkodi bera tupadi matamiima kakita na kiimaghmaghatara, bi kate Kanuma Kabikabikuwayina yawata yimaghmaghatara meko God ivereyana da wawaya iyawogha sakabikabisisireni na kadi puyo.”

³³ Raghanina Wiigiugerogerora damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol siyikasunughana. ³⁴ Bi Perisi tana, kana waghawagha Gamariel, touna na gwara kana wiyeveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi kabikuwaya touna biidi, na Wiigiugerogerona damna kamona igeghomiiri iwonayaragha da apasol bare kamama siyikanibuvedi kubuveh raghani gisina siyamake. ³⁵ Wasina bi Gamariel, Wiigiugerogerora damdi iwonedo bo, “Isrel turaturagu, kovinuwanothonoghota yapora muriye da awaki konabera mmkodi tomotomoyidi biidi. ³⁶ Rorowainagha tomogha tana kana waghawagha Tiyodas igeghomiiri bi iyawonawona da touna na bada ghamana tana, bi tomotomogha yadi 400 sivigeruveni na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana kivikivina sivivera bogabogae da awaki iyabera na imomogha. ³⁷ Bi touna murine na Galili tomogha tana kana waghawagha Jiudas, bi sensis raghanine igeghomiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyiaviya. Bi touna bada sikasunuyi na kana kivikivina siviverabogabogae. ³⁸ Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomotomoyidi kokabitoredi bi kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katere sinakovi. ³⁹ Bi memeda mmkodi noghota God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konageiwayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni.”

⁴⁰ Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugerogerora damdi yadi noghota iwamiri. Na apasol sikwatuedi sirughu da siwakiwakiridi. Bi

[†] 5:26: Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama sarurouvi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamona Jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.

sisiya maragasinama siwonedida gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedi sinagho. ⁴¹ Apasol Wiiugiugerogetora damdi sikuyovedi ere nuwamiisedi, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara. ⁴² Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona.**

6

Wiiwiita tomotomoyidi yadi 7 sivinegha

¹ Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragaragata da Yesu siyigeruveni, na wiigeruwana damdi iiyawogha na Jius bi Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iiyawogha Hibru gamoma sisisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iiyawogha mane gabudara nununagha, siyareeregha kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina. ² Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiiataghomidi bi siwonedida bo, “Gegha iyamiise da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabirereghana. ³ Noko biidi warewaresimii, tomotomogha miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegha, iiyawogha na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni ⁴ bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni.”

⁵ Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya siviwaghasineni na Sitivin sivineyi, tomogha iiyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomotomogha sivinegha Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogha. Nikoras touna gegha Jiu bi gegha da Jius yadi kabepapa ivigeruveni). ⁶ Wiigeruwana damdi mmkodi tomotomoyidi sipikedi Apasol biiyadi, na sirupariyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bagibagi siyabera.

⁷ Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate **prist** korotodi Yesu wiigeruwanina kana wiyeveveyana sikabisisireni.

Sitivin sipatumi

⁸ Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata ivereni na **berakayowiiwiyyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera. ⁹ Bi gegha da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu ghamaghamadi Sairin da Aleksandriya tomotomogha bi **Kabepapa Barena** kana waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivi-matipo da Sitivin teya siyigamowana, ¹⁰ bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedida na siyawonabodeni basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma iyiisisiyana.

¹¹ Na tomotomogha mududi wiikowoye sivitamariyedi da siyiyaba siyawona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God ivigibogha berovedi.”

¹² Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da gwara wiyeveveyana damdi yawata, na tupadi Sitivin sikabitawani

bi sitayitayini sinagho Wiigiugerogerora babada biiyadi, ¹³ wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiiyaba sisiyidi siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi iyisisiyana Bare Kabikabikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiye; ¹⁴ kiiravine kawaiyana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare Kabikabikuwayina inakourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosidosidanakim iviyevevedi bi siviyeveveda na inawamira.”

¹⁵ Wawaya tupadi **Wiigiugerogerora damna** kamone Sitivin sikitarukunukunuveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

7

Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi

¹ Wasina bi **prist** kiikiwawona Sitivin ivitarakiyaneni bo, “Mmkodi wawu sisiyidi wiisuwona bo gegha?”

² Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamakae, bi patana Mesapotemiyane iyamakamake, na God Kiidamo Kirakiina irumaghatara touna biidi, ³ bi iwoneni bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da gawara tana meko aniyevevemna nabo.’ ⁴ Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune imakewiipikapika. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko kuburine iyamakae meme kata tamakamakena.

⁵ Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana pinimarurunana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosina tanavina inaveredi da sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere natunatuna. ⁶ Muriye na God, Abraham mma naboni iwoneni, ‘Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediyena. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi. ⁷ Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiyedina gwabidiye anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika mmko gawarine sinakabepepigu.’ ⁸ Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham yawata sibera, kana matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna Aisik itubugha, bi gabudara 8 sikovi murine na mayinaghona matabekana iboritaveni, muriye na Aisik natuna Jeikap bada mayinaghona matabekana iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada mayinaghodi matabekadi iboritavedi. Mmkodi tomatomoyidi na nosinosidanakim.

⁹ Jeikap natunatuna tiiduru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi biiyadi sivigimoneni naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijiptma. Bi gegha da God na Jousep gwabine ¹⁰ na raghanina wawaya nuwapoya siyaverevereni na iyiiwiiteni, God nuwagiura ivereni bi ibera da Ijipt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na kiiwawona, Jousep itore da Ijipt kana wiibadana bi kate yana bare tupana.

¹¹ Wasina bi kapoe Ijpt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya siyakabikabikwarakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosisidanakim sigomara da kam gegha. ¹² Bi raghanine Jeikap iwaiyana da Ijptne kam iyamakamake, na nabo natunatuna iviporadi, touda nosinosisidanakim da kam mududi siyagimona. Nokona yadi wagawaga dagudaguna sinagho Ijptma. ¹³ Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyagimona magha, na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghamaghatara da touna iiyabo, na Ijpt kana kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi. ¹⁴ Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka tupadi biiyadi iwonedo da sinapi-ika Ijptma. Bi noko raghanine na wawaya tupadi yadi 75. ¹⁵ Na Jeikap iyowogha inagho Ijptma, kubura meme muriye, touna da natunatuna nosinosisidanakim sirabobo. ¹⁶ Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga akima kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone Hamo natunatuna gwabidima igimonina.

¹⁷ Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijpt kamone sivituwawiipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii. ¹⁸ Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijpt kuburina iyibadeni, touna Jousep geiyakovina. ¹⁹ Touna yada wawaya iyyabedi bi nosinosisidanakim iyyikayotaketowanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyiitavena kanibuwana da siyarabobo.

²⁰ Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simirina God matane na ivikomerowana kirakii.* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wiikowoye bare kamone sikoyayi. ²¹ Bi raghanina sitorekanibuveni maghatare, na kiiwawo natuna wasike ikabi da iyabiyi bi ikoyayi naboni touna wosina natuna. ²² Bi Ijpt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da yana beraye na touna ivimaragata kirakii.

²³ Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna wosina yana rakaraka, Isrel damdi iyarubodadi. ²⁴ Na yana pepewa kamone ikita da Ijpt wawaya tana Isrel tomogha iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijpt wawaya ikasunuyi da biwa ivereni. ²⁵ Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da wiiyawii kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijpt damdi kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina. ²⁶ Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na iwona bo, ‘Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa kabivivirana?’

²⁷ Bi gegha da tomogha meko kwiinana iyarurouvi na Mosis irubukitaveni bi iwona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ ²⁸ Bi yay wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijpt wawaya kukasunuyina naboni bo?’ ²⁹ Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara da Ijpt ikuyoveni bi iverataveyana inagho ivikuburawiiyata wawaya Midiyan kubure imakae. Name

7:11: Gen 42:1,2   **7:14:** Gen 45:9,10,17,18   **7:15:** Gen 46:1-7, 49:33   **7:16:** Gen 23:3-16, 33:19   **7:17:** Exo 1:7,8   **7:19:** Exo 1:10,11,22   **7:20:** Exo 2:2   * **7:20:** Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana.   **7:21:** Exo 2:3-10   **7:23:** Exo 2:11-15

iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da natunatuna tomotomogha bata situbugha.

³⁰ Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne aneya irumaghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika. ³¹ Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiiyeni na inagho wiitupo da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyaneni iwona bo, ³² ‘Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da Jeikap yadi God.’ Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.

³³ Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, ‘Kam kayeturababara kabitave-taveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina. ³⁴ Tagu akita da metagha Ijipt damdi yagu wawaya sikayotaketowanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida na awaiyana na ayowogha da aniyawiiidi. Na kata kuwaiyana, Tagu aniporam kunaveramagha Ijiptma da kuniwiitedi.’”

³⁵ Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, “Mmko tomoyina, Mosis na tomogha waghassina Isrel damdi sivisinighiighiiyeni raghanina siwona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakarakarassina kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijipt damdi yadi wiibadanama iyiyawiiidi. ³⁶ Bi **berakayowiiwiyyaka** da matakira name Ijiptne ibera bi ivinaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone bodu 40 siyamakamakena raghanine.

³⁷ Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedi bo, ‘God, **peroveta** tana kiiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu na naboni wonana anisisiyeni tami biiyadi.’ ³⁸ Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina, touna nama nosinosidanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina ikabi da iyitowawoneni touda biiyadi.

³⁹ Bi gegha da nosinosidanakim gesiyakabisisirenina, toudi sivisinighiighiiyeni bi siwiini da siyaveramagha Ijiptma. ⁴⁰ Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni bo, ‘Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibueda, na gekayakovi da touna meme, na tam kiiravida tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi sininaghoveda.’ ⁴¹ Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana noghosine sikam kepokepo. ⁴² Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara da matu abame siyapepetedi, metagha peroperoveta God wonana buka kamone sigirumina naboni, iwona bo, ‘Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyagibu da koyasuwariguna,

raghanina bodu 40 mayabe koyamakamakena?

⁴³ Tami yami god Molek† yana kiregoru kokawari,
bi kate Ripen‡ gubana yami kewokewo godna,

7:30: Exo 3:1-10   **7:35:** Exo 2:14   **7:36:** Exo 14:21; Num 14:33   **7:37:** Deu 18:15,18

7:38: Exo 19:1–20:17   **7:40:** Exo 32:1   **7:41:** Exo 32:2-6   † **7:43:** Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi kiiravidiye.   ‡ **7:43:** Ripen touna tuuwara kana waghawagha Saten godna Ijipt damdi kiiravidiye.

nokodi sawara mekodi kobera da koyapepetedi.

Na wawayi aniporadi da yami kuburama sinakabitavemi

bi sinanavemi kubura rabarabae Babilon bi nabo.’”

⁴⁴ Sitivin ivisisiya wiikaru bo, “Nosinosidanakim, raghanina mayabe siyamakamake na God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God, Mosis iwoneni da metagha iyabera, bi kitana ware God, Sainai Koyana debane guba Mosis iviyevenina naboni. ⁴⁵ Muriye raghanina Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God yana wiiwiitae mmko kuburine iiyawogha mma siyamakamake na sigeiwayidi, bi God yana gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika, bi mma imakae patana da kiiwawo Deivid yana raghaniye.

⁴⁶ Na God yana wiina ghamana na Deivid, noko biidi God ivibabiini da iyiwaghasineni bi bare God kiiravine iyayoghani da kamone iyamake meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyakabepepi. ⁴⁷ Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepapa Barena iyoghani.

⁴⁸ Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana na kamodiye iyamakamakena, ware naghove waghata peroveta igirumana naboni da Bada iwona bo,

⁴⁹ ‘Abama na yagu wiikiwawo gawarina meme anamake bi anibada, bi kubura na kayegu kana kepana.

Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?

Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve

konabera da aniyawiiitaveyana.

⁵⁰ Basuna Tagumani bera tupana

abama kamone da kubure debane abera.’”

⁵¹ Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, “Tami nuwanuwami sikotakii! Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware nosinosiminakim siberana naboni. ⁵² Nosinosiminakim peroperoveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na sivikayotaketowanedi. Bi kate peroperoveta iiyawogha naghove waghata siwonakasiyaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi. ⁵³ Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!”

Sitivin akimama sikasunuyi

⁵⁴ Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi nighodi sivitaragiigiiyana Sitivin biidi. ⁵⁵ Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi, na ikayogagawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikarawayine iyamiimiiri God katiyane. ⁵⁶ Wasina bi iwonedo bo, “Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotataru, bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God katiyane.”

⁵⁷ Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi sidabuririyi Sitivini biidi. ⁵⁸ Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidagu akimama siyarurouvi; Tomotomogha iiyawogha siviwawu na kadi kwama wowodiye sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.

⁵⁹ Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni irupari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.” ⁶⁰ Wasina bi ivituwapore oghogheyana bi gamo ghamanama irukwatu iwona bo, “Bada, mmko tamumunama gearo kunaveredina.” Bi mmko naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

8

¹⁻² Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sikasunuyi bi murine, na totomogha iiyawogha God siyakabekabepepi, na mududi siduu siyapa kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi siyikayotaketowanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na tupadi sivivera bogabogae meygii mududiye Jiudiya da Sameriya kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae. ³ Bi Sol na iyimatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na bare nunudigha iyirughukanibu da wiigeruwana damdi, totomogha da wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatoretoredi.

Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima

⁴ Wiigeruwana damdi iiyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya biiyadi. ⁵ Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima. ⁶ Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyayeni bi kate **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana sisiya siyawaiwaiyana wiimasi. ⁷ Basuna Piripo na kanuma beroberodi wawaya gwabidima iyarurukwavina na siyakabikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada wawaya sinidi raborabobodi da digadigadi iyiiyawiiidi. ⁸ Na wawaya noko kwanatuna kamone sivinuwamiise kirakii.

Saimon kiikiirapuna

⁹ Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone iyamakamake bi raghani iguri iyikiirapu, na Sameriya damdi awaki iyaberabera na siyisokoveni. Bi nonowa na iyatoretoregegeeyeni da touna wawaya ghamana. ¹⁰ Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana sawariyonayona maragasina meko sakwatuvuni da Maragata Ghamana!” ¹¹ Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawaiwaiyanena wiimasiyeni. ¹² Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya sivigeruveni da ibabataitodi, totomogha da wasiwasike. ¹³ Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo iyakivikivini meghamegha iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera.

¹⁴ Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruveni, na Pita da Jon siviporadi toudi biiyadi, ¹⁵ bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma Kabikabikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi; ¹⁶ basuna Kanuma Kabikabikuwayina genada iyayowogha da wiigeruwana damdi woudi iyibonuvidina, toudi Bada Yesu waghawaghane kawagha sibabaito. ¹⁷ Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.

¹⁸ Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya iyibonuvodi, na Pita da Jon manema ipuyodi ¹⁹ bi iwonedo bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iiyawogha gayamidiye imagu anatoura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”

²⁰ Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabikabikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi! ²¹ Bi getana kamreregha mmko bagibagina kamone, basuna nuwanuwam God matane na gerotomaninana! ²² Noko biidi yam noghota beronama kumiiri karon, bi Bada biidi kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem! ²³ Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”

²⁴ Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki kowonegu na getagu biidi inatubughana.”

²⁵ Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghamaghatara da kate Bada Yesu wonana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima ikovi murine, na siveramagha Jerusalem. Bi raghanina siyaveraveramagha na Wara Miisena wawaya biiyadi siyadimadima, meyagii peyaridiye Sameriya kubura kamone.

Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana ibabaitoni

²⁶ Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwoneni bo, “Kugeghomiiri da wareregubugubura yana nawae kunagho Jerusalem bi warere kedana kunakabi meko iyowogha inagho Gasa kwanatune.” (Kedana kata mmko raghanine na ibubu). ²⁷ Na Piripo itouya iyanono, na kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina na wawaya ghamana noko kuburine bi yana bagibagi na, Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha Kandake* yana moura iyakoyakoyayi. Tomoyina igae Jerusalem da God ikabepepi ikovi ²⁸ bi iyaveraveramagha na yana seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Aisaiya yana buka kamonama iyakabikabiyawa. ²⁹ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo iwoneni bo, “Kunagho noko seriyot na ririnagha kunapepewa.”

³⁰ Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da tomoyina peroveta Aisaiya yana buka iyakabikabiyavi, na Piripo ivitarakiyana bo, “Da awaki kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi yapori bo gegha?”

³¹ Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha, tagu gerubana warana anakowa yaporina, bi memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na

* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha.

wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata siyimakerereghana.

³² Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana iyakabikabiyawa na mma naboni iwona,

“Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip,
da siyirabobo

bo ware nigenige raghanina ghunighunina saboribori,
bi yiraborabobona naboni.

Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.

³³ Wawaya siwona wiisinimamayayayi

bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni.

Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina,
basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”

³⁴ Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, peroveta iyyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine yisisiya?” ³⁵ Na Piripo, God wonanama wiiyeveveyana idaguni, noko girumina kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.

³⁶ Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina iwona bo, “Kukita, rarima makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”† ³⁸ Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabataitoni. ³⁹ Wasina bi raghanina rarimama sigeetaveyana, na Bada Kanumina Kabikabikuwayina yaininagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimiseye iyanaghonagho basuna God iviyawiini.

⁴⁰ Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena wawaya biiyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

9

Sol itubuwwamira da Yesu kana kivikivina

¹ Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwapughupughuna iyiisisiya bo, “Tagu iyyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!” Na inagho Jerusalemma **prist** kiikiwwawona biidi ² bi ivibabiini da pepa iyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi biiyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist kiikiwwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iyyawogha noko kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabananidi na inapatumidi, tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.

³ Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina noko kuburina iyiitutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana abamama ikabinamari na yeghanina Sol iviveravivireni. ⁴ Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyiisisiya touna biidi iwona bo, “Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?”

8:32: Isa 53:7,8 † **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababataitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Iigeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’ ” Bi akowa damdi korotodi sanoghonoghosi da noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.

⁵ Na Sol iwona bo, “Tam iiyabo, Bada?”

Bi gamona iwonabodeyana bo, “Tagu na Yesu, iiyabo kwiikayotaketowanenina; ⁶ bi geghomiiri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera.”

⁷ Tomotomogha iyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simiiri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyiisisiya, bi getana wawaya siyakitana. ⁸ Sol dobodoboma imakegeghomiiri; bi raghanina matana sitamotatara, na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma. ⁹ Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana iyakam bo iyaniuna.

¹⁰ Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiwiigeruwanina kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuveni bo, “Ananaiyas.”

Na iwonabodeyana bo, “Tagu mma, Bada.”

¹¹ Bi Bada iwona bo, “Kugeghomiiri kunagho Judas yana bareye, bi barena na keda sakwatuveni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina name kunaverakanibu na Tasus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine kitarakiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari. ¹² Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika da imana debane itoura da rubana inakitamagha.”

¹³ Bi gegha Ananaiyas iwona bo, “Bada, wawaya korotodi noko tomoyina kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kivikivina iyikayotaketowanedi Jerusalem kamone; ¹⁴ bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iyawogha tam sakabekabepepim na iyapatumidi.”

¹⁵ Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwoneni bo, “Kunagho! Tagu avineyi da kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiwawo biiyadi bi kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wivinevinegha tomoyina da inabagibagiyegu; ¹⁶ Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na aniyeveveni basuna touna kiiraviguvene na wawaya inawonedi.”

¹⁷ Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine itoura bi iwoneni bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.”

¹⁸ Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na rubana ikitawiimasi magha. Na igeghomiiri da ibabataito, ¹⁹ bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

Sol Damaskas kamone idima

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone simakae. ²⁰ Bi yaininagha idagu **kabepepa barediye** iyadimadima Yesu kiiravine, iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.” ²¹ Bi wawaya iyawogha yana dima siwaiyaneni na sivisokoveni, na sivisisiya kabivivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iiyabo Jerusalem kamone Yesu kana kivikivina iyikayotaketowanedi? Bi kanogho si da noko berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivikivina inapatumidi bi inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biiyadi Jerusalem kamone da biwa sanaveredi.” ²² Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi wonawaghata ividebeni toudi biiyadi da Yesu na God yana

Wiivinevinegha Kiiwawona, na Jius iiyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi da yawata siyikawakereyana.

²³ Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugerogerora da Sol siyakasunuyi, ²⁴ na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha siyaruruwiitete,* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi wiigiugerogerora noghosina nada iwaiyaneni. ²⁵ Na noko biidi nubabasuve, turaturana† mududi iriga ghamana kamone suveni bi kwanatu garina taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

Sol Jerusalem kamone

²⁶ Bi raghanina Jerusalemma iverakanibu, na ikayoveni da kivikivina iyirukapovedi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivikivina, na sinaghareni. ²⁷ Bi gegha, Banabas yana wiiwiitama, na ikabi inagho **apasol** biiyadi, bi iwonedo da metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada kiiravine idima. ²⁸ Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikenavivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima. ²⁹ Touna iyisisiya bi kate bada Jius damdi iiyawogha Grik gamoma siyisisiya na yawata siyikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da siyakasunuyi. ³⁰ Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyaneni, na Sol sirutayini siyowogha Sisiriya‡ da wagagha sivipora inagho Tasuma, yana kwanatu waghate.

³¹ Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da Sameriya kubura kamodiye nuwaruririye simakae; bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasepepidi da yadi wiitumaghana ivimaragata. Na yadi koroto iragata kamokamogha bi Bada sikabikarawayena kirakiyeni.

Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye

³² Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na inagho Yesu kana kivikivina biiyadi da iyarubodadi Lida meyagiine makamakedi. ³³ Name tomogha kana waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina kayena sirabobo da gerubana yana kepanama iyamakegeghomi-iri da bodu 8 sikovi. ³⁴ Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iviyawiim; Geghomiiri bi yam kepana kunoku.” Yaininagha igeghomi-iri. ³⁵ Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone da Seron ruwikipikapikane, Aineyas iyawa sikita na Bada sivitumaghaneni.

³⁶ Name Jopa meyagiina kamone na kivikivina wasike tana kana waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima na Dokas). Raghani nonowa bera miisedi iyaberabera wawaya biiyadi bi kate moyamoyakidi iyiiwiitedi. ³⁷ Bi wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi bi bare tupayarayine kiidamove kamone sitore. ³⁸ Bi Lida meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko biidi, raghanina kivikivina siwaiyana da Pita name, na totomogha

* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipapa wiikenavivireni da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyababaredi. † **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iiyawogha Sol iviwiitedi simiiri karon da Yesu kana kivikivina. ‡ **9:30:** Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas yanono kwanatu ghamana Jerusalemma.

bata siviporadi da siyawoneni bo, “Rubana da kuyapiika yaininagha toumi biiyadi.”

³⁹ Na Pita, igeghomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho. Bi raghanina siverakanibu, na sirutayini sigae tupayaragha kiidamove. Kwabukwabura korotodi nama Pita sigwagwari, siyaduudu bi kwama da gara mududi mekodi Dokas yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na siyiyeveveni. ⁴⁰ Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha siyakanibutaveni, wasina bi ivituwapore oghogheyana da irupari; bi irupari ikovi na imiiriwamira wasikena raborabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomiiri.” Na wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ikenageghomiiri. ⁴¹ Pita imana ikoghasi da wasikena imana ikabi bi itaina wiigeghomiiri. Wasina bi wiigeruwana damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi Dokas yawayawiina bi iviruveredi. ⁴² Awaki itubugha na warana Jopa meyiagiina inunuri, na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. ⁴³ Wasina bi Pita, Jopa meyiagine gabudara peyaridi tomogha kana waghawagha Saimon yawata simakae, bi tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara iyaberabera. §

10

Pita da Koneriyes

¹ Sisiriya meyiagiina kamone na tomogha tana kana waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuveni da *Itali wiirouwa damna* kadi bada ghamana.

² Touna patupatutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.* Yana nuwavereyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi biiyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari. ³ Raghani tana ravidid gabudare 3 o’klok naboni,† na Koneriyes noghotama ikitarutaveyana da God yana aneya ipiika touna biidi bi iwona bo, “Koneriyes.”

⁴ Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo, “Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwamiiseyeni bi kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi. Toudi ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni. ⁵ Noko biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyiagine da tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini sinapiika. ⁶ Touna ivikiiwaga da Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire yegii ririne.”

---

§ 9:43: Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna dadabuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadid ikabitowotowogha (Livitikas 11:39-40). Raghani Pita mmko tomoyina yawata simakaye na yiyeveveyana da touna ikabununagha da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi. * 10:2:

Koneriyes yana rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayeni. Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi siniborina (Apasol 11:3). Toudi sanagho kabepapa barediye, bi gegha noko damna kamona. † 10:3: Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius damdi sarupari (Apasol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes memeda bada iyarurupari.

⁷ Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine, Koneriyes yana bare kana wiiwitamariyana yadi bata bi kate iyo tomoyina wiiwitamariyina, touna teya God yakabekabepepi na ikwatuvedi sipiika, ⁸ bi awaki tupana iwonedni ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama.‡

Pita noghotama ikitarutaveyana

⁹ Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyagiina siyitukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari. ¹⁰ Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwapewapeni na noghotama ikitarutaveyana: ¹¹ Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwiteka bi iyayoyo kubure. ¹² Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwamiighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi. ¹³ Wasina bi gamo iwoneni bo, “Pita; geghomi-iri, kunugha bi kunakam.”

¹⁴ Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera, Jius yana gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowogha.”§

¹⁵ Bi gamo, Pita iwonena mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonedni da toudi miisedi, na gekunawonedni da dadabudi.”

¹⁶ Mmko noghotama ikitarutaveyana itubugha da raghani aroba, wasina bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.

¹⁷ Raghanina Pita patana noghotama ikitarutaveyanina basuna iyanuwanuwagiureni, na tomotomogha aroba iiyawogha Koneriyes iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone sivituramiiriyedi, ¹⁸ bi sivitarakiiyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha Saimon Pita yamakamake bo gegha?”

¹⁹ Bi Pita na patana noghotama ikitarutaveyanina iyanuwanuwagiurena kirakiiyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwoneni bo, “Kuwaiyana, tomotomogha aroba sininoyem. ²⁰ Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu aviporadi. Bi gekuninoghota bata basuna toudi gegha Jius.”

²¹ Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedni bo, “Tomogha iiyabo kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”

²² Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina, bi God yakabekabepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam sisiya iyawaiyana.” ²³ Pita iviwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne nama siyakena.

Pita, Koneriyes yana bareye

Raghani ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meyagiinama wiigeruwana damdi mududi bada yawata sinagho. ²⁴ Wowonama gabudarine na Sisiriya meyagiine siverakanibu. Bi

‡ **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomitas da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye.

§ **10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi dadabuna inakabitowoyi bo inakani, na touna God matane na kanume na dadabuna (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepi patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha.

Koneriyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita siyakoyakoyayi. ²⁵ Raghanina Pita bareye iyiitavenarughuveni, na Koneriyes ipepeta iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi. ²⁶ Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiigeghomiiri bi iwona bo, “Geghomiiri; tagu wawaya wota** tam naboni.”

²⁷ Bi toudi siyisisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da wawaya korotodi sivitaghomidi. ²⁸ Na iwonedi bo, “Tami tupami kwakovi da toumii Jius yama gwara geiyiwaghasinemii da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo kanikiiwagemi;†† bi gegha da God iviyevevegu da geananoghosi da wawaya wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina. ²⁹ Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”

³⁰ Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha‡‡ ravidu gabudare, gabudara mma naboni, na yagu bareye ayarurupari; raghani tana, tomogha kana gara kabinamanamarina naghoguve ivituramiiriyeni ³¹ bi iwona bo, ‘Koneriyes, God yam pari iwaiyana da yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi na ivinuwamiiseyeni. ³² Na tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meiyagiine da Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’ ³³ Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika. Noko biidi toumii mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha sisiya iverem na tupadi kunawonemii kanawaiyana.”

Pita yana sisiya

³⁴ Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wisuwona God, wawaya yakayowiiyayedi da tupadi mayimayiyidi, ³⁵ bi bagune dam bogae bogae bi gegha da iiyawogha God sakabikabikarawayeni bi awaki beradi rotomanidi saberabera na yiwaghasinedi. ³⁶ Tami Wara Miisena God ivipora Isrel damdi biiyadi na kwakovi, da wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso sinitumaghanenina, bi touna na wawaya tupadi kadi bada, ³⁷ kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane ibera bi dagudaguna na Galiline: ³⁸ tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meiyagii peyaridiye bera miisena iyaberabera bi iiyawogha **Seitan** yana maragata kamone

** **10:26:** God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodas 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi). †† **10:28:** Noghota ghamana tana meko Jius damdi sasinighiiyeni da gegha kubuna damdi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvidi, iyuwa meko tarabiibiisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Memeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvonina, bo memeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvodi bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni. ‡‡ **10:30:** Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, rorowagha na gabudara meko wawaya iiyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiyavina sadaguni yavera magha da rorowagha gabudarina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiyavina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.

na iyiyawiidi, basuna God na gwabine. ³⁹ Toumii bera tupadi Jiudiya kubure da Jerusalem kwanatune iberadi bi matamiina kakita na kiimaghmaghatara, wasina bi korosiye situparatu da sivarabobo. ⁴⁰ Bi gegha da gabudara wiirrobine, na God raboboma ikabiwiigeghomiiri bi iberada da toumii biiyadi irumaghata na kakita, ⁴¹ gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghmaghatara dammii kawagha, iya-wogha na God rorowainagha ivinegha katamana, nokona rabobo murine igeghomiirina, touna da toumii yawata kakam da kaniuna. ⁴² Yesu sisiya bagibaginama iwonemii da Wara Miisena wawaya biiyadi kanadimieni, bi kanimaghmaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani damone na touna wawaya tupadi yawayawiidi da raborabobodi kadi wiitupawamiwamira. ⁴³ God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada sivisisiya. Bi sigiruma siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu noghotataveyanina sinakabi.”

Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivibonuvidi

⁴⁴ Raganina Pita patana iyisisiya, bi wawaya tupadi iyawogha wara siyawaiwaiyaneni na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi. ⁴⁵ Bi Jius wiigeruwana damdi iyawogha Jopa meyagiinama Pita yawata sipiika na sivosoko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabikabikuwayina kubuna damdi iveredi. ⁴⁶ Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyiisisiya bi God siyakabekabepepi.

Wasina bi Pita iwona bo, ⁴⁷ “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko biidi getana iyyabo inigesiyemii da rarimama kana babataitodina.” ⁴⁸ Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonedida da Koneriyes, yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyababataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita sivibabiini da gabudara viya yawata siyamake.

11

Pita yana bera ivisisiya rutughutughureni

¹ Bi **apasol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiyaneni da bada sivigeruwana. ² Na raganina Pita igae Jerusalemma na Jius wiigeruwana damdi mududi sikini ³ siwona bo, “Tam kunagho kubuna damdi yadi bareye da kate yawata kokam!”

⁴ Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisisiya rutughutughureni toudi biiyadi. ⁵ Iwona bo, “Raghanine Jopa meyagiine ayamakamake na gabudara tana ayarurupari da nuwanuwagu iwapewapeni na amimeu, da sawara tana akita abamama iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruwa na ware wawaya sikabiwiiteka bi iyowogha tagu biidi meme ayamakamakena. ⁶ Bi raganina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa ananamanidi da geananamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi akitadi. ⁷ Wasina bi gamo awaiyaneni iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri, kunugha bi kunakam.’

⁸ Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowoghana.’

⁹ Na gamo abamama iwonamagha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’ ¹⁰ Mmko mimeuna

itubugha da raghani aroba bi muriye na sawarina iveramagha igae abame.

¹¹ Noko raghanina mayimayiyine tomotomogha aroba Sisariyama siviporadi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu. ¹² Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghotata bata bi tomotomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi 6 sivimataturanegu da yawata kanagho Sisariyama da Koneriyes yana bareye karughu. ¹³ Wasina bi Koneriyes iwonemii da yana bareye aneya irumaghatara na ikita bi iwonenii bo, 'Tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. ¹⁴ Touna iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata iniyawiimina.'

¹⁵ Wasina bi raghanina adagu wiisisiya biidi, na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi ware ghuyoghuyone touda biiyadi iyowoghana naboni.* ¹⁶ Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anoghosi iwona bo, 'Jon **Babataito** rarimama wawaya ibabataitodi, bi God na Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.' ¹⁷ Noko biidi iyeghani da God, kubuna damdi puyona mayimayiyina iveredi, touda iveredana naboni raghanina Bada Yesu Kerisove tanitumaghanana. Na noko kiiravine, tagu iiyabo da God gebodenina ananoghosi?"

¹⁸ Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyaneni, na Pita siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, "Naboni da God wiiwaghasina kubuna damdi iveredi da yadi berona sinamiiri kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi."

Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune

¹⁹ Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada iiyawogha Yesu siyitumaghaneni na siyikayotaketowanedi da sivivera bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni. ²⁰ Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siyawonewonedi. ²¹ Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karona.

²² Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki iyatubutubugha na Banabas sidaru inagho Antiyokma. ²³⁻²⁴ Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi bi yana wiiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina nama iverakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasepepidi da nuwanuwadi tupanama wiisuwonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi Banabas yana sisiya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.

²⁵ Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasmus da Sol iyinoyeni; ²⁶ bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da wawaya korotodi siyiyevevedi. Bi noko raghanine

* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Apasol 2:4 kokita). **11:16:** Acts 1:5 **11:19:** Acts 8:1-4

Antiyokne, wawaya sidagu da wiigeruwana damdi siviwaghawaghaedi da Keresiyana.

²⁷ Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Antiyokma. ²⁸ Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiiri bi Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirakiina inapiika kubura bogae bogae bi Roum yadi wiibadana rogune inakamowanidi; mmko kapoena Roum damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana wiibada raghanine na itubugha. ²⁹ Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyavereyana kirakii bi siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiudiya kamone da siyiwiitedi; ³⁰ bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem kamone siyaveredi.

12

Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi

¹ Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana damdi mududi iyikayotaketowanedi. ² Bi touna gamone na Jon toghanaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi da sivrabobo; ³ bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo svinuwamiiseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko berana **Koughanu** porayina raghanine sibera. ⁴ Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi Herod gamone na wiiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi riba ruwamaruwa kamodiye na iyo totomogha ruwaruwamiighate da Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto matadiye bi debae Pita iyitupawamiwamireni. ⁵ Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wiigeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwitenti.

Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana

⁶ Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita iyitupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;

⁷ Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiiyana ikasitowotowoyi na ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiri yaininagha.” Wasina bi Pita imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha. ⁸ Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.” Na Pita iberi, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiruvivireni bi kivinigu.”

⁹ Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibutaveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaberabera na wiisuwona, touna inoghosi da iyamimeu. ¹⁰ Wasina bi wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siveratupiiredi da bada riba wiibatana damdi siveratupiiredi, bi sipiika matamketa aiyanma sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiiravidiye na matamaketana nuwane itamotatara

da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siyowogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

¹¹ Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyiyawiigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

¹² Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawiini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari. ¹³ Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiitamariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni. ¹⁴ Raghanine Pita gamona iwaiyana rukunukunuveni na ivinuwamiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi irukwatu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

¹⁵ Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim ineghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatare, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

¹⁶ Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabinokena kirakiiyeni. ¹⁷ Bi Pita imanama ivimatakira da siyiraborabobo, bi iwonedida da metagha Bada biwa gawarinama ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedi.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedi bi inagho kubura tane.

¹⁸ Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo tomotomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho. ¹⁹ Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo tomotomogha iwonedida siyinoyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamiredi, bi gamone na iwona da sivikasanughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

Herod yana rabobo

²⁰ Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivotuwii kapukapudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikayoveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwaruriri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika. ²¹ Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedi ivikote, bi yana wiikiiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya iberi. ²² Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na sirukwatu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

²³ Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikarawayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

²⁴ Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawiiwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana. ²⁵ Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

13

Banabas da Sol siviporadi

¹ Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da abawiiyeveveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana *tomogha dumadumana*), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol. ² Gabudara tana raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabekabepepi da siyiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedo bo, “Banabas da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi sinabera.” ³ Na wiiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera, wasina bi siviporadi sinagho.

Banabas da Sol Saipras nuwane sidima

⁴ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi Antiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane. ⁵ Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa barediye** God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da toudi kadi wiiwiita.

⁶ Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sippiika Papos kwanatune, bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina. ⁷ Bi Sodiyas Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiyas Polas na tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyibadeni. Bi yana wiina da God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da siyapiika siyakita. ⁸ Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha yana basuna na namakatanina), sisiyama iviaviyedi bi ivimatipo da nuwa wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina. ⁹ Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuwayina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga, ¹⁰ bi iwoneni bo, “Tamna **Seitan** yana witamariyana, tam nonowa kwiiyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiiisighiihiiyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiiyaba gemeyan kuyakabikabitore! ¹¹ Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunakitana.”

Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya tana iyabanani bi imana iyakabi da iynaghoveni. ¹² Raghanina Sodiyas Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiiyeveveyana kiiravine na ivisoko kirakii.

Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima

¹³ Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi wagae sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi noko kuburine Jon Mak ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma. ¹⁴ Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya kubura kamone. Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa barene** da simakewiipikapika. ¹⁵ Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sikabiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da Banabas biiyadi siwona bo,

“Warewaresimii, memeda wonawiikayokayowana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiye, na kopiika da konisisiya.”

¹⁶ Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyirab-orabobo siyawaiyaneni bi iwona bo, “Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyanegu. ¹⁷ Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi iberadi da ividam kiitowana Ijipt kubure siyamakamake raghanine, ware kubura wiibata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijipt kuburama ikabikanibuvedi. ¹⁸ Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeeyeni bi gegha da ikoyagha yaporidi. ¹⁹ Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivrapiyeni. ²⁰ Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijipt kubure, bi bodu 450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye. ²¹ Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benjamin kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiye iyikiwawo. ²² Bi God, Sol wiikiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri da iyibada, bi Deivid kiiravine mma naboni iwonaruyaragha, ‘Abanani da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabikirakiyeni da awaki tupadi akayokayoveni da iyabera na inabera.’

²³ Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwiyyawa Yesu ipiikeni, ivisuwona na naboni. ²⁴ Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi tupadi biiyadi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuamira da God iyanoghotatavedi da siyababataito. ²⁵ Raghanina Jon yana bagibagi wiikovinina biidi na ivitarakiyana bo, ‘Konoghonoghosi tagu God yana wiivinevinegha? Gegha, getagu. Bi kowaiyana, wawaya muriguve yapiipiika, na yana maragata iragata kirakii bi tagu gekiimataniyu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara anakabitavetaveyana.’

²⁶ Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God metagha wawaya iniyawiiidi kiiravine na wara idaru touda biiyadi. ²⁷ Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. Wiiyawiiitaveyana gabudaridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya **kabepepa barene** sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakovina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara. ²⁸ Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

²⁹ Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine sivisisiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina kowosima sitoreyowoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore. ³⁰ Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri; ³¹ bi gabudara peyaridi

kamodiye na iiyawogha yawata Galilima sipepewa sigae Jerusalem na iyarurumaghatara toudi biiyadi na siyakitakita. Na kata toudi kana wiimagamaghatara wawayidi Isrel damdi biiyadi.

³² Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biiyadi ³³ God kayikikida ivisuwoned iwon bo, “Tomogha iiyabo iniyawiimi na inapiika.” Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina irumaghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri. Touna na God natuna. Noko berana na ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso iwonen bo,

‘Tamna tagu Natugu,

bi kata Tamamnaki na Tagu.’

³⁴ God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri da gemeyani inarabobo maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye ivisisiya nosinosidanakim biiyadi iwona bo,

‘Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona da Deivid ayimiiseyeni na naboni.’

³⁵ Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo,

‘Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore da karawage inatamoririghana.’

³⁶ Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawiine iyamakamake na God awaki ikayoveni da iyabera na iberadi. Wasina bi irabobo na nosinanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamoririgha. ³⁷ Gegha, touna Yesu iyiisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomiiri da tubuyina geiyatamoririghana.

³⁸⁻³⁹ Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapori. God na rubana yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi memeda Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na tami wasina. ⁴⁰ Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo,

⁴¹ ‘Kowaiyana, tami iiyawogha kwiisinighiighiiyeguna!

Konakabinoka bi konarabobo.

Basana yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni tami gewiigeruwana dammi biiyadi.

Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi

bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.’ ”

⁴² Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuyoveni, na wawaya siyiilbabiidi da muriye wiiyawitaveyana gabudarina tane na bada sinaveramagha da God warana sinisisiyena mayeni toudi biiyadi. ⁴³ Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Banabas sikivini. Toudi yawata sivisisiya patapata bi siwonawiiyoyowanedi da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaruveni.

⁴⁴ Wasina bi wiiyawitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da

Bada warana siyawaiyaneni. ⁴⁵ Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Banabas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi siyigeruwiiredi.

⁴⁶ Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, “God iwonemii da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimene, bi gegha da tami kwiisinighiighiyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimene. ⁴⁷ Bi Bada God sisiya bagibaginama iwonemii bo, “Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana

da kubura tupane wawaya tupadi konawonedi

da metagha yadi berona kiiravine aro siyakabi bi aniyawiidina.’ ”

⁴⁸ Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na siviinuwamiise kirakii bi Bada sikabepipi warana kiiravine; bi iya-wogha nada ivineyidi da yawa makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.

⁴⁹ Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabimumu. ⁵⁰ Na Jius babada sigeghomiiri da kubuna wasiwasike moumouridi iya-wogha God sakabekabepipi, da kate kwanatu kana wiinaghowana totomoyidi nuwanuwadi sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepewadi na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama siviikanibuvadi. ⁵¹ Wasina bi Pol da Banabas kaye popokudi sikasiwiririgha (nokona wiiyeveveyana da God nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi sitouya sinagho Ikoniyyamma. ⁵² Bi wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune siviinuwamiise kirakii bi Kanuma Kabikabikuwayina iyakoyakoyayidi.

14

Pol da Banabas Ikoniyyam kamone

¹ Wasina bi ware Antiyokne, berana mayimayiyina Ikoniyyam kwanatuna kamone Pol da Banabas sinagho, Jius yadi **kabepepa barene** bi sidima kayowiiwiyyaka na koroto kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana. ² Bi Jius mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sigeghomiiri da kubuna damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi bi Pol da Banabas siviaviyedi. ³ Bi gegha da Pol da Banabas nama raghani gurina simakae, da geere sinimayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadimadima. Na Bada, wawaya iviyevevedi da yadi dima na wiisuwona kiiravine da maragata iveredi bi mmko kedane na **berakayowiiwiyyaka** da matakira sibera.

⁴ Bi Ikoniyyam kwanatuna kamone wawaya sivibogaebogae da dam bata: mududi na Jius gewiiwiigeruwanidi muridiye bi viya na **apasol** muridiye. ⁵ Wasina bi kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada teya sivigiugerogerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi siyikayotaketowanedi bi akimama siyikasunughanedi.* ⁶ Bi gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra da Debi kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate kubura riridiye. ⁷ Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimene.

13:47: Isa 42:6, 49:6   **13:51:** Mrk 6:11   * **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Livitikas 24:16 kokita).

Listra da Debi kwanatudi

⁸ Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana. ⁹ Gabudara tana imake bi Pol iyiisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol, tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa, ¹⁰ na Pol irukwatu iwoneni bo, “Geghomiiri, kumiiri rotomana!” Yaininagha tomoyina iyawa na imakegeghomiiri da pepewa idaguni. ¹¹ Raghanina wawaya sikita da Pol awaki ibera, na sidagu yadi gamo waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu† bo, “God yadi bata sivi wawaya wota bi kiidamoma siyowogha kurida!” ¹² Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,‡ bi Pol na Hemes, basuna touna wiisisiya woraworana. ¹³ Na god Zeus kana kabepepa barena na kwanatu matamketana bi kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara ipiika da matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apasol** Pol da Banabas biiyadi siyasuwara.

¹⁴ Bi raghanina apasol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara sitayina gosigosira§ bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo, ¹⁵ “Turaturamii, awaki biidi mmko koberabera? Toumii na wawaya wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi god wiuiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii ibera, bi kate awaki kamodiye. ¹⁶ Naghove wawaya iviwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabekabepepa. ¹⁷ Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena ivimaghatari touda biiyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda bi moura kadi raghani nunudiye: kam yaverevereda bi yabera da tinuwamiise.” ¹⁸ Bagune mmkodi sisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiiyeni da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuwaridina.

Pol akimama sirouvi

¹⁹ Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniya kwanatudima sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawiikapudi da akimama Pol sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu kubune. ²⁰ Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomiiri da iveramagha irughu kwanatuve.

Raghani ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.

²¹ Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimene na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Listra kwanatune, da sinagho Ikoniya kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure. ²² Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawiiitoratori bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata, siwonedi bo, “Wiigeruwana damda nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God

---

† **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyiisisiya. ‡ **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini sisiya wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biiyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwa kiiravine. § **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara. **14:15:** Exo 20:11

yana wiikiwawo kamone tanarughu.” ²³ Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiitumaghana na touna gwabine siyatoreto.

²⁴ Bi Pisiidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu, ²⁵ da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune. ²⁶ Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.

²⁷ Raghanina Pol da Banabas Antiyokma siverakanibu, na wiigeruwana damdi sikasiwiitaghomidi bi siwonedida da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana. ²⁸ Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

15

Dughu Jerusalem kwanatune

¹ Wasina bi totomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyiyevevedi siyawonawona bo, “Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!” ² Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirona kiiravine **apasol** da dogadogara siyakitadi. ³ Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedida da metagha kubuna damdi simiiri karonu God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama svinuwamiise kirakii.

⁴ Bi raghanina Jerusalema siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, apasol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiikiivedi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera. ⁵ Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona bo, “Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara sinakabisisiredi.”*

⁶ Na apasol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughuveni.† ⁷ Berana sivisisiyena kirakiiyeni bi murine na Pita igeghomiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kwakovi da God rorowainagha‡ touda kamodama ivineyigu da kubuna damdi biiyadi Wara Miisena

* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiiwitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone. † **15:6:** Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. **15:7:** Acts 10:1-43 ‡ **15:7:** Mmko AD 40 bi nokona bodu 10 naghone (Apasol 10:1; 11:18).

anadima bi sinawaiyana da Yesu sinigeruveni. ⁸ God wawaya tupadi nuwanuwadi iyakowa bi iviyeveyana da kubuna damdi iviwaghasinedi bi Kanuma Kabikabikuwayina iveredi, ware touda biidi ibera na naboni. ⁹ Bi yabera da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi bera beroberodi inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine. ¹⁰ Na awaki kiiravine, koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda bi kate nosinosidanakim getayimaragata kirakii da mmkodi gwara^S tayakabisisirena yaporidi. Bi kata tami mmko vitana kubuna damdi katiiyadiye kotoretore. ¹¹ Gegha da, touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika kawae na tayawa. Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye.”

¹² Wasina bi wawaya tupadi sivoraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya na siyawaiwaiyanedi da God metagha **berakayowiiwiyyaka** da matakira toudiye ibera kubuna damdi wiiwiitumaghanidi biiyadi.

¹³ Raghanina sivisisiya ikovi na Jemes igeghomiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kowaiyanegu, ¹⁴ Pita nada iwonedda da metagha God dagudagune iviyeveyana da kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya iyouna da touna yana wawaya. ¹⁵ Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko sisiyina teya sivikapudi, da sigirumina iwona bo, ¹⁶⁻¹⁷ Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha

da Deivid yana wiikiwawo ibeku na anakabiwiimaragasi. Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni, bi anabera da inimaragata magha.

Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika, da kate kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iyyawogha avinegha da rapeguve na tupadi yawata.”

¹⁸ Mmkona Bada naghove waghata ikabiwiimaghatari na yawonewoneni.’ ”

¹⁹⁻²¹ Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayinene iwona bo, “Mmko raghani gurina kubura nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabikabiyawa bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridiye** na **kabepepa barediye** nonowa sadimedimedi. Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iyyawogha God biidi samiimiiri karonu, na getana bera da inapiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa tayagirumi tayipora toudi biiyadi bi tayawonedi da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turaturaviroyina iyuvina meko, ganiganina geiyororotaveyana bi gesinakani bo ganigani gesinaniunina da kate gewiimumurana beradi bogaebogae sinabera da sinitamumuna.”

Babada pepa sigirumi

²² Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara da wiigeruwana damna tupadi noghota sitore da wawaya viya nama kamodima siyavinegha bi siyiporadi Pol da Banabas yawata siyanagho Antiyok kwanatune, Siriya kubure da awaki sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawonawiiikatayidi. Na tomotomogha bata sivineyidi, Juidas (sakwatuvuni Basabas) da Sailas bi toudi na wiigeruwana damdi yadi

15:8: Acts 10:44, 2:4 **S 15:10:** Mosis yana gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matu 11:28-29). **15:19-21:** Lev 18:6-23, 17:10-16

kabikarawagha gwabidiye. ²³ Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na warewaresimi bi Jerusalem kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

²⁴ Toumii kawayana da wawaya kamomiima iyawogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiiveveveyanama nuwapoya siveremi. ²⁵ Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da totomogha kavinegga bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siyawonemi. ²⁶ Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sinabagibagiyeni. ²⁷ Na toumii Judas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

²⁸ Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuwayina da toumii yama noghotana gegha sira peyaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana: ²⁹ gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuwara bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana bi konakanina da kate wiimumurana beradi bogaebogaema tamumu konaberana.**

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberabera na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

³⁰ Na totomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwitaghomidi bi pepana siveredi. ³¹ Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi svinuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine. ³² Wasina bi Judas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siyimaragasidi. ³³⁻³⁴ Judas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiiri nuwamiimiseyede da nuwaruririye siviporadi da siveramagha Jerusalem iyawogha siviporadina toudi biiyadi.†† ³⁵ Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveveyana da siyadimadima.

Pol da Banabas sivibogabogae

³⁶ Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwonen bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi, meme Bada wonana tadimana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.” ³⁷ Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuvani Mak) siyarutayini, ³⁸ bi Pol inoghosi da geiyamiise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamake patapata bi yadi

** **15:29:** Wiimumurana tamumudi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakaraka nayina, utuwiiyogho, veruwana, totomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita). †† **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesa. ³⁹ Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawakeereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak irutayini bi wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane, ⁴⁰ bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi. ⁴¹ Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenareni bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

16

Timoti, Pol da Sailas ivirukapuedi

¹ Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Litra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha. ² Wiigeruwana damdi Litra da Ikoniya kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina. ³ Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.* ⁴ Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisiredi. ⁵ Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimaragata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita

⁶ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turraturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadimeni, na Praigiya da Galeisiya kubura kamodigha siveravivira. ⁷ Raghana sipiika Maisiya kubura kana wiibarabarate, na siberatowoyi da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi da nabo siyanaghona. ⁸ Na noko biidi Maisiya kubura siverarughuwoneni da siyowogha sinagho kikire Troas kwanatune. ⁹ Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi noghotama ikita kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyamiimiiri bi iyiipepeyana wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, “Kutowawona mabo Masedoniya kubure da kuniwiitemii!” ¹⁰ Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na touni kakabununagha yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

Lidiya, Yesu ivitumaghaneni

¹¹ Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagae kageru bi katowawona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis kwanatune. ¹² Bi name na kayegha karughu Pilipai

* **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeyine gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

kwanatune. Noko kuburina na Roum yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana tana bi nama gabudara viya kamakae. ¹³ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibutaveni kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawarina tana namameme kayabanani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na kamakeyowogha bi wiisisiya kadaguni toudi biiyadi. ¹⁴ Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogimona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana itamotatara da iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana. ¹⁵ Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iya-wogha nama yana bareye siyamakamakena sibabataitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo, “Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada iigeruveni, na kopiika yagu bareye konamake.” Bi ivibaba tupetupemii patana da kaviwaghasina.

Pol da Sailas biwa gawarina kamone

¹⁶ Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wi-ibagubagurana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyiiibadeni na awaki raghani muriye sinatubughana iyiidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaruyaraghamane mane ghamana iyakabikabi. ¹⁷ Bi Pol da toumii iyakivikivina wiitetemii bi iyakwatukwatu bo, “Mmkodi totomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana wiitamata-mariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawiiimi.” ¹⁸ Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na Pol nuwanuwana ivisi, na imiiriwamira bi kanuma berona iwoneni bo, “Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!” Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.

¹⁹ Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi bi sitayinakwarokwarodi sinago wiigimogimona gawarine, da kwanatu babadidi naghodiye siyamiiri; ²⁰ bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo, “Mmkodi totomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya kamodiye mma yada kwanatuve. ²¹ Toudi yada wawaya kiki beradi siyevevedi mekodi yada gwara geiyiwaghasinedi, bi touda Roum tubutubugha na gerubana mmkodi kiki taniwaghasinedi bo tanabera towoghana.”

²² Bi koroto bada sivirukapuwana sigeghomiiiri Pol da Sailas sigogona kuridi; na kwanatu babadidi iyo totomogha siwonedo bo, “Pol da Sailas kadi gara kokabitavetaveyana bi vidima korouvidi.” ²³ Bi sirou kirakiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuedi, bi badana siwoneni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi. ²⁴ Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana basukiine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatetedi bi ipoyakavinidi.

²⁵ Bi pom kambasune Pol da Sailas siyarurupari bi ayi siyatawotawora da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na siyawaiwayanedi, ²⁶ bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina matamketadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamotavetaveyana. ²⁷ Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tupadi sitamotatara, na inoghosi da biwa

kabikabi damdi tupadi siviveraveruwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyagwarunugha mayeni.† 28 Bi Pol irukwatu da ghamana iwone ni bo, “Gekunirabobo mayemna, toumii tupamii mma.”

29 Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kube kiiravine irukwatu da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupayarae bi ere kirokirona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha. 30 Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwone ni bo, “Babada, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine gegha aro inavereguna?”

31 Na Pol da Sailas siwoneni bo, “Bada Yesu kitumaghaneni na tam kunayawa, da yam rakaraka yawata.” 32 Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi biiyadi. 33 Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana rakaraka yawata sibabataitodi. 34 Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bareye da kam iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi siviluwamiise kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.

35 Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho biwa badana siyawoneni bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinagho.”

36 Na biwa badana Pol iwone ni bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

37 Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwone ni bo, “Toumii na Roum tubutubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitupawamiwamiremii bi debae wawaya tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii bi biwa gawarine sitorerughvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye sinawonatawemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapiika da sinikanibuvemii.”

38 Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roum tubutubugha na sinaghar kirakii; 39 na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona sibera na kiiravine siwonawiipepikedi. Wasina bi sikabikanibuvedi bi sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni. 40 Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata. Wasina bi murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

17

Pol da Sailas Tesalonika kwanatune

1 Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughuwona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na **kabepepa barena** tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye. 2 Pol nonowa iyaberaberana naboni, na inagho kabepepa barene irughu, bi

† 16:27: Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoiyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

God wonanama iyiveveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi mmko berana na **wiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba kamone ibera. ³ Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni wawaya biiyadi bi nokove na iviveveveyana da meboda God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri. Pol iwonedo bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na Keriso, God yana wiivinevinegha kiiwawona!” ⁴ Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iyawogha God siyakabekabepepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi, Pol yana sisisa sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni na Pol da Sailas sivrurukapuvodi.

⁵ Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol yana sisisa sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya berodi wiikedapepevidi sikasiwiitaghomidi da sivrurukapuwana bi wiikayotirana sidaguni. Sivera sinagho tomogha kana waghawagha Jeison yana bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiinoyedi, memeda siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye. ⁶ Bi raghanina gesiyabanani, na Jeison da wiigeruwana mududi siburavidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona bo, “Nokodi tomotomogha iyawogha kubura tupane piropiro sibera na kata sipiika yada kwanatuve, ⁷ na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roum kana kiiwawo Sisa yana gwara sikasigiyyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana waghawagha na Yesu.”*

⁸ Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii. ⁹ Wasina bi kwanatu babadidi sibera da mane sikabiguba na rubane Jeison da wiigeruwana turaturana viya yawata siyimiisana ware wonawaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisisa bagibaginama siwonedo bi siviwaghasinedo da sikabitoredo sinagho.

Pol da Sailas Bereya kwanatune

¹⁰ Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha Bereyama. Raghanina siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**. ¹¹ Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedo genaboni Tesalonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisisa kirakii basuna yadi kayowana ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi da memeda Pol yana sisisa na wonawaghata bo gegha. ¹² Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni, bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate bada Grik tomotomogha korotodi yawata.

¹³ Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol, God wonana Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi siyapughu Pol biidi. ¹⁴ Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire, bi Sailas da Timoti na

* **17:7:** Roum yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roum damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuvodi “Sisa”.

nama Bereya kwanatune simakae. ¹⁵ Bi tomotomogha iiyawogha Pol sivikayeturaneni na sikabi sinagho Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedo yaininagha siyanagho Pol biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

Pol, Etens kwanatuna kamone

¹⁶ Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoyakoyaidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na ivinuwapoya kirakii. ¹⁷ Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi iiyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi kate gabudara patepatena iyanono wigimogimona gawarine da iiyawogha nama na yawata siyiisisiya. ¹⁸ Bi kamodiye viya na abawiiyeveveyana damdi iiyawogha yadi wiina da wiisuwona sisiyina bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana, sakwatuvedi Ipikuriyan da Stoiki damdi.† Toudi Pol yawata bada sivigamowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi mududi sivitarakiiyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya gedamidina.”

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wiibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”

¹⁹ Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiieveyeyanina wouna tam kwii-sisiyeni? ²⁰ Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na toudi naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.” ²¹ (Mmko sivisisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyanena pomedii).

²² Wasina bi Pol dughu kamone igeghomiiri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopeepetedi. ²³ Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wiikenavivirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopeepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi. ²⁴ God, kubura ihera da kate sawara tupadi kamonena. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena. ²⁵ Bi gewawaya yadi wiiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi. ²⁶ Ghuyoghuyone na tomogha

† **17:18:** Ipikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Ipikuras yana wiieveyeyana sakivikivina. Iviyeveyeyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyinuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiieveyeyana sakivikivini. Iviyeveyeyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana.

tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo. ²⁷ God mmko ibera da wawaya siyinoyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana. ²⁸ Ware naboni wawaya tana iwona bo,

‘Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu

da bera awaki taberabera na tana bera.’

Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo,

‘Touda na touna natunatuna.’

²⁹ Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananghosi da touna naboni tarabilbiisaka gould bo silva bo akimana siberana. Wawaya akakovidi yadi nuwagiurama na mmkodi sawara imadima sabera. ³⁰ Naghove waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna kiiravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri kubutedi, ³¹ basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi initupawamiwamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiigeghomiiiri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira.”

³² Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni bi iwona da wawaya raboboma inageghomiiiri, na mududi sivinamayeni bi mududi siwoneni bo, “Toumii yama kayowana da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana.” ³³ Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho. ³⁴ Bi wawaya mududi Pol sivrurukapuvuni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Diyonsiyas touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

18

Pol, Korint kwanatuna kamone

¹ Mmko berana murine na Pol, Etens kwanatuna ikuyoveni bi inagho Korint kwanatune. ² Da name Jius tomogha tana ibanani kana wagahwagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katotawota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da Roum siyakanibutaveni.* Pol inagho da iyakitadi ³ basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata. ⁴ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.

⁵ Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitoura bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius

* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da noko kwanatuna siyakuyoveni.

damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.⁶ Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiiyeni bi visivisiya beroveni, na kana gara popokuna naghodiye ikasiwiiririyi[†] bi iwonedo bo, “Meboda God aro inaveremi, na tamamani koviwawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimemi.”

⁷ Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne. ⁸ Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada mayimayiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivigeruwana da sibabataito.

⁹ Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivisisiya Pol biidi iwona bo, “Gekunanagharana! Kudima waghawagha wawaya biiyadi kiirav-iguve, gekunikawapotapotana! ¹⁰ Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna kamone na yagu wawaya.” ¹¹ Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyivevevedi.

¹² Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomiiri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iyitupawamiwamireni. ¹³ Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaberaberatowoyi da wawaya nuwanuwadi inawamira da keda bogaema God sinakabepepi[‡] meko gwara geiyiwaghasinenina!”

¹⁴ Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedo bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaberabero da Roum yadi gwara iyikasigiyyeni, na tagu, yagu bagibagi da yami sisiya ayawaiyana. ¹⁵ Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamamani konakabi wiitotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.” ¹⁶ Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni. ¹⁷ Bi kabepepa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

Pol iveramagha Antiyok kwanatune

¹⁸ Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiila yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi ivikovini.[§] Bi Pol, Prisila da Akwiila wagaе sigeru bi siyanagho

[†] **18:6:** Mmko berana iyiveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita). [‡] **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasinedina, bi siwona da kabepepa kedana wouna iyiveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasinenina. Na yadi kayowana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Aposol 16:20-21, 17:7 kokita). [§] **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, iberu da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

Siriya kubure. ¹⁹⁻²¹ Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatoutouya na iwonedo bo, “Memeda God iniwaghasinegu na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiila, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wague igeru da itouya inagho. ²² Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalemma da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma. ²³ Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyisisiya da nuwanuwadi iyimaragasidi.

Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni

²⁴ Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijpt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiyi. ²⁵ Touna nada waghata wawaya gwabidiye Yesu yana Keda akovina ikabi, bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyisisiya na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babataito** warana kawagha iyakovi meko Jon Babataito wawaya iviyevedina. ²⁶ Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyisisiya. Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sivisisiyena rutughutughureni touna biidi.

²⁷ Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone siwonawiiyoyowaneni bi pepa tana sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi Akaiya kubure, da Apolos yapiipiika na siyaverabodeni da siyikiikiiveni. Raghanina iverakanibu na iiyawogha nada God yana nuwayuyune Yesu sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi ivi-wiitena kirakiyedi. ²⁸ Yana wiiwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevede da Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

19

Pol, Epesis kwanatuna kamone

¹ Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone iyamakamake, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire, Epesis kwanatune iverakanibu bi name wiigeruwana damdi mududi ibananidi. ² Na ivitarakiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma Kabikabikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma Kabikabikuwayina tana meme.”

³ Na Pol ivitarakiyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iyivevedina touna babataitona.”

⁴ Pol iwonedni bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera berodima simiirikubuta. Bi iwonedni da iiyabo murinagha yapiipi-ika na siyitumaghaneni. Touna na Yesu.” ⁵ Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane ibabataitodi. ⁶ Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasiyaragha. ⁷ Bi nama na tomotomogha tupadi yadi 12.

⁸ Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono **kabepepa barene** iyarughurughu bi ere mayitorana iyiisisiya wawaya biiyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni. ⁹ Bi gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na debae wawaya biiyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiiyeveveyana barena, bi raghani nonowa na noko barene God yana wiibadana kiiravine siyiidimeyaneni. ¹⁰ Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na wawaya tupadi, Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana siwaiyaneni.

Skeva natunatuna

¹¹ Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiwiiyaka** ghamaghamadi iyaberabera, ¹² na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sika-sitowoyi bi sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.

¹³ Bi Jius mududi iiyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyarurukwavina siyakanikanibu, na bada siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonedni bo, “Yesu waghawaghane, iiyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina gwabinama kanibutaveyana.” ¹⁴ Bi Jius yadi **prist** kiikiwawona tana kana waghawagha Skeva natunatuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.

¹⁵ Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonedni bo, “Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iiyawogha?” ¹⁶ Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da igeiwayidi. Bi irouvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera sikanibutaveyana ere ganiganidi.

¹⁷ Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi, Epe-sis kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sik-abikuwayena kirakiiyeni.

¹⁸ Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara. ¹⁹ Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedni da metagha siniki-irapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye sivitaghoma bi sigibu. Bi memeda mmkodi buka siyigimona, na miisanina augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.* ²⁰ Mmkodi

---

19:4: Mrk 1:4,7,8   * **19:19:** Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedni da toudi geiyiwaghasinedi da imapu beradi sinaberadina.

bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.

²¹ Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ikabi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedida da wiigeruwana damdi iyarugenaredi da iyanagho Jerusalem. Na wiigeruwana damdi iwonedida bo, “Dagudagune na ananagho Jerusalem, bi muriye na ananagho Roumma.” ²² Na kana wiwiteyana yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani gisina.

Wiuruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone

²³ Bi noko raghanine Yesu yana Keda kiiravine nuwapoya ghamana Epesis kwanatuna kamone itubugha. ²⁴ Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bogaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana waghawagha Artemis na Demetriyas, Artemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana siyakabikabi. ²⁵ Na noko biidi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iyawogha teya bagibagina mayimayiyina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonedida bo, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi. ²⁶ Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Artemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’ ²⁷ Na tana kita yapori da touda tarabiibiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Artemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Artemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wiibada gesinatore yowoyenina.”

²⁸ Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha iragata kirakii!” ²⁹ Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.† ³⁰ Na Pol ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera. ³¹ Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonona kirakiiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.

† **19:29:** Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinamakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragututu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo.

³² Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sinegheneghedhi da awaki kiiravine sivitaghomidi. ³³ Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena. ³⁴ Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri‡ sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Atemis kana waghawagha na iragata kirakii!”

³⁵ Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawiipikadi bi iwonedi bo, “Epesis dammi, wawaya tupadi kubura debane sakovi da Atemis kana waghawagha iragata kirakii na touda Epesis damda na kana kabepepa barena da yana akima kabikabikuwayina abamama ibeku iyowogha na kadi koyakoyagha! ³⁶ Wawaya tupadi sakovi da won-awaghata, na touna kiiravine koyiraborabobo da gebera wapawapa koyaberana. ³⁷ Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi bo yada god wasikena siyawona wiiiberovenina. ³⁸ Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi iiyabo wiiwawuna sinakayoveni, na sinanagho wiitupawamiwamira barene, bi babada nama da toudi siniwiitedi. ³⁹ Bi memeda yami gwiini sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu babadidi yadi dughu kamone konarughu, da kiiravidiye konisisiya da konirotomanidi. ⁴⁰ Tagu kata awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara, na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.” ⁴¹ Wasina bi kwanatu badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

20

Pol inagho Masedoniya da Akaiyama

¹ Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu wiitaghomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniyama. ² Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu, ³ da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwaiyana da Jius damdi siyigiugerogerora da siyakasunuyi. Noko biidi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha. ⁴ Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi

‡ 19:34: Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da 2 hours.

bata Taisikas da Toropimas.* ⁵ Bi mmkodi tomotomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii. ⁶ Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na wagae kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabiwiiveramayi

⁷ Sande ravidie na wiigeruwana damdi yawata kavitaghomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biiyadi iyisisiya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya. ⁸ Bare gekirakiina kawiiina yadi aroba bi tupayarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata. ⁹ Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiverana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiverama ibeku iyowogha dobodove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo. ¹⁰ Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, “Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!” ¹¹ Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupayarayine, bi bred ikiyagima bi ireregha da wiigeruwana damdi yawata sikam patapata, bi murine toudi biiyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina ikuyoveni. ¹² Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi svinuwamiise.

Pol wagagha inagho Miletas kwanatune

¹³ Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru. ¹⁴ Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune. ¹⁵ Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminama na Miletas kwanatune kaverakanibu. ¹⁶ Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaininagha da memeda Jerusalemia iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabudarina.

Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi

¹⁷ Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya. ¹⁸ Raghanina siverakanibu na iwonedo bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuyone Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata. ¹⁹ Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugerogerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiyeni, bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.

²⁰ Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadimadima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wiiwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha

* **20:4:** Mmkodi tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

ayiyeveveyana. ²¹ Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedi da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karonu God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.

²² Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabikabikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi, ²³ bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyiiikatayigu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu. ²⁴ Bi yagu yawa na geayinuwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiiwiini da anadiwiikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedi, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

²⁵ Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina. ²⁶ Na tagu mmko gabudarine akarakararu-maghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu. ²⁷ Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki ayanuwatawanina. ²⁸ Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoyagha yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani ganiganinama igimonidi. ²⁹ Akovi da ananagho bi muriye na wiiyaba wiiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni. ³⁰ Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiiyeveveyana beroberodi sinakivina. ³¹ Noko biidi, kokita yapora! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubabasuve na ere matadogagu, bi tami tupami ayawonawona wiiyoyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiiyemi.

³² Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wiiwiita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghasi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimaragata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivisuwona da yana wawaya waghata iyaveredina. ³³ Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kirorovedina. ³⁴ Tami wosina kwakovi da tagumani imaguma abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguve ayagimona bi kate bagibagi turaturagu teya kiiravidiye. ³⁵ Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwiitedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, ‘Awaki yabera da tiinuwamiise, na touna sawara tavereyana wawaya mududi biiyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.’ ”

³⁶ Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivituwapore oghogheyana bi God biidi sirupari. ³⁷⁻³⁸ Bi yana sisiya kamone na iwonedi bo, “Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni,” na noko sisiyina kiiravine svinuwapoya kirakii. Da tupadi

siduu kirakii, bi Pol siyatarataraghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

21

Pol yana wagawaga Jerusalem

¹ Epeſis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuvedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka. ² Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da katouya kanagho. ³ Bi kayaveravera da Saipras nuwana kakita banani, na wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka kanagho da Siriya kubura kamone, Taya kwanatune koghata da kana sawara iyiyowoyeni. ⁴ Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabanani, na yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi, Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate na siwonakasiyaragha da Pol geinanagho Jerusalem. ⁵ Bi gegha, raghanina yama gabudara ikabi, na kayatouyamaagha da kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii kavituwapore oghogheyana da karupari. ⁶ Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na wagae kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.

⁷ Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemays kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara tanagha yawata kamakae. ⁸ Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sisariyama, da name na abadi-madima wawayina kana waghawagha Piripo yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **apasol**, tomotomogha yadi 7 sivinegħa na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam kadireeregħa. ⁹ Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo na wonakasiyaragħa.

¹⁰ Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagħa Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragħa bi Jiudiya kuburama iyowogħa Sisariyama. ¹¹ Bi ipiika toumii biidi da Pol kanakikuru irupamataveni bi tounamani kayena da imana iyaghira bi iwona bo, “Kanuma Kabikabikuwayina mma naboni iwona, ‘Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem kamone kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye sinatore.’”

¹² Ragħana noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana damdi mududi nama Pol kawonena kirakiiyeni da geiyanagħo Jerusalemna. ¹³ Bi gegħa Pol iwona bo, “Awaki kiiravine kodudu? Tami nuwanuwagu kwiiberu! Tagu akabunagħa da gegħa Jerusalemne aghiratawatawanigu kawagħa kiiravine, gegħa! Akabunagħa da Bada Yesu kana waghawagħa kiiravine bada anarabobo.”

¹⁴ Toumii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura bi kawona bo, “Karurupari da metagħa Bada yawiiwiini na naboni inatubugħa.”

¹⁵ Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho Jerusalem. ¹⁶ Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturanemii, da sikabimii kanagho Nason yana bareye da name kayamae. Touna Saipras tomogha, bi ghuyoghuyone wawaya Wara Miisena siyiisisiyeni na raghanine Yesu kivinina idaguni.

Pol ivikiiwaga Jemes biidi

¹⁷ Raghanina Jerusalemne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii. ¹⁸ Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wiigeruwana damdi kadi dogadogara bada name. ¹⁹ Na Pol ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God ibera kubuna damdi kamodiye na iwonaveredi.

²⁰ Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi bi siwona bo, "Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara sakivikivina yapori. ²¹ Bi siwaiyana da Jius damdi iiyawogha kubuna damdi yadi kubure samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na kuwonedo da natunatudi gegha siyisinibori bo Jius yadi kiki siyakivinana. ²² Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi iniyeyeveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona? ²³ Na awaki kanawonem na kubera; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimiiye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera. ²⁴ Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tave-taveyana nokona inimatakira da awaki siviisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis yana gwara kwakivikivini. ²⁵ Bi kubuna damdi wiiwiitumaghanidi kiiravidiye, iiyawogha Bada Yesu situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawonedi, 'Wawaya iyuwa sasuwara tarabiibi-isaka biidi na gesinakamna, ganigani gegha sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana na iyuvina gegha sinakanina, gegha wiimumurana tamumu sinaberana.' ”*

²⁶ Raghani ibori na Pol nokodi tomotomogha ruwamaruwa ikabidi da yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi miisedi. Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadi-gegha kiiravidiye bi iniyeyeveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi

²⁷⁻²⁹ Wasina bi gabudara 7 damona ivitukabikabi, na Jius damdi viya yadi kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol

---

21:25: Acts 15:29 * **21:25:** Mmkodi na wiimurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimurana. Wawaya tana teya wiimurana sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimurana. Wawaya, ribiribi teya wiimurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimurana. Wawaya tana tupeyanama wiimurana. **21:27-29:** Acts 20:4

sikita. Bi ghuyoghuyone na sikita da Epesis tomogha kana waghawagha Toropimas teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosi da ikabirughu Bare Kabikabikuwayina kamone. Na sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro wiitavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyarurukwatu bo, “Isrel dammi, koviwiitemii! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na wawaya korotodi iyivevevena berodi da touda Jius damda iyaviyeda, bi wawaya iyawonewonedi da Mosis yana gwara gesiyakabisisirenina, da yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gwara Kabikabikuwayine da God matane na ibera da idadabu!”†

³⁰ Wawaya kwanatube tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatare bi yaininagha matamketana sigudu. ³¹ Noko korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa. ³² Na yana wiiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarane. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

³³ Wiiyogha badana ghamana ipiika Pol biidi da ikabitawani, bi yana wiiyogha tomotomogha iwonedi da sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiiyanedi bo, “Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?” ³⁴ Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo tomotomogha iwonedi da Pol siyakabi siyarughu barikiye. ³⁵ Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari. ³⁶ Koroto ghamana sikivinidi bi siyarurukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

Pol ivisisya koroto biidi

³⁷ Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiiyogha badana iwoneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi? ³⁸ Tagu anoghosi da tam noko Ijpt tomoyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyaviyedi, na kedapepewa beroberodi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho mayabe. Tam noko tomoyina bo?”

³⁹ Pol iwonabodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasusne atubugha Silisiya kubure. Iibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

⁴⁰ Wiiyogha badana iviwaghasina, na Pol kedawage imiiri bi imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo. Raghanina siviraborabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi biiyadi.

† **21:27-29:** Jius damdi sinoghosi da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iiyabo noko gwarana inikasigiyyeni na sinakasunuyi.

22

¹ Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.”
² Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghatama iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitore bi sivoraborabobo. Wasina bi Pol iwonedo bo, ³ “Tagu na Jiu tomogha, Tasus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone. Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosidam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu. Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yapori, ware tupami kata kokayokayovenina naboni. ⁴ Na wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotaketowanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi biwa gawarina kamone siyatoretoredi. ⁵ **Prist** kiikiwawona da **Wiigiugerogerora damdi** na yagu bera sakovi bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana bada sigirumi warewaresidi biiyadi bi siveregu ayakawari ayanagho Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalemma da aro siyakabi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

⁶ “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas ayitutukabikabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura wiikenaviviregu. ⁷ Da abeku ayowogha dobodobove bi gamo tana awaiyana iyawonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’

⁸ Awonabodeyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Bi iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotaketowaneguna.’

⁹ Wawaya iiyawogha siyimataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.

¹⁰ Na avitarakiiyana bo, ‘Bada awaki anabera?’

Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni na kunabera.’ ¹¹ Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu kerughu Damaskas kwanatune.

¹² Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iyamakamake, bi God iyakabikabikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yapori. Bi Jius damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni.

¹³ Touna ipiika da imiiri gwabiyegu bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’ Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitani!

¹⁴ Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinosidanakim yadi God ivineyim, bi ikayovem da yana noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni. ¹⁵ Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na kunimaghmaghatara wawaya tupadi biiyadi. ¹⁶ Na gekunabodana, geghomiiri, da

kunababataito. Raghanina kunarupari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’”

Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima

¹⁷ “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabik-abikuwayina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni na mimeu akita. ¹⁸ Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena yaiyaineni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve sinawaiyanenina!’

¹⁹ Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi kamodiye nokodi iyyawogha siyigeruvem na ayarouvidi, bi biwa kamone ayatoretedi. ²⁰ Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana awiwaghasineni, na tagu nama ayamiimiiri bi iyyawogha siyakasukasunuyina kadi kwama wowodiye ayakoyakoy-
 agha.’

²¹ Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae kubuna damdi biiyadi.’”

Pol iwona da touna Roum tomogha

²² Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da ware God iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure inamakena!”

²³ Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarurutapitapi bi popoku siyirupitaveni iyageege kiidamove,* ²⁴ na Roum wiiyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedo da Pol siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedo da siyawakiwakiri bi siyitupawamiwamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi sipughu touna biidi da siyarurukwatu. ²⁵ Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa badana nama iyamiimiiri na iwonen bo, “Roum gwara kogegeeiwayi da tami, tagu Roum wawaya bi kon-awakira wapawapagu. Tami dagudagune koyitupawamiwamiregu bi memeda koyabanani da berona abera, na noko murine na koyawaki-wakirigu!”

²⁶ Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisiya iwaiyaneni na inagho yana bada ghamana iwonen bo, “Awaki kunabera? Mmko tomoyina na Roum wawaya.”

²⁷ Na wiiyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”

Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”

²⁸ Wasina bi wiiyogha badana ghamana Pol iwonen bo, “Tagu mane ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”

Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”

²⁹ Yaininagha nokodi iyo damdi iyyawogha pinimina bi Pol siyitupawamiwamireni na sinaghara sivimuritayina. Bi wiiyogha badana ghamana bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na saghiratawatawani kiiravine na inaghara kirakii.

22:20: Acts 7:58 * **22:23:** Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyagege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

Wiigiugerogerora damdi naghodiye

³⁰ Raghani ibori na wiiyogha badana ghamana yana kayowana iyakowa yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiwawu, noko biidi na biwa gawarinama ivikanibueni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiiyogha badana ghamana, Pol irutayini ipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

23

¹ Pol, wiigiugerogerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedo bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na rotomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghanina patana da kata.” ² Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yayainagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iyyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedo da kawana siyarouvi. ³ Wasina bi Pol, Ananaiyas iwoneneni bo, “Tam, God inarouvim, tam wiimiiribatatabam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuyitupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiyyeni bi wawaya kuwonedo da siyarouvi!”

⁴ Bi iyyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiwawona kwiiwaghawagha beroveni?”

⁵ Pol iwonabodedo bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiwawona. God wonana giruma katamanine yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’”

⁶ Pol iyakovi da **Wiigiugerogerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabiwiigeghomiiiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwiitupawamiwamiregu!” ⁷ Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha. ⁸ Bi wiikawakereyanina yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabobodi inakabiwiigeghomiiiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.

⁹ Wasina bi wiikawakereyanina iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiiyeeveyana damdi sigeghomiiiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!” ¹⁰ Raghanina wiikawakereyanina iragata kamokamogha, na wiiyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyatana miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonedo da siyayowogha tupeyanama, wiigiugerogerora yadi dughu kamonama Pol siyatana kanibueni bi siyanaveni yadi Barikiye.

¹¹ Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwoneneni bo, “Gegha kunanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghmaghatara na kedana mayimayiyina Roun kwanatuna ghamane bada kiiraviguve wawaya kunawonedo.”

Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi

¹² Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi sivigiugerogerora da Pol siyaviyeni, na wiisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina. ¹³ Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasina da mmko berana siyabera. ¹⁴ Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadog-ara biiyadi bi siwonedo bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye. ¹⁵ Yama noghota mma naboni, tami da **Wiigiugerogerora damdi** tupami wiiyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi inayowogha tami biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da yana sisiya akovina koyakabiyapori. Toumii kedae kanikoy-akoyagha da inapiipiika na kanakasunuyi.”

¹⁶ Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.

¹⁷ Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo, “Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiiyogha badana ghamana biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.” ¹⁸ Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiiyogha badana ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha Pol ikwatuvegu bi ivibabiigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”

¹⁹ Wiiyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sisiyina kunawonegu?”

²⁰ Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi siviwaghasina bi sinibabiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugerogerora damdi naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina biidi. ²¹ Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona maragasina sibera bi siviwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol sinakasunuyi na wasina. Katota na toudi sikabunagha, bi tam sabodabodam da yadi wiibaba kuniwaghasineni bo gegha.”

²² Na wiiyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo, “Kitaboga da mmko sisiyina getana iiyabo kunimaghamaghatareni da tam kuwonegu.”

Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi

²³ Wasina bi wiiyogha badana ghamana, yana wiiruwa babadidi yadi bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedo bo, “Seri tomotomoyidi yadi 200 bi hosi kadiwiiyogha tomotomoyidi yadi 70 da kate bada iyo tomotomoyidi yadi 200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o’klok kata pome konanagho Sisariya kwanatune. ²⁴ Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoyaghayapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”

²⁵ Bi wiiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:

²⁶ “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.

²⁷ Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina bi siyakasunuyi, bi wawaya tana iwonegu da touna Roum tububugha na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawiini.

²⁸ Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiawawu,

noko biidi arutayini anagho yadi **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi. ²⁹ Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana awaki da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo bo biwa gawarina kamone ayatore. ³⁰ Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiritutura da Pol siyakasunuyi, na yaiyainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya iiyawogha siyiwawu na awonedi da yadi wiiwawu siyaviyeni na sisiyidi tam naghomve sinabera.”

³¹ Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedi, na naboni sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris kwanatune siverakanibu. ³² Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha yadi bareye Jerusalemma, bi iyo tomotomogha hosi debadiye gerugerudi toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune. ³³ Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada ghamana kiikiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore. ³⁴ Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol ivitarakiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, “Tagu yagu kubura Silisiya.”

Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi, ³⁵ na iwona bo, “Iiyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye na anitupawamiwamirem.” Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi iwonedi da Pol siyakabi bi kiiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

24

Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri

¹ Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona da Jius dogadogara mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Sisariyama. Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roun yadi gwara iyakowa kirakiyeni. Toudi sinagho da kiiwawo naghone simiiri bi yadi wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni. ² Raghanina Pol sikwatuvuni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, “Wawaya ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve na toumii raghani gurina nuwaruririye kamakae da kate sawara miisedi peyaridi mmko kuburine situbugha.* ³ Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiiyayem. ⁴ Bi geayakayokayoveni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama sisiya tupokawanagha kunawaiyaneni. ⁵ Toumii kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiiutubutubgha wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki

* **24:2:** Pirikisi yana wiikiwawo raghanine na genuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyakanikani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyavereveredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roun yadi kiiwawo Nero itupataveni. Nama wiuruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roun damdi yawata siviaviya, da Roun sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi.

Jius damdi kamodiye yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sakwatuvani Nasarin kadi bada ghamana.† 6 Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iyituwiidadabu, na kapatumi.‡ 8 Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiaviyeni na wiisuwona.”

9 Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siviaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

Pol kana babara ikabi Pirikis naghone

10 Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol biidi da iyisisiya, na Pol iwonabodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wiitupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwamiise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiiaviyegu sisiyidima kagu babara anakabi. 11 Tammani wawaya kitarakiiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalemma kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi. 12 Wiiwawu damdi getana siyabananigu da wawaya yawata Bare Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siyabananigu da wawaya ayinuwapughupughudi, me-boda **kabepepa barekiye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siyapughu da siyirouwana. 13 Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona. 14 Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kiviikivina. Jius damdi sanoghosu da mmko Kedana na wiiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana peroperoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni. 15 Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigeghomiiridi. 16 Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwiiyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.

17 Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi raviraviwota averamagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara.§ 18 Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowiikurukuru. 19 Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriyama siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyiawugu. 20 Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibanani, da **Wiigiugerogerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine. 21 Memeda mmko

† **24:5:** Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni yisisiya na yakwatukwatuvedu da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretoyowoyedi. Jius damdi Jerusalemne da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamonama sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni. ‡ **24:6:** Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena. **24:17:** Acts 21:17-28 § **24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Apasol 18:22). **24:21:** Acts 23:6

sisiyina tanagha kiravine na siwawugu, raghanina Wiigiugerogerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo, “Tagu iitu-maghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomiiridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da kwiitupawamiwamiregu.’”

²² Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedo bo, “Raghanina wiiyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.” ²³ Bi kiiwawo Pirikis, wi-irouwa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinarugenareni da yana wiina sinabera.

Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri

²⁴ Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol ipiika toudi biiyadi, da Yesu Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya na Pirikis iwaiyana. ^{**} ²⁵ Bi yana sisiya kamone iwonedo da God yawiwiini yada yawa rotomanina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya initupawamiwamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na iwona bo, “Kabitore kunagho bi kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvana mayem.” ^{††} ²⁶ Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru na iyapiipiika yawata siyiisisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimiisaneni na iyakabitaveni.

²⁷ Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiiwawo da Pirikis kana gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iyunuwami-imiseyedi kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa gawarine ik-abitorekuyoveni. ^{‡‡}

25

Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri

¹ Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune. ² Bi noko kuburine na **prist** kiikiiwawodi da Jius dogadogara, Pestas yawata sivitaghomidi bi Pol wiiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate sivibabini, ³ da iyiwiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalemma, basuna toudi wiikowoye siyigiugerogerora da kedae siyakasunuyi. ⁴ Bi

** 24:24: Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuvuni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiiarobina. ^{†† 24:25:} Mmkona sisiya Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawiiikatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara. ^{‡‡ 24:27:} Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuvuni. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvunina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiraravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiye da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvi.

gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa gawarina kamone awonatawani yamakamake. Bi tagu geraghani gurina bi anaveramagha nabo. ⁵ Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name konitupawamiwamireni.”

⁶ Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiiitupawamiwamira gawarine imakeyowogha bi gamone na iyo tomotomogha Pol siyakabi siyapiika da naghodiye iyamiiri. ⁷ Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iiyawogha Jerusalemma siyowogha na simiiri gwagwari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyaviyeni, bi getana iiyabo rubana iyisisiya da yana wiiwawu sisiyidi na wiiisuwona da Pol berona ibera.

⁸ Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana awaki berona ayabera da Jius gwara ayaviyeni bo Bare Kabik-abikuwayina da kate Roum yadi Sisa biidi!”

⁹ Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiyayeni bo, “Da kwiiwaghasina bo gegha da tanagae Jerusalemma, bi name mmkodi wawudi kiiravidiye anitupawamiwamirem?”

¹⁰ Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wiiitupawamiwamira gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu. Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi. ¹¹ Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koyakasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi tomotomogha awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko kiiravine getana iiyabo yana maragata iyamakamake da Jius babada imadiye inatoreguna. Tagu akayokayoveni da Sisa naghone anamiiri da touna initupawamiwamiregu!”*

¹² Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidiki watuvedi da yawata sivisisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunanagho Sisa biidi, na wasina kunanagho touna biidi.”

Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivisisiya

¹³ Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyiki-ikiiveni.† ¹⁴ Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiwawu da siyaviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghataridi iwona bo, “Pirikis mmko kuburina iyibadeni na tomogha tana biwa gawarina kamone itore na patana yamakamake. ¹⁵ Raghanina anagho Jerusalemma, na **prist** babadidi da Jius dogadogara wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayakasunuyi.

¹⁶ Bi awonedi da touni Roum dammii yama gwara yamakamake da wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara inakabi da inawonabodedi. ¹⁷ Raghanina Jius babadidi yawata

* **25:11:** Roum damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawamiwamiredi da berona sibera bo gegha. Memeda Roum wawaya naboni inibaba, na getana iiyabo inigesa bo inaguduna.

† **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiwawona inavineyi.

kayowogha mabo na geayikoyakoyaghana. Raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarine amakeyowogha bi yagu iyo tomotomogha awonedi da tomoyina siyarutayini siyapiika da naghoguve siyakabiwiimiirini. ¹⁸ Raghanina wiiwawu damdi sigeghomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi siyabera da siyaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina berabero kirakiina ibera. ¹⁹ Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine. Pol yawonawona da touna wawayina na yawayawiina. ²⁰ Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitarakiyaneni memeda iyiwaghasina bo gegha da kayagae Jerusalem bi name nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni. ²¹ Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina taraboga pinimina ayabanani na ayipora iyanagho Sisa biidi.”

²² Wasina bi Agripa, Pestas iwoneneni bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina yana sisiya tagumani anawaiyana.”

Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana

Acts 9:3-8, 22:6-11

²³ Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiwawo kadi kwama siviyaagha bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada ghamaghamadi ere gisugisumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena kamone. Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na Pol sirutayini sirughu. ²⁴ Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iiyawogha babada ghamaghamami kata mma toumii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da ayakasunuyi. ²⁵ Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera da ayakasunuyi, bi gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma. ²⁶ Bi tagu patana Pol kiiravine geayakakovi da metagha anagiruma inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tanitupawamiwamireni bi muriye na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi. ²⁷ Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho, da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya aniporani inanagho Sisa biidi.”

26

Pol tounamani kanababara ikabi

¹ Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwoneneni bo, “Iiwaghasina da tammani kiiravimve kunisisiya da kambabara kunakabi.”

Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wiisisiya idaguni da tounamani kanababara mma naboni ikabi: ²⁻³ “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi kate wiitarakiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da kata, kunawaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi kiiravidiye

anawonabodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

⁴ Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone. ⁵ Toudi raghani gurina sakowa katamanegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuveni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi. ⁶ Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedi na inabera. ⁷ Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu. ⁸ Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabobodi inakabiwiigeghomiiiridina?

⁹ Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero. ¹⁰ Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera, **prist** babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi biwa gawariner atorerughuedi. Bi bada kiiravidiye awiwaghasina da siyikasunughana. ¹¹ Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedi na **kabepepa baredi** nunudiye wiigeruwana damdi siyakwapukwapudi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayiniyoyedi da ayitupaketowanedi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

¹² “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugu ayanagho Damaskas kwanatune. ¹³ Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyuravivirimii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni. ¹⁴ Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiaviyegu da gamogu gekuyawaiwaiyaneni, na tammani kwaburaburawarawa mayem.

¹⁵ Bi avitarakiiyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Na Bada iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, iiyabo kagu kiviikivina kwiitupaketowanedinna. ¹⁶ Bi gegha, geghomiiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiitamariyana. Awaki kiiravine iyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawonedi. ¹⁷⁻¹⁸ Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinamiiriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situmaghanegu kiiravine.

Bi iiyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.’ ”

Pol yana bagibagi ivisisiyeni

¹⁹ “Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinighiina. ²⁰ Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima kamone na awonedi da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

²¹ Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatawanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi sivimatipo da siyakasunuyigu. ²² Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiitegu. Na mma amiimiiri da tupami, wawaya ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi. ²³ Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi.”

²⁴ Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, “Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!”

²⁵ Bi gegha Pol iwona bo, “Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata! ²⁶ Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwara, rabobo da geghomiirimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiye anisisiya touna biidi.” ²⁷ Wasina bi Pol ivitarakiyana bo, “Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni.”

²⁸ Na kiiwawo Agripa igeruwirana iwona bo, “Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiyana bo?”

²⁹ Bi Pol iwona bo, “Memeda inakabi da raghani tupona bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iiyawogha mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni.”

³⁰ Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomiiri, ³¹ bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye sivisisiya kabivivirana siwona bo, “Noko tomoyina getana yana berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyakasunuyi.”

³² Bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Noko tomoyina biwa gawarina kamonama tayikanibuveni iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina

Sisa naghone inamiiri da touna initupawamiwamireni. Noko biidi gerubarubana da tanikanibuvenina.”

27

Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni

¹ Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghota da kaya touya Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa kabikabi damdi mududi ivitowawonedi Roum iyo badana ghamana kana waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi kadi bada ghamana. ² Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu Tesalonika na toumii yawata. Bi Adramitiyam damdi yadi wagae kageru. Noko wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

³ Raghani ibori na Saidon kwanatune* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol biidi iviwawayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni. ⁴ Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi bodebodeni kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguroguveni kanagho. ⁵ Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata. ⁶ Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na iyo tomotomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii. ⁷ Bi gabudara viya nuwatepamiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguroguveni kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiireni. ⁸ Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika kubura sakwatuvuni Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

⁹ Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da nada Wiiya Gabudarina† ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoyowanedi ¹⁰ iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na taniwapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.” ¹¹ Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata sivisiya da siviwaghasina. ¹² Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye kowogha, na koroto muduna waga debane geyadikayowana da makewiiguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi ririnagha kayagae

* **27:3:** Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramutumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas. † **27:9:** Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuvuni Day of Atonement bo Grik gamodima sawona bo Yom Kippur. Mmko gabudarine siya bi prist kiikiiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (Livitikas 16:23,26-32, Nambas 29:7-11 kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na September damone bo October dagudagune sabera. September basune wiikukakuana ibero kirakii bi November basune da inagho February na gerubarubana da wagawaga.

kayanagho da Piniks‡ kwanatuna kawasusune kayoghata bi yanunu kana gabudara tupana na name kayamaka. Piniks kwanatuna na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na touna raghani nonowa nighorowa miisena yakenakena.

Bogibogi ghamana yegiye

¹³ Wasina bi noko raghanine wareregubugubura yananawama yanunu idagu iyiyamsibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha siyanoghonoghota na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha kagae, ¹⁴ bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana waghawagha *Nortistar* katiyamiima iuvenatatabi koyama iyowogha. ¹⁵ Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu iuvenakwavinimii. ¹⁶ Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da kaveratupiireni, bi noko kamone kavibaga kirakii da waga kana wiitarawonawona wagana gisina§ katainageeyeni bi kaghiratawani da bagi. ¹⁷ Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana borinagha siviruviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine, na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni, kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane waga yanavera sividouvi bi yanunu iyatapitapikwavini na iyaveravera. ¹⁸ Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiye. ¹⁹ Bi gabudara wiirrobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana. ²⁰ Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitatowogha bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da noghota tupadi sikovi da tounii kanarabobo.

²¹ Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakamtowoghana kiiravine, na Pol igeghomiiri da naghodiye imiiri bi iwonedo bo, “Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivibero da yami sawara kovitavena yowoyowoghana. ²² Bi kata awonewonemi da gekonanagharana. Waga kawagha inamonu bi getana iyabo inarobona. ²³ God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubasuve yana aneya tana ipiika tagu yiidi. ²⁴ Bi aneyana iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghone kunamiiri da initupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari iwaiyaneni na tam da wawaya tupadi iiyawogha waga debane na iniyawimi.’ ²⁵ Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha. ²⁶ Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasibareda.”

²⁷ Taparoro bata sikovi nubasune patana Mediteriyen Yegiine reporepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga damdi damidi sikabi da nada tepae kayageege. ²⁸ Na touna

‡ **27:12:** Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune.

§ **27:16:** Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire.

kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki patana.** Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae raghani gisina bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30 mitas naboni. ²⁹ Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga siyiitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da yadiwiina raghani iyabori yaiyainagha. ³⁰ Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine, na wiitarawonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviyyaba da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi. ³¹ Bi Pol, wiyyogha badana da iyo tomotomoyidi iwonedo bo, “Mameda waga damdi sinaverawiiitaveda, na tami tupami konarabobo.” ³² Noko biidi na iyo tomotomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikaruvenataveni.

³³ Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kiraki-iyedi da siyakam. Iwonedo bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovinuwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi. ³⁴ Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona. Kate getanakabi kwarakwara towoghana.” ³⁵ Pol tupadi naghodiye ivisisiya ikovi na bred ikabi da God biidi ivikiikiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni. ³⁶ Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimaragata da tupadi bada yawata sikam. ³⁷ Nama waga kamone na tupamii yama 276. ³⁸ Bi tupadi sikamdonamurine, na waga bagibagi damdi wit waga kamonama sivikanibuveni bi yegiiye siviyyowoyeni da waga iyatekateka.

Waga ivitavenageeyeni, igawowori

³⁹ Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyakitarutavenina. Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo bi mameda waga siyakawaraviviri siyaveruveni nabo da kikire iytavenageeyeni. ⁴⁰ Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga naghone sitayinageeyeni da yanunu iyatapi iyayowogha kikire. ⁴¹ Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii. Da waga naghona ikarapasi yaiyainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.

⁴² Bi iyo tomotomoyidi sivigiugerogerora da biwa kabikabi wawayidi tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha kikire na kate bi siyakayovera. ⁴³ Bi wiyyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo tomotomoyidi iwonedo da gesiyikasunughana, bi gamone na iiyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiiye da siyarere kikire. ⁴⁴ Bi wawaya muduna wagae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyakabikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

** **27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

28

Pol, Malta nuwane

¹ Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta. ² Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biyyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii. ³ Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga. ⁴ Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha Jastis* geyanakayowana da inamakena, inakasunuyi.” ⁵ Bi gegha, Pol mota ivirupiiitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabananina. ⁶ Wadubo damdi nama sinogho si da Pol imana iyaruruwa bo yayainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyakitakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”

⁷ Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabiliyas yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi. ⁸ Toumii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa. ⁹ Raghanina mmko berana itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune

¹⁰⁻¹¹ Toumii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena kirakiiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigunavemii da bada kama keda tamiina teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayaruwa Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya. ¹² Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi. ¹³ Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani ibori na yawara wareregubugubura yana nawama iyaveravera kiiravine, na katouya kaveraraghani da Puteori kwanatune koghata. ¹⁴ Bi name wiigeruwana damdi viya kabanani na siviyonemii nama yawata kayamakae da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma kaverakanibu. ¹⁵ Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogimona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana

* **28:4:** Wawaya sanogho si da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanogho si da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyiikoyakoyagha da toumii siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi da yananoghoti ivimaragata bi God ikabepepi.

Roum kwanatuna kamone

¹⁶ Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada siviwaghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.

¹⁷ Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyonayona da Jius wadubo kadi babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biiyadi da kate nosidam yadi kiki siradi ayikasigiiyana. Bi gegha da Jerusalem kamone sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu.

¹⁸ Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu. ¹⁹ Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko kiiravine Roum babada awonedo da tagu Sisa naghona ayamiiri da touna iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiiwawudi biidina. ²⁰ Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata tayisisiya. Bi ayawonawiiakovimi da Isrel damda tupa da tanitumaghana da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biiyadi inanokanibu da iniyawiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”

²¹ Bi siwonabodeni bo, “Toumii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siyimaghamaghataremii bo getana siyiwaghawagha berovemna. ²² Toumii kakovi da wawaya kubura bogae bogae kamodiye korotodi na tami yami wiikerisiyana satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawiina da yam wiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”

²³ Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani diidibare Pol ividagu, da God yana wiikiwawona kiiravine iviyeeveyana pomeni da inubabasu, bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita iyiisisiya toudi biiyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da Yesu siyitumaghaneni. ²⁴ Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira da sivitumaghana bi viya na gegha. ²⁵ Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana. Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biiyadi, iwonedo bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosiminakim biiyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,

²⁶ ‘Kunagho mmkodi wawaya biiyadi da kuwonedo bo, “Tami, God yana sisiya konawaiyana da konawaiyana, bi geakovidi konayunana.

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita, bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”

²⁷ Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii, toudi gesiyakakowana.

Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni

bi akovina gesiyakabikabina,
ere matadi bi sigerebodaboda
basuna geyadiwiina sinakitana.

Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,
bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana iisisiyana,
nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,
da yadi bera berodima sinamiiri kubuta
bi sinamiiri karonu tagu biidi da anakayowiiyawiidi teya.’ ”

²⁸⁻²⁹ Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo, “Tami, Jius dammi wonawaghata sisiyina gegha koyawaiwaiyanenina, noko biidi na awonawonawiiakovimi da God, Yawa makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya na sinawaiyana.”†

³⁰ Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roum kwanatune tanaduma yana maragate imakae. Bi wawaya iiyawogha siyapiipiika kighuna biidi, na tupadi iyikiikiivedi. ³¹ Pol sinitorae bi nuwanuwana tupanama God yana wiikiiwawo kiiravine iyadimadima bi Bada Yesu Keriso kiiravine wara miisena iyiiyeeveyana. Bi getana iiyabo iyimatipo da iyigesiyeni.

---

† **28:28-29:** Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

Psam

Wonawiiakowa

Raghani iguri kamone, wawaya bogaebogae korotodi ayi da pari mmko bukana kamone sigiruma. Isrel damdi sivituwiiitaghoma da toudima sikabepepa. Mma na ayi da pari bogaebogae: mududi na God kabikuwayenina da kabepepina kiiravine bi wiikiikiivenina da wiimiiseyana kiiravine. Mududi na wiiwiita da wiitarababarana kiiravidiye sibaba, bo noghotataveyana kiiravine. Ayi mududi kamodiye na wawaya yadi kiiwawo kiiravidiye sarupari, bi God sibabiini da kadi aviya aro inaveredi. Bi mududi kamodiye na giruma wawayina yana piropiro da nuwapoya kiiravidiye yagwinigwini God biidi.

Yesu touna wosina raghani viya na sisiya mmkodi paridima ivisisiya, bi keresiyana dagudagunama, na God yana wawaya mmkodi ayi da parima siyakabekabepepa.

Psam Vineveyidi

Psam: 1, 23, 27, 34, 51, 67, 90, 95:1-11, 100, 103, 110, 119:9-16, 139

1

Nuwamiise wiisuwonina

- ¹ Wawaya iyawogha berabero wawayidi geyawata siyapeepewa
bi yadi sisiya gesiyakivikivina,
da bada gewiigeruwana damdi yadi sisiya siyawaiwaiyana raghan-
ina God sinamayenina,
toudi nuwamiise wawayidi.
- ² Bi gegha da Yawe God yana wiiyeveveyana svinuwayuyuneni,
na raghani nonowa gabudara da nubabasu na yana gwara sin-
uwanoghonoghoteni.
- ³ Toudi ware kii rarima kawabarane siwawa na naboni,
kadi iri vineveyina nunune suwagha
bi rugurugudi gesiyaraborabobo da siyariirighana.
Wawaya nokodi naboni, na awaki sabera na berana kamna yatubugha.
- ⁴ Bi berabero wawayidi na genaboni.
Toudi na ware rugurugu pokina naboni,
yanunu yatapitaveni.
- ⁵ Na God matane na toudi gewasina
raghanina wawaya initupawamiwamiredina gabudarine,
toudi kate gegha God yana wawaya yawata sinikapudina.
- ⁶ Yawe God kana kivikivina yinaghovedi bi yakoyayidi,
bi berabero wawayidi na rabobo kedane sapeepewa.

23

Bada na kada Bodaboda Ayina Deivid igirumi

- ¹ Yawe God yakoyakoyayigu
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni

- na getana awaki ayadadina.
- ² Bi yaberagu da idu miisediye akenayowogha,
bi rarima nighorovidi riridiye yinaghovegu.
- ³ Touna yawa wouna yavereveregu,
bi keda rotomanidiye yinaghovegu
basuna yana keda waghata na nonowa rotomanidi.
- ⁴ Raghani viya na anagha wiididibaridiye apeepewa,
bi gegha ayanaghanagharana,
basuna tam kwabaabaregu da kwiiwiitegu,
ware sip bodaboda yana kiima
sip yitarababaranedi bi yakoyakoyayidina naboni.
- ⁵ Kagu aviya matadiye bi
tam kepo kiiraviguve kwakabunayi.
Tam oil gayamiguve kwiiwayi
da wiiyeveveyana tam kwakabikabi karawayegu.
Yagu niniuna reduna kwiibonuvi yakamiviwayi
- ⁶ Akovi da tam kuninuwayuyunegu
bi miisena kunabera tagu biidi
patana da anarabobo
da Yawe God yana bareye anamake waghata.

27

Kabepepa Parina
Ayina Deivid igirumi

- ¹ Yagu yeghana na Yawe God gwabinama yapiipiika,
bi yiyawiigu na geananagharana.
Touna piropiro gwabidima yamiiri babaregu
na kate geiiyabo ananagharenina.
- ² Raghanina kagu aviya, iyyawogha na wawaya beroberodi
sinagogona tagu biidi bi sinimatipo da kasunuyigu,
na toudi wosina sinataguredi da sinabeku.
- ³ Meboda aviya peyaridi sinapiika sinituwiikapudi da sinagogona tagu
biidi,
bi gegha da geananagharedina.
Raghanina sinagogona tagu biidi,
na tagu Yawe God kawagha anitumaghaneni.
- ⁴ Tagu sawara tanagha kiiravine Yawe God avibabiini,
sawara tanagha kawagha akayoveni:
Yagu wiina kirakii da yagu yawa tupana kamone na yana bare
kamone anamakae,
bi anakita da touna imiise da awaki patana
bi yana Bare Kabikabikuwayine anarupari touna biidi.
- ⁵ Raghanina piropiro anabanani na yana gawara nighorovine
inikowoyigu,
bi yana bare kamone inababaregu,
touna akima kiidamo kirakiine inatoregeeyegu
meme kagu aviya gerubana sinakabiguna.

- 6 Kagu aviya sinagwagwara wiikenaviviregu,
bi gegha da animaragata kirakii da anageiwayidi.
Yawe God yana bare kabikabikuwayina kamone tagu suwara anagibu,
bi nuwamiiseye anarukwatu da anatawora
bi inawa anarouwa da ayima anakabepepi.
- 7 Yawe God, raghanina arupari tam biidi na kwawaiyanegu,
kinuwanuwaghanegu bi yagu sisiya kuwonabodegu!
- 8 Tam kuwonegu bo, Piika kunisisiya tagu biidi,
na kata apiipiika tam biidi.
- 9 Tagu yam wiitamariyana,
genuwanuwam inapughu da kunamiiri kubuteguna,
gegwabiguma kunakowoghana!
Tam kuviyawiigu bi nonowa kwiiwiitegu,
na kata gekunakuyoveguna!
- 10 Meboda tamagunaki da sinagunaki sinamiiri kubutegu,
bi gegha, Yawe God na nonowa inakoyakoyayigu.
- 11 Yawe God, kagu aviya sikoyakoyagha da sinaburavigu,
na kiyevevegu da anakivininim,
bi keda rotomanidiye kinaghovegu.
- 12 Nokodi aviidi kiiraviguve sisiya wiiyaba saberabera,
yadi wiina da siniberogu,
na gekuniwaghasinedi da sinaburaviguna!
- 13 Bi gegha da iitumaghana da Yawe God miisena inabera tagu biidi,
raghanina mmko kuburina debane patana yawayawiiguve amaka-
makena
bi anakitani da noko inabera.
- 14 Na tam Yawe God kitumaghaneni,
kimaragata bi nuwanuwam inatora,
na Yawe God kitumaghaneni.

34

God yana Miisena kiiravine Kabepepina

Raghani tana Abimelek naghone bi Deivid ibera da ware iyaneghanegha na iviporataveni inagho. Muriye na God metagha Deivid iviwiiteni na kiiravine noko raghanine mmko ayina igirumi.

- 1 Tagu raghani nonowa Yawe God anakabepepi
bi yana miisena kiiravine anisisiya.
- 2 Tagu kana waghawagha iragata kirakii na anakabepepi,
tami moyamoyakimi yagu sisiya koyawaiyana bi koyinuwamiise.
- 3 Kobera da tupada Yawe God tana kabepepi,
kobera da tupada kana waghawagha tana kabikarawayeni!
- 4 Tagu arupari Yawe God biidi na iwonabodegu,
nokodi wawaya ayanaghanagharedi, na gwabidima iviyawiigu.
- 5 Wawaya iiyawogha wiiwiita kiiravine samiiri wamira Yawe God biidi,
na toudi parapa sinuwamiise,
bi nonowa iniwiitedi.
- 6 Tagu piropiro kamone bi arupari na Yawe God iwaiyanegu,

- touna yagu nuwapoya tupadi kamodima iviyawiigu.
- ⁷ Bi wawaya iyawogha Yawe God sakabi karawayeni,
na yana aneya inakoyayidi,
bi riiridiye yamake da yitarababaranedi.
- ⁸ Na Yawe God biidi komiiriwamira
bi tami bada konakabibanani da yana miisena metagha.
Memeda wiiwiita kiiravine konanagho touna biidi,
na tami parapa koninuwamiise.
- ⁹ Tami wiiwiigeruwana dammi,
Yawe God kokabikarawayeni.
Wawaya iyawogha sakabikarawayeni na
getana awaki siyadadiyenina.
- ¹⁰ Raghani viya, na laiyon kadi kam sarukwamra na vitonana sarabobo,
bi gegha da Yawe God yana wiiwiigeruwana damdi na
sawara miisedi bogaebogae gesinadiyanana.
- ¹¹ Natunatugu, kopiika yagu sisiya konawaiyana.
Tagu aniyevevemi da metagha Yawe God konakabikuwayeni.
- ¹² Memeda makewiiguri konakayoveni
bi yawa miisena kabina,
- ¹³ na gewawaya konisisiya berovedi
da gekoniyabana.
- ¹⁴ Berabero beradima komiiriwamira,
bi miisena konabera,
kovi matipo kirakii bi wawaya koniwiitedi
da nuwaruririye sinamakae.
- ¹⁵ Yawe God na rotomana berabera wawayidi yakighukighudi,
raghanina wiiwiita kiiravine sakwatu touna biidi na yawaiyanedi.
- ¹⁶ Bi bera bero wawayidi na yamiiri kubutedi da yiaviyedi,
toudi sinarabobo da getana iyabo inanoghotu mayedina.
- ¹⁷ Raghanina Yawe God yana wawaya wiiwiita kiiravine sarukwatu,
na yawaiyanedi,
da yadi piropiroma yiyawiidi.
- ¹⁸ Yawe God na noghotu kawakawa wawayidi yagwabigwabiyyedi,
bi raghanina wawaya yadi noghotu parapa sabeku na yiwiitedi.
- ¹⁹ Rotomana berabera wawayidi na nuwapoya peyaridi sabanana,
bi gegha da Yawe God yiwiitena nonovedi.
- ²⁰ Touna irikedi tupadi yabaabarena wiimasiyyedi
da irikedi getana inipokina.
- ²¹ Bi wawaya berodi kiiravidiye,
na toudi wosina yadi berona sinageghomiiri da sinirabobodi,
bi rotomana berabera wawayidi
kadi aviya na aro sinakabi.
- ²² Bi gegha, Yawe God yana wiitamariyana yiyawiidi.
Wawaya iyawogha wiiwiita kiiravine samiiri karonu
touna biidi na aro gesinabananina.

51

Noghotataveyana kana Pari

Raghani tana kiiwawo Deivid madawara ibera, tomogha kana waghawagha Uraiya wavinena kana waghawagha Betsiba yawata. Na God yana peroveta Neitan noko berana kiiravine ikini na Deivid yanabera kiiravine ivinuwapoya na God biidi mmko parina igrumi.

¹ O God, yam nuwayuyuna geiyakovikovina
na miisena kubera tagu biidi.

Tam nonowa wawaya kwiinuwapoyedi,
na berona ayaberabera na kunoghotataveni;

² yagu berona koghataveni,
bi yagu tamumu kugigirataveni ware wawaya gara dadabuna
sakoghatavenina naboni.

³ Berona ayaberabera na akovi,
raghani nonowa na iinuwanoghonoghoteni.

⁴ Tagu berona tam biidi abera, tam kawagha;
yagu kabikwayo matam kamone ibero.

Na raghanina kuwonegu bo, "Tam bera berona kubera!"
Na tam wonawaghata kwiisisiya.

Raghanina aro kunavereguna,
tam bera rotomanina kwaberabera.

⁵ Yagu tubugha raghanine da kata na tagu tamumu wawayigu,
raghanina tagu patana sinagunaki kamokamone na tagu naboni
abero.

⁶ Bi gegha da kukayoveni da nuwanuwagu kamone wiisuwona iyibonuvigu
na noghota miisena nama kuviyevevegu.

⁷ Yagu berona ayaberabera na kukoghataveni da anamiise magha;
da parapa anapoe wamira.

⁸ Kuwonegu da tam kunoghotatavegu na
wiisuwona aninuwamiise!

Naghove, tam irikegu kugawowora,
katana kubera da aninuwamiise magha.

⁹ Geyagu berona kunakita kirakiiyedina
bi kabitavena tuwanonoyidi.

¹⁰ O God, nuwanuwa miisena, bi wouna kuveregu
da tam wiisuwone anakivininim.

¹¹ Gegha gwabimma kunaporataveguna!
Gegha Kanumim Kabikabikuwayina gwabiguma kunakabitavenina!

¹² Kuberagu da aninuwamiise magha,
ware dagudagune kuviyawiiguna raghanine naboni;
kuberagu da yam sisiya kabisisirenina nuwanuwagu inasisira.

¹³ Wasina bi bero berabera wawayidi biiyadi yam keda aniyeveveyana
da sinamiiri karona magha tam biidi.

¹⁴ O God tam kuviyawiigu, na kata yagu yawa kitara babaraneni

- bi yam keda rotomanidi kiiravine nuwamiiseye anataworedi.
- ¹⁵ O Bada, kiwiitegu da anisisiya
da tam anakabepepim.
- ¹⁶ Tagu ribiribi anagibu da tam biidi anasuwara, bi gegha, noko geyam
kayowana,
tam suwara noko naboni na gekiiravidiye kuyibabana.*
- ¹⁷ Raghanina atoreyowoyena mayegu
bi iibabiim da yagu tamumu kunanoghotataveni,
na nokodi suwara naboni na tam yam kayowana.
O God, gekuyamiimiiri kubutegu
raghanina yagu tamumu kiiravine iinuwapoya
bi arupari tam biidina.
- ¹⁸ O God yam nuwasisirama na Zaiyon biidi miisena kunabera;
bi Jerusalem papana kunayoghana mayeni.
- ¹⁹ Wasina bi wawaya nuwanuwadi miisenama tam biidi suwara sin-
abera, na tam kuninuwamiise toudi biiyadi.
Toudi suwara bogaebogae sinagabuna tam biidi.
Bi suwara gabugabunidi kiiravine na kau makidi yam suwara
gabugabuna debane sinagabuna.

67

Ayi wiikiikiwa kiiravine

Kabepepa ayidi badana kiiravine. Inawa ere uravidima. Psam, bo Ayi.

- ¹ O God, kinuwanuwaghanemii, da kimiiseyemii
bi mayiyim kubera da inarukarata toumii biiyadi.
- ² Wasina bi wawaya tupadi kubura debane
sinakovi da tam awaki kwakayokayoveni da toudi sinabera,
dam bi dam tupadi sinakovi da tam rubana kuniyawiiidi.
- ³ Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!
- ⁴ Dam tupadi kubura debane na nuwamiiseye sinatawora
basuna tam keda rotomanidiye wawaya kwiibadedi,
bi dam tupadi kubura debane kwiinaghovedi.
- ⁵ Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!
- ⁶ Na kwabu kabipura miisena inavereyana,
bi yada God parapa miisena inabera touda biiyadi.
- ⁷ Wonawaghata, God wiimiiseyana inavereda
bi megamegha mmko kuburina debane,
na wawaya God sinakabikarawayeni.

* **51:16:** Mmko geiyawonawona da God yana kayowana da wawaya suwara beradi sinakabiturana. Mmko yana basuna na God yanoghonoghotata da parapa suwara miisena na raghanina yada berona kiiravine tani nuwapoya bi tani babiini da inanoghotata taveda.

90

God da Wawaya kiiravidiye

God yana bagibagi tomoyina Mosis, touna mmko parina igirumi.

- 1 Yawe God, kimta bi kimta nunudigha na tam na ware yama bare.
- 2 Tam rorowainagha na God waghata bi muriye da koya kuyaberadi da muriye na kubura kuyabera.
- 3 Wawaya kwawonedi bo, “Koveramagha konidobodobo magha!”
Na kwawamiridi da saveramagha sidobodobo, mema sipiikana.
- 4 Mata kamomve, na bodu 1,000 na ware gabudara tanagha naboni, toudi ware raghani tupona nubabasu kamone.
- 5 Wawaya yadi yawa kwabori yaininagha ware raghanina mimeu yakovina naboni.
Touda ware rei didibare yagogo yageena naboni.
- 6 Didibare na reina matayina da yagogo yapora bi ravidiye na yivivi da yarabobo.
- 7 Noko naboni da yam nuwapughu ghamana yiberomii.
Raghanina nuwanuwam yapughu toumii biiyadi, na parapa kanagharena kirakiyem.
- 8 Bi yama bera berodi tupadi kwakitakita bi kiimatipo da yama berona kayikowoyidi, bi gegha da tupadi kwakitadi.
- 9 Raghanina yawayawiimii kamakamake na nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,
da yama yawa kwabori yaiyainedi, mayimayiyina raghanina wawaya yiyawiigurina naboni.
- 10 Toumii kamake da bodu 70 naboni bi meboda wawaya viya maragasidi na samake da bodu 80 naboni,
bi gegha da nuwapoya peyaridi kabanana, na raghani yanagho yaininagha da karabobo.
- 11 Getana iiyabo parapa iyakakovi da yam nuwapughu maragasina metagha;
meboda yam nuwapughu kayakowa yapori, na parapa kayakumararayem.
- 12 Kiyevemii da yama yawa makena gabudarina yana guri kanakovi, da toumii noghota miisena tam gwabimma kanakabi.
- 13 Yawe God kuveramagha da kuninuwawaghanemii!
Genuwanuwam inapughumake toumii biiyadina!
- 14 Yam nuwamonikama didibara patepatena kibonuvimii, da yama make yawana kamone nuwamiimiseye kanatawora.
- 15 Bodu peyaridi nuwapoya kuveremii kiiravine,
na kata raghani gurina nuwamiise kuveremii!
Yama kabikwarakwara kabitavetaveyana,

bi bodu miisedi kuveremii!
 16 Tournii yam wiitamariyana, yam bagibagi yana maragata
 kiyevemii.
 Yam badobado da maragata metagha na natunatumii kiyevevedi!

17 Yawe tamna yama God, kinuwanuwaghanemii
 bi awaki bagibagidi kaberabera na
 kubera da sinuwagha wiimasi,
 bi awaki bagibagidi kaberabera na
 kubera da sinuwagha wiimasi.

95

Kabepepa ayina

- 1 Kapiika, Yawe God tanakabepepi!
 Kobera da nuwamiise kiiravine God biidi tanatawora,
 iyyabo yitarababaranedana.
- 2 Kobera da wiikiikiwama tanapiika naghone
 bi kabepepa ayidi nuwakayowanidi tanatawora da tanakabepepi.
- 3 Kiiravine Yawe na God kiidamo kirakiina,
 touna kiiwawo maragata kirakiina,
 da god tupadi igeetawanidi.
- 4 Bi kubura tupana yibadeni,
 epamana bonayidi didibaridiye da inagho igae koya gekirakiidiye.
- 5 Yegii tupana yibadeni, meko iberana;
 bi bada tanawa, meko touna wosina ikabiwiipakipakina.
- 6 Kapiika, kobera da tanapepeta bi tana kabikuwayeni;
 kobera da Yawe God naghone tanituwapore oghogheyana,
 kada berabera tomoyina!
- 7 Touna na yada God;
 bi touda na yana wawaya, na yakoyakoyayida,
 ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.

Kata kowaiyana Yawe God awaki yawonewoneni:

- 8 Genuwanuwami sinakotakii,
 ware nosinosiminakimi Meriba kubure siberana naboni,
 ware toudi noko gabudarine Massa mayabine siberana naboni.
- 9 Name siruyaghagu da sivitupawamiwamiregu,
 bagune sikita da awaki abera kiiravidiye
 raghanina Ijptma akabikanibuedina gabudarine.
- 10 Bi bodu 40 kamodiye nuwanuwagu ipughu nokodi damdi biiyadi.
 Awona bo, Toudi nuwanuwadiye tagu simiiri kubutegu,
 da yagu gwara gesiyakabisisiredina.
- 11 Na nuwanuwagu ipughu na wiisuwona maragasina mma naboni
 abera, awona bo,
 “Tagu gawara kiiravidiye akabununayi da siyiyawitaveyana,
 bi gegha da kata geaniwaghasinedi da sinarughu kamonena.”

100*Kabepepa ayina*

Mmko ayina kamone na God yana miisena kiiravine yana wawaya sikiikiiveni.

- ¹ Wawaya tupami kubura debane,
kabepepa ayidma kotawora gwaru Yawe God biidi!
- ² Nuwamiimiiseye touna kokabepepi,
kopiika naghone bi konatawora touna biidi.
- ³ Bi konakovi da, “Yawe na God!”
Touna iberada, touda na yana wawaya,
bi yakoyakoyayida ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.
- ⁴ Ere wiikiikiivimi yana Bare Kabikabikuwayine korughu,
korughu garina kamone bi konakabepepa.
Touna kovikiikiiveni da kana waghawagha kovimiiseyeni.
- ⁵ Basuna Yawe God na wiinuwanuwaghaneyanina;
yana nuwamonika na makewaghawaghasina
bi yana nuwamiise na inanowiikarukaru kimta bi kimta biiyadi.

103*Yawe God yana nuwayuyuna*

Ayina Deivid igirumi

- ¹ Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi!
Kana waghawagha kabikabikuwayina anakabepepi!
- ² Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi,
bi bera miisedi tupadi iberana na gemeyani aninuwapidina.
- ³ Touna yagu tamumu tupadi yanoghotatavedi,
bi gubaga tupadima yiyawiigu.
- ⁴ Touna karawagama yiyawiigu,
bi yinuwanuwaghanegu da nuwamonika yaveregu
bi miisena yaberabera tagu biidi.
- ⁵ Patana amakamakena,
touna sawara miisedi yiwiitegu,
da tubuyigu na ware kakaka wouna maragasina naboni.
- ⁶ Yawe God yana wiiwiita na yayowogha wawaya biiyadi
basuna yana keda na nonowa rotomanidi;
bi raghanina wawaya berona sabera na Yawe God toudi wawayidi
wiitupawamiwamira yaveredi.
- ⁷ Touna yana noghota iyanoghonoghosi da iyabera na Mosis biidi
ividebeni,
bi Isrel damdi biiyadi parapa yana maragata ghamana iviyevevedi.
- ⁸ Yawe God na wiiwiinuwanuwaghaneyanina da wiinuwayuyunina,
touna genuwanuwana iyapughupughu yaininagha,
bi yana nuwayuyuna kiiravida na gegha damonana.
- ⁹ Touna genonowa yada berona inatupakoghatedina,
bi kate yana nuwapughu inanuwatawana waghawaghasina.

- 10 Bagune touna rubarubana da aro ghamana iyavereda,
bi yada bera beroberodi kiiravine yanuwatoveda na gegha iyi-
imiisanena mayedana.
- 11 Yana nuwayuyuna touda kiiravida, iiyawogha sakabikabikar-
awayeni na gegha damonana;
nuwayuyunina na iragata kirakii,
gegha abama yana ragata naboni.
- 12 Ware raghani matanama metagha na yana rabaraba mayimayiyina
raghani didinama naboni,
yada bera berodi gwabidama yayounataveyana da yana rabaraba
noko patana.
- 13 Ware tamada natunatuna yanuwatovedi na naboni,
bi Yawe God iiyawogha sakumakumararayeni na yanuwatovedi;
- 14 touna yanoghosi da touda dobodoboma kawagha iberada,
na iyakovi da touda na noganogada.
- 15 Bi yada make yawana kubura debane na ware rei naboni.
Ware garagara sarudi naboni, tiisaru bi tarabobo.
- 16 Yanunu yatapidi, na toudi sasiwana
getana iiyabo iyakitakita mayedina.
- 17 Bi gegha da iiyawogha Yawe God sakumakumararayeni,
na yana nuwayuyuna da bera rotomanidi beradi gwabidiye ina-
make nonowa,
kimta da kimta kiiravidiye
- 18 da nokodi iiyawogha yana wiiwaghasina maragasina sakabik-
abitawani
bi yana gwara sakabikabisisiredina biiyadi.
- 19 Yawe God ibera da abama na yana wiibada abamakamakena,
bi nama sawara tupadi yibadedi.
- 20 Yawe God kokabepepi, tami aneyaneya tupami badobadomi da
maragasimi,
iiyawogha yana sisiya kowaiyana da koberadina
tami Yawe God kokabepepi.
- 21 Yawe God kokabepepi
abama kana iyo wawayimi
iiyawogha kobagibagiyeni
da yana noghota koberaberana.
- 22 Sawara tupadi touna iberadina,
sawara tupadi yana wiibadana kamone,
na tami Yawe God kokabepepi.
- Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi.

110

Yawe God da yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mmko Psamna Deivid igirumi.

Dina wawayina-wawaya biiyadi

¹ Yawe God yagu Bada* iwoneni bo,

110:1: Mrk 12:36; Acts 2:34,35 * **110:1:** Akowa damdi sawona da mmko God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, Keriso kiiravine yisisiya (Matiu 22:44 kokita).

“Mma ririguve kumakekira gwara kabikabikarawayine
bi Tagu kam aviya anageiwayidi da yam wiibadana rogune ana-
torede.”

Dima wawayina-kiiwawo biidi

² Yawe God inabera da yam wiibadana inaragata
da Jerusalemma yam kanibutaveyana kamone
na tam kam aviya kunibadedi.

³ Noko gabudarine kunanagho aviye yam maragatama wiirouwa bi-
iyadi,

na yam wawaya nuwasisire sinaveremayedi sinanagho.

Tam na gara kabikabikuwayidi kunikote,
bi gabudara nununaghana yam maragata aniiuwamiri,
ware youra didibara nununagha naboni.

Dima wawayina-kiiwawo biidi

⁴ Tagu, Yawe God wiisuwona abera na
gegha yagu noghota anawamirina, awona bo,

“Tam na kuni **prist** waghata
Melkasidek† yana kayenama.”

Dima wawayina-Yawe God biidi

⁵ O Yawe God, kiiwawo na katiyamma yamiimiiri
da babarem kiiravine.

Bi kiikiwawo korotodi inikasunughana
raghanina nuwanuwana inapughuna.

⁶ Touna dam tupadi aro inaveredi

bi yadi kubura na wawaya sirabobona tubuyidima inibonuvi.

Bi kiikiwawo tupadi inageiwayidi, kubura tupane.

⁷ Touna keda wusire rarima inaniuna
da gayamina inarukabepi bi iniyeveveyana da touna kana aviya
igeeiwayidi.

119

Yawe God yana Gwara

⁹ O Yawe God metagha tomogha yaragina keda rotomanine inamake?
Nokona wonam kabisisirenina.

¹⁰ Nuwanuwagu tupanama iimatipo da anabagibagiyem;
na kiwiitegu da yam gwara kabisisiredi geanasinighiiyedina.

¹¹ Bi wonam agirumeyana da nuwanuwaguve atourarughuwana,
na getam biidi tamumu anaberana.

¹² Yawe God akabekabepepim,
yam gwara kiyevevegu.

¹³ Kawagama gwara tupadi yam wawaya kuveredi
na anakabiyawa gwaruvedi.

¹⁴ Tam wonam akivikivini na nuwamiisena parapa iragata kirakii,
genaboni moura peyaridi wiirapeneyanana.

¹⁵ Bi yam keda ananoghonoghosi;
yam gwara kiiravidiye na yagu wiinuwanothonoghoti kamone
nonowa ananoghonoghosidi.

¹⁶ Tagu yam gwara kiiravidiye na aninuwamiise,

† **110:4:** Melkasidek na yana kayena getayakovina bi touna God yana prist kiikiwawona tana ware Isu naboni Abraham yana raghaniye.

bi wonam geaninuwawapidina.

139

God yana nuwagiura tupana da koyagha
Mmko Psamna Deivid igrumi.

- 1 Yawe God, tam nuwanuwagu kamona kwaginigini
bi kwakowa kirakiyegu.
- 2 Tam kwakovi da awaki raghanine amakeyowogha
bo ageghomiiri amiiri.
Bagune tam rabarabae,
nonowa na yagu noghota kwakakovi.
- 3 Tam apeepewana raghanine na kwakitakitagu
bo raghanina yagu bare kamone iiyawiitaveyanana.
Tagu sawara tupana aberabera na tam kwakakovi.
- 4 Yawe God, muriyeda ayisisiya na,
tam nada kwakovi da awaki anisisiyeni.
- 5 Tamna ware gari naboni kuvitumpipinegu,
bi imam debaguve kutore da yam maragatama kwabababaregu.
- 6 Tam akovigu kabina mma naboni na parapa iragata kirakii
da gerubana anakovina.
- 7 Tagu gerubana mebo anaverairem ananagho da gekunakitaguna?
Getana kubura noko naboni meme.
Meghamegha ananono na tam nonowa na nama!
- 8 Meboda anagae abame, na tam nama;
Bo meboda anarabobo bi sinadogugu,
na tam nama.
- 9 Meboda anarowoghataveyana ananagho raghani matene gabudara
yageegeena kuburidiye,
bo meboda ananagho raghani didine gabudara yayoyona
kuburidiye make biidi
- 10 na tam imam maragasina ininaghovegu,
bi katiiyam inababaregu.
- 11 Tagu meboda wiididibara ayawoneni da iyikowoyigu
bo yeghana ivitumpipinegu na iyididibara magha
- 12 Bi gegha da bagune wiididibara kamone,
tagu gerubana anakowoyemna.
Tam biidi wiididibara na parapa yeghanina ware gabudara.
Wiididibara da yeghana tam biidi na mayimayiyidi.
- 13 Tam tubuyigu kamona torerereyidi, nuwanuwa da gayama kubera
bi sinagunaki raparapane kuvikiikiigu.
- 14 Bi kubera wiimasiyegu kiiravine na iikiikiivem;
bagibagi tupadi kwaberabera na waratetedi.
Tagu nuwanuwagu tupanama akovi.
- 15 Raghanina irikegu kubera, bi sinagunaki raparapane kutoura yapoy-
apora,
bi name wiikowoye ayaragaragata na tam kwakovi da tagu nama.

16 Muriye da ayatubugha na tam kukitagu.

Na yagu make yawana gabudaridi kuveregu da anamake,
na yam buka kamone kugiruma.

Muriye da gabudara dagudaguna iyadagu,

17 O God ipiropiro kirakii da tagu yam noghota parapa anakovidi
basuna toudi sipeyara kirakii!

18 Tagu gerubagu da anakabiyavidina
basuna toudi parapa sipeyara,
gekikira eghana naboni!

Bi tupadi kabiyawa kovidina na,
augunai da ayamakewaghata tam naboni!

19 God, tagu parapa akayokayoveni da berabero wawayidi kunika-
sunughana!

Kasukasunugha wawayidi gwabiguma kurukwavina
tavetaveyana.

20 Toudi sisiya berodima sigiboyim;
bi kam waghawagha gesiyakabikabi karawayenina.

21 O Yawe God, tagu iiyawogha sasinighiiyem na asinighiiyedi,
da iiyawogha gesiyakabikabi sisiremna.

22 Getana awaki, da nuwapughuma iisinighiighiiyedi,
na toudi kagu aviya.

23 O God, kita rughuwona da nuwanuwagu kunakita
bi kuruyaghagu da yagu noghota kunakovi.

24 Bi meboda berabero wawayidi yadi kedagha ananono na kiyevevegu,
bi yawa makewaghawaghasina kedane kinaghovegu anapiika tam
biidi.